

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1950

ΑΡΙΘ. 105

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α'.

Είναι απαραίτητο ν' ασχοληθοῦμε στις στήλες αὐτὲς τῶν «Ἀκτίνων» καὶ μὲ τὸ ζωτικὸ πρόβλημα, πὸν λέγεται ἀνασυγκρότηση τῆς Ἑλλάδος. Ὅλοι ἔχουμε μιὰ γενικὴ ἰδέα καὶ ἴσως αἰσθανόμαστε τὴν ἀποφασιστικὴν σημασίαν του γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὴ. Χρειαζέται νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὸ θέμα μας, γιὰτί ἔτσι θὰ μπορούσαμε νὰ ἐκτιμήσουμε ὅσο πρέπει τὴν ἀξίαν πὸν ἔχει, καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπῃ γενικῶς καὶ εἰδικῶς γιὰ τὴν πατρίδα μας, ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴς Ἡνωμένους Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς—βοήθεια πὸν εἶναι πῶς γνωστὴ μὲ τ' ὄνομα «Σχέδιο Μάρσαλ».

Οἱ «Ἀκτίνες» ἔδωσαν μὲ τρία ἄρθρα τοῦ συνεργάτου τους Τ. Παρμενᾶ⁽¹⁾ μιὰν εἰκόνα ἀπὸ τὸ δράμα τῆς χώρας μας, ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν ἐρείπωση, τὴν δοφάνια, πὸν κληρονομήσαμε χάρις στὸν πόλεμο, τὴν κατοχὴ καὶ τὸν συμμοριτισμό. Καὶ μόνο τὰ 6.952 χωριά μας πὸν ἐρειπώθηκαν, καὶ μόνο οἱ 684.200 ἀνταρτόπληκτοι φτάνουν γιὰ νὰ ἔχουμε σὲ ἀδρὲς γραμμὲς τὸ ὄριο τῆς καταστροφῆς. Φτάνουν γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε πόση σὲ ἔκτασιν καὶ ἔντασιν πρέπει νὰ εἶναι ἡ βοήθεια πὸν θὰ ἐπανορθώσῃ ὅλες αὐτὲς τὴς καταστροφές, βοήθεια πὸν βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴς ἑλληνικῆς οικονομικῆς δυνατοτήτες καὶ μόνο. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ξεχνᾷ ὅτι ἴσως ποτὲ ἄλλοτε δὲ χύθηκε τόσο πολὺ αἷμα, σὲ

μιὰ τόσο μικρὴ χώρα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμό. Πολέμησε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ πόνεσε καὶ γέμισε πληγές. Κι' αὐτὰ δὲν ἔγιναν χωρὶς θυσίας καὶ χωρὶς ἐρείπια. Καὶ τὰ ἐρείπια αὐτὰ πρέπει, μαζὶ μὲ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, νὰ τ' ἀνοικοδομήσουν κι' ἐκεῖνοι πὸν σήμερον ἔχουν μιὰ τέτοια δυνατότητα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ σχετικὴ μὲ τὴν κοινωνικοοικονομικὴ πραγματικότητά τῆς χώρας μας, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε τὴν εἰκόνα τῶν καταστροφῶν μας:

1. Τὸ ἔθνικὸ εἰσόδημα τῆς χώρας μας εἶναι τὸ μικρότερον πὸν συναντοῦμε ἀνάμεσα σὲ τὴς χώρες τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὰ 67.372 ἑκατομμύρια σημερινῆς δραχμῆς πὸν ἔφτανε μεσοπολεμικῶς (1938) ἔπεσε στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς πῶς κάτω ἀπὸ τὰ 30.000 ἑκατομμύρια, γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ 1948 στὰ 48.267 ἑκατομμύρια καὶ τὸ 1949 στὰ 53.930 ἑκατομμύρια σημερινῆς δραχμῆς. Σήμερον δηλαδὴ τὸ ἔθνικὸ μας εἰσόδημα ἰσοδυναμεῖ μὲ τὰ 80% τοῦ μεσοπολεμικοῦ, γίνεται ὅμως ἀκόμα μικρότερον ὅταν ἀναχθῇ σὲ εἰσόδημα κατὰ κάτοικο, μιὰ καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὸ 1938 ὡς σήμερον ἔχουμε σημαντικὴ αὐξηση στὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας.

2. Τὸ ἔλλειμμα στὸ ἐμπορικὸ μας ἰσοζύγιο εἶναι τεράστιον καὶ φτάνει τὰ 284,2 ἑκατομμύρια δολλάρια τὸ 1949. Μικρὴ μόνον μείωσιν σημειώνει σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1948 πὸν εἶχε φτάσει τὰ 301,4 ἑκατομμύρια δολλάρια. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν καλύπτει τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαγωγῶν σὲ ποσοστὸ πὸν μόλις φτάνει τὰ 22,6%, ἐνῶ μεσοπολεμικῶς τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶχε

(1) «Καινοὐργιοὶ πρόσφυγες» σελ. 353-367. «Τὰ ὀρφανεμένα Ἑλληνόπουλα» σελ. 401-415. «Τὸ δράμα τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου», σελ. 449-459.—«Ἀκτίνες» 1949.

φτάσει τὰ 70,5%. Οἱ ἄδηλοι πόροι μειώνονται σὲ 21 ἑκατομμύρια δολάρια, ἐνῶ τὸ 1948 ἔφτασαν τὰ 26,3 ἑκατομμύρια δολάρια, ἔτσι ὥστε τὸ τελικὸ ἔλλειμμα στὸ ἰσοζύγιο τῶν πληρωμῶν κυμαίνεται γύρω στὰ 260 ἑκατομμύρια δολάρια τὸ 1948 καὶ 1949, εἶναι δηλαδή ἐξαιρετικὰ ὑψηλὸ καὶ ἀπειλεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν οικονομία τῆς χώρας μας⁽²⁾.

3. Οἱ ζημιές καὶ οἱ καταστροφές στὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὶς ἀντίστοιχες καταστροφές σὲ ὁποιοδήποτε Εὐρωπαϊκὸ κράτος τοῦ δυτικοῦ συνασπισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀντίστοιχες σὲ κράτη τοῦ σιδηροῦ παρατετάσματος. Τὸ εἶπαμε καὶ πῶς πάνω: τὸ δράμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι μοναδικὸ καὶ οἱ θυσίες τῆς κ' αὐτές εἶναι μοναδικές.

4. Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα γεωργικῆ. Δυσμενεῖς ὅμως ἑδαφολογικοὶ καὶ κλιματολογικοὶ λόγοι καὶ ἔλλειψη ἀπὸ μηχανικὰ καλλιεργητικὰ μέσα δὲν εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας⁽³⁾. Ἡ Ἑλλάς ἔχει συνολικὴ ἔκταση περίπου 130.000.000 στρεμμάτων. Ἀπὸ αὐτὰ μόλις τὰ 36.000.000 εἶναι καλλιεργήσιμα. Μολαταῦτα σχεδὸν τὰ 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια 950.000 κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποδίδουν ἐτήσιο εἰσόδημα 4.000.000 δραχμῆς περίπου κατὰ ἀγρόκτημα.

Ἐξ ἄλλου τὸ πρόβλημα πὺν ἀναφέρεται στὴν οικονομικὴ ἀνασυγκρότηση τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει πλευρές πολὺ διαφορετικὲς σχετικῶς μὲ ἄλλες Εὐρωπαϊκὲς χώρες. Αὐτές, χώρες, ὅπως ξέροισιμε, μὲ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἱκανοποιητικὴ καὶ ἀγροτικὴ καὶ βιομηχανικὴ ὀργάνωση, ἐνδιαφέρονται κυρίως γιὰ πρῶτες ὕλες, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ βάλουν καὶ πάλι σὲ κίνηση τὶς βιομηχανίες τους. Ἡ συμπλήρωση τοῦ παραγωγικοῦ τους ἐξοπλισμοῦ ἔρχεται σὲ δεύτερη μοῖρα. Ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀποψη ἐνδιαφέρει πρὶν ἀπ' ὅλα ν' ἀ-

ποκτησοῦμε συγχρονισμένο παραγωγικὸ ἐξοπλισμὸ, ἀφοῦ τέτοιον δὲν εἶχαμε παρὰ σὲ χαμηλότατο ἐπίπεδο μεσοπολεμικῶς. Ὁ ἐφοδιασμὸς μὲ πρῶτες ὕλες εἶναι ἀπαραίτητος, ἀλλὰ εἶναι κάτι πὺν μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ. Δηλαδή: ἓνα πρόγραμμα πὺν θ' ἀναφέρεται στὴν ἀνασυγκρότηση τῆς Ἑλλάδος δὲ θὰ 'χῃ μονάχα γιὰ σκοπὸ του ν' ἀποκαταστήσῃ τὶς ζημιές, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναπτύξῃ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς μας πόρους.

Β'.

Ὅπως παρουσιάζεται ἡ κατάσταση καταλαβαῖνοῦμε ὅτι τὰ πενιχρὰ Ἑλληνικὰ κεφάλαια ἦταν ἀδύνατο ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν τριπλὴ θεομηνία—πόλεμος, κατοχὴ, σημιμοριτισμὸς. Ἐξ ἄλλου τὸ ἰδιωτικὸ κεφάλαιο τῆς ἀλλοδαπῆς ἦταν καὶ εἶναι ἀπρόθυμο γιὰ τέτοιες ἐπενδύσεις, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐπιτόκιο εἶναι πολὺ χαμηλὸ καὶ οἱ πολιτικὲς ἐξελίξεις παρουσιάζονται στὴν Ἑλλάδα ἀσταθεῖς.

Ἀλλὰ τί χρειάζονται ὅλ' αὐτὰ; Ὅταν χώρες Εὐρωπαϊκὲς, μὲ γερὴ ἀπὸ τὸ νὰ μέρος μεσοπολεμικὰ διάσθρωση, κ' ἀπὸ τ' ἄλλο μὲ ζημιές καὶ θυσίες σὲ ἔμφυχο καὶ ἄμφυχο ὄλικὸ στὸ διάστημα τοῦ πολέμου, πὺν δὲν μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μπρὸς στὸ δικὸ μας ὀλοκαῦτωμα, βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσουν ἐξωτερικὴ ἐνίσχυση γιὰ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ οικονομικὸ ἀδιέξοδο, στὸ ὀποῖο εἶχαν πέσει χάρις στὸν πόλεμο, εἶναι νομίζοῦμε ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἦταν δυνατὸ, σὲ καμμιὰ περίπτωση, νὰ προχωρήσῃ καὶ στὴν πὺν στοιχειώδη ἀνασυγκρότηση χωρὶς τὴν ξένη οικονομικὴ ἀρωγή.

Ἔτσι βλέποῦμε τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση στὶς 4-3-47 ν' ἀπευθύνῃ ἐκκλήση γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση στὶς Ἠνωμένους Πολιτείες. Ἦταν ἀναπόφευκτο. Μόλις ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος τέλειωσε, τὸ μεγάλο πρόβλημα γιὰ τὰ ἔθνη πὺν πολέμησαν ἦταν τὸ πὺς θ' αὐξήθῃ ἡ παραγωγή καὶ θ' ἀνασυγκροτηθοῦν οἱ ἐθνικὲς τους οἰκονομίες. Πρόβλημα μεγάλο καὶ πρωταρχικὸ. Γιατὶ στὸ μεταξὺ μὲ τὴν γοργὴ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ ἔπρεπε οἱ καταναλωτικὲς ἀνάγκες νὰ ἱκανοποιηθοῦν ταχύτατα.

(2) Πάντοτε τὸ ἐμπορικὸ μας ἰσοζύγιο ἦταν παθητικὸ «Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆνα 1938, σελ. 147 καὶ ἐπ., σελ. 537.

(3) Δ. Καλιτσουνάκι. «Ἐφηροσομένη Πολιτικὴ Οἰκονομία», Ἀθῆνα 1943, σελ. 30-31.

Για το σκοπό αυτό, για την αύξηση δηλαδή και την ανασυγκρότηση της παραγωγής, τα κράτη διέθεσαν τους εθνικούς τους πόρους. Όμως αυτοί, φυσικό ήταν να αποδειχθούν ανεπαρκέστατοι, έτσι όπως παρουσιάζονταν οι μεταπολεμικές συνθήκες στην Ευρώπη. Κι' από την άλλη μεριά ο έρωθρος κίνδυνος έτοιμαζε την έξορμησή του στο κοινωνικό πεδίο. Μια λύση υπήρχε: η 'Αμερική με τους άνεξαντλητους πόρους της. Οι λαοί της Ευρώπης στράφηκαν προς την κατεύθυνση αυτή, πύκνωσαν τις εκκλήσεις τους. Κι' η 'Αμερική, με το στόμα του προέδρου της Χ. Τρούμαν, έδωσε την απάντησή της: ο τότε Έπουργός των Έξωτερικών, στρατηγός Μάρσαλ επιφορτίζεται να εκπονήσει ένα σχέδιο 'Αμερικανικής βοήθειας της Ευρώπης, που το αναγγέλλει τον Ιούνιο του 1947—είναι το «Σχέδιο Μάρσαλ-Marshall Plan» που θ' αποτελέσει σταθμό για την οικονομική ανάρρωση της Ευρώπης.

Στις 20 Ιουνίου 1947 η 'Ελλάς υπογράφει την πρώτη συμφωνία με τις Η. Π.Α., που αφορά την παροχή οικονομικής βοήθειας στην 'Ελληνική Κυβέρνηση. Στις 16 Απριλίου 1948 υπογράφεται στο Παρίσι σύμβαση Ευρωπαϊκής Συνεργασίας με σκοπό την εκτέλεση κοινού προγράμματος για την οικονομική ανόρθωση της Ευρώπης⁽⁴⁾. Τέλος η 'Ελλάς στις 2 Ιουλίου 1948 υπογράφει μια νέα συμφωνία οικονομικής συνεργασίας με την Κυβέρνηση των 'Ηνωμ. Πολιτειών, που συμπληρώνει την πρώτη συμφωνία του Ιουνίου 1947 και προσαρμόζει τις σχέσεις των δύο Κυβερνήσεων, σύμφωνα και με τις νέες προοπτικές τις οποίες δημιουργήσε το Σχέδιο Μάρσαλ στον Ευρωπαϊκό χώρο⁽⁵⁾.

(4) Η σύμβαση υπογράφεται από τα ακόλουθα κράτη: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Έλβετία, Ελλάδα, 'Ιρλανδία, 'Ισπανία, 'Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία, Νορβηγία, 'Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Τερνέστη, Τουρκία, Τριζωνία Γερμανίας.

(5) Η συμφωνία κυρώθηκε με το Ν. 722/1948, όπου και παραπέμπουμε για όσους θέλουν να πληροφορηθούν λεπτομέρειες για τις αμοιβαίες υποχρεώσεις και

ο μηχανισμός του Σχεδίου είναι ο ακόλουθος σε πολύ γενικές γραμμές: Κάθε Κυβέρνηση συντάσσει ειδικά προγράμματα κατά τομείς εκτελεστέων έργων. Τα προγράμματα συγκεντρώνονται και εξετάζονται από τον ΟΕΟΣ ('Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας—Organization for European Economic Cooperation) που έδρεύει στο Παρίσι. Από εκεί υποβάλλονται για τελική έγκριση στην Ούασιγκτόνα, στην ΔΟΣ (Διοίκηση Οικονομικής Συνεργασίας—Economic Cooperation Administration). Τα έσωτερικά προγράμματα, έτησια ή μακροχρόνια, καταρτίζονται κατά κλάδους και τομείς οικονομικής ζωής από τους άρμοδιους των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών ή οργανισμών και υποβάλλονται για έπεξεργασία στο ΑΣΑ ('Ανώτατο Συμβούλιο Ανασυγκροτήσεως—Supreme Board of Reconstruction), συμβουλευτικό όργανο της 'Ελληνικής Κυβερνήσεως. Η ΤΣΕΣΑ ('Τηρησία Συντονισμού Εκτελέσεως Σχεδίου Ανασυγκροτήσεως—Greek Recovery Plan Coordinating Office), είναι μια ειδική υπηρεσία, παράλληλη προς το ΑΣΑ, για την εφαρμογή και τον συντονισμό του Σχεδίου Μάρσαλ, υπάγεται δέ, όπως και το ΑΣΑ, στο Έπουργείο Συντονισμού⁽⁶⁾.

Με αυτή τη διάρθρωση και με βάση τις οδηγίες του ΟΕΟΣ η 'Ελλάς υπέβαλε το 1948 ένα πλήρες τετραετές πρόγραμμα οικονομικής ανασυγκροτήσεως (1948-1952), που αναθεωρήθηκε άργότερα, και τα μερικά έτησια προγράμματα ανασυγκροτήσεως.

Μ' αυτή την ιστορία και μ' αυτές τις συνθήκες έγινε πραγματικότητα το Σχέδιο

τ' αντίστοιχα δικαιώματα των δύο Κυβερνήσεων. Έδω, στον περιωρισμένο χώρο ενός άρθρου, δεν μπορεί να γίνει ιδιαίτερος λόγος. Για την ίδια ατρία στην έπομένη παράγραφο ο μηχανισμός του Σχεδίου Μάρσαλ δίνεται στις βασικές του γραμμές.

(6) Μικρότεροι φορείς ανασυγκροτήσεως είναι οι Έπιτροπές Προμηθειών Ανασυγκροτήσεως, που λειτουργούν σε κάθε Έπουργείο (Β. Δ. 6-11-49), και η Κεντρική Έπιτροπή Δανειών, που έγκρινει και χορηγεί δάνεια σε ιδιωτικές έπιχειρήσεις χρηματοδοτούμενες από το Σχέδιο.

Μάρσαλ στὴν Ἑλλάδα (καὶ γενικώτερα στὴν Εὐρώπη). Πρέπει μολταυτὰ νὰ πούμε ἐδῶ ὅτι τὸ Σχέδιο αὐτὸ δὲν ξεκίνησε, ὅπως θὰ ἦταν φυσικὸ καὶ ἀναγκαῖο γιὰ μιὰ τέτοια κολοσσιαία προσπάθεια, σὰ μιὰ σταυροφορία πνευματικῶν ἀνθρώπων, σὰν ἓνα σύνολο ἀνθρώπων μὲ πνευματικὰ ἐφόδια, παραλλήλως πρὸς τὶς τεχνικὲς, ἐπαγγελματικὲς κλπ. ἱκανότητες πού τὰ ὀποιοῦντο πρόσωπα θὰ διέθεταν. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ πούμε ὅτι στὸ λεπτὸ καὶ τόσο κεφαλαῖωδες αὐτὸ σημεῖο οἱ φίλοι μας Ἀμερικανοὶ δὲν ἔδειξαν τὴν ἀπαιτουμένη κατανόηση. Τοῦλάχιστο ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα αὐτὸ ἔγινε φανερό. Μιὰ ματιὰ νὰ ρίξουμε σ' ὅτι δυὸ χρόνια τώρα γίνεται μὲ τὸ Σχέδιο Μάρσαλ στὸν τόπο μας, θὰ δοῦμε τὴν Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ νὰ μὴν μπορῆ ν' ἀποκροσταλλῶσιν γνώμην πάνω στὰ πιὸ βασικὰ προβλήματα τῆς ἀνασυγκροτήσεως, νὰ πέφτῃ ἔξω πού καὶ πού στὴν ψυχολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἄλλοτε νὰ ἐκθειάζῃ καὶ ἄλλοτε—τὸ συνηθέστερο—νὰ ὑποτιμᾷ τὶς ἱκανότητες καὶ τὶς θυσίες του, νὰ δείχνῃ μιὰν ἀστάθεια πού ἔχει γιὰ ἐπακόλουθό της νὰ χάνεται πολὺτιμος χρόνος, καὶ μερικὲς φορές νὰ μορφῶνῃ γνώμης γιὰ τὸ λαὸ μας ἀπὸ τὰ μᾶλῶ τοῦ ξενοδοχείου τῆς Μεγ. Βρετανίας καὶ τὰ τραπεζακία τῶν 5-6 κοσμητικῶν κέντρων τῆς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πάλι πλευρὰ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι δὲν κατορθώθηκε νὰ ὑπάρξῃ ἓνα υπεύθينو σχέδιο μὲ πνοή, μὲ υγεία, μὲ θέληση, πού θὰ διευκόλυνε τὴ συνεργασία μὲ τοὺς ξένους παράγοντες καὶ θὰ τραβοῦσε μπροστὰ χωρὶς συμφέροντα καὶ κομματισμούς. Κι' ἔτσι δὲν μπόρεσε νὰ ὑπάρξῃ καὶ ψυχικὴ ἐπαφὴ ἀνάμεσα στὸ λαὸ καὶ τὴν Κυβέρνησή του, νὰ ὑπάρξῃ τὸ κοινὸ χτυποκάρδι, ἡ κοινὴ κατανόηση καὶ συνδρομὴ στὸ τόσο ζωτικὸ αὐτὸ θέμα γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς χώρας μας, δὲν μπόρεσε νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἀγάπη στὴ δύσκολη αὐτὴ ὑπόθεση, πού θὰ ἔδινε φτερά σ' ὅλους καὶ σ' ὅλα καὶ θὰ ἔκανε τ' ἀδύνατα δυνατά.

Γιὰ ὅσους δυσπιστοῦν στοὺς πιὸ πάνω συλλογισμοὺς μποροῦμε προχεῖρως νὰ τοὺς θυμίσουμε τὸ θέμα πού ἀφορᾷ τὸν ἐκβιομηχανισμὸ τῆς χώρας—σπονδυλικὴ στήλη, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, τοῦ Σχεδίου—

καὶ πού χθὲς ἀκόμη ἦταν τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας. Δυὸ καὶ περισσότερα χρόνια ἀφιερωμένα σὲ μελέτες, πειράματα, στατιστικὲς, ἔρευνες, συζητήσεις, δὲν στάθηκαν ἀρκετὰ γιὰ νὰ φτάσουν οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες σὲ ὀριστικὰ συμπεράσματα. Καὶ χάθηκε ἔτσι χρόνος πολὺτιμος. Προχεῖρως ἐπίσης μποροῦμε νὰ τοὺς θυμίσουμε τὸ θέμα πού ἀναφέρεται στὴν ὀργάνωση τῶν τηλεπικοινωνιῶν, θέμα ἀπλούστατο, πού δμως, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔλειψαν οἱ πιὸ πάνω ἀντιλήψεις, ταλαιπόρησε τὴν Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ καὶ τὴν Κυβέρνηση καὶ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία πάνω ἀπὸ ἓνα χρόνο, χωρὶς ἴσως νὰ εἶναι ἡ λύση πού δόθηκε καὶ ἡ πιὸ πρόσφορη.

Ἄλλὰ εἶναι καιρὸς νὰ δοῦμε σ' ἓνα ἐπόμενο κεφάλαιο τί ἔχει προβλεφθῆ νὰ γίνῃ γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας μας μὲ τὶς πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ, σὲ βασικὲς βεβαίως γραμμὲς.

Τὸ σύνολο τῆς Ἀμερικανικῆς βοήθειας πού ζητήθηκε μὲ τὸ τετραετὲς Σχέδιο (ὡς τὶς 30 Ἰουνίου 1952), ὅπως διατυπώθηκε τελικὰ ἀπὸ τὸ ΑΣΑ καὶ ὑπεβλήθη στὸν ΟΕΟΣ, (καὶ πού εἶναι μειωμένο κατὰ 37% σὲ σχέση μὲ τὸ ποσὸν πού ὑπολογίσθηκε ἀρχικῶς), ἀνέρχεται σὲ 374,7 ἐκατομμύρια δολλάρια (εἰσαγωγές) καὶ 4.332.10 δισεκατομμύρια δραχμῆς (δαπάνες στὸ ἐσωτερικόν).

Ἡ βοήθεια διαμοιράζεται στοὺς διαφόρους τομεῖς ἀνασυγκροτήσεως, ἀναλόγως μὲ τὶς ὑπάρχουσες ἀνάγκες. Νὰ πῶς παρουσιάζεται αὐτὴ ἡ κατανομή σὲ δέκα μεγάλους τομεῖς ἀνασυγκροτήσεως: Συγκοινωνία 20%, Γεωργία (ὑπολογίζεται καὶ ἡ ἀλιεία) 18%, Βιομηχανία (ὑπολογίζονται καὶ τὰ Μεταλλεῖα) 17%, Ἐνέργεια (ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα κλπ.) 13%, Οἰκισμὸς 13%, Ἐργασιὰ Ἐργα (Ἐγγειοβελτιωτικά, Ἀποξηραντικά κλπ.) 8%, Δημόσια Ἔργα 5%, Ἐκπαίδευση 3%, Τουρισμὸς 2%, Τηλεπικοινωνία 1,3%.

Οἱ προσπάθειες πού ἔγιναν τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια τοῦ Σχεδίου εἶχαν κυρίως σκοπὸ νὰ ἐπανορθώσουν τὶς ζημιές ἀπὸ τὸν συμμορτισμὸ. Μόλις τώρα ἀρχίζει ἡ κυ-

ρίως δημιουργική ἐργασία γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση. Καὶ βασικὴ ἐπιδίωξη εἶναι νὰ μετατραπῇ ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία ἀπὸ καθαρῶς γεωργικὴ καὶ ναυτιλιακὴ σὲ οἰκονομία πρωτίστως βιομηχανικὴ, πού νὰ στηρίζεται ὀλικῶς ἢ μερικῶς στὰ ἐγχώρια προϊόντα. Ἀλλὰ εἶναι καιρὸς νὰ δοῦμε, ὅσο μπορούμε πῶς συνοπτικά, τί ἔχει μελετηθῆ γιὰ κάθε τομέα (7).

1. Ἐνεργεια : Μὲ βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Σχεδίου, τέτοια ὅπως ἀμέσως πῶς πάνω τὴν σημειώσαμε, εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἐπιτυχία στὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸ ἐνεργειακὸ πρόβλημα, πού ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο σὲ ὅποιαδήποτε βιομηχανικὴ παραγωγή. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἀντιγνώμιες μεταξὺ Ἀμερικανικῶν καὶ Ἑλληνικῶν παραγόντων. Ὅπως δὴποτε μελετᾶται νὰ γίνουν τρεῖς πρὸς τὸ παρόν, ὑδροηλεκτρικοὶ σταθμοὶ στοὺς ποταμοὺς Βόδα (Δυτ. Μακεδονία), Λάδωνα (Πελοπον.) καὶ Λούρο ("Ἠπειρο) κ' εἶναι μεγάλο θερμοηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο στὴ Χαλκίδα καὶ λιγνίτη γιὰ καύσιμη ὕλη. Ἐπίσης ἀποφασίσθηκε νὰ ἐνισχυθοῦν καὶ διασκευασθοῦν οἱ ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεις στὴν πρωτεύουσα καὶ στὴν Θεσσαλονίκη καὶ νὰ κατασκευασθοῦν ὅσα ἀπαντοῦνται δίκτυα διανομῆς μὲ τοὺς σχηματισμοὺς κλπ. Γενικὰ τὸ ἐνεργειακὸ πρόβλημα ἀποβλέπει σὲ μιὰ ἐντατικὴ ἐκμετάλλευση, ὥστε οἱ ἐγχώριες πηγὲς ἐνεργείας (ὕδατοπτώσεις, λιγνιτωρυχεῖα) νὰ καλύψουν σὲ ὅσο τὸ δυνατό μεγαλύτερο ποσοστὸ τῆς ἀνάγκης τῶν καταναλώσεως.

2. Βιομηχανία : Τὸ Σχέδιο βιομηχανικῆς ἀνασυγκροτήσεως προβλέπει γιὰ ὀκτὼ βασικῆς βιομηχανίες πού μπορούν ν' ἀναπτυχθοῦν(8) : α) Ἀζώτου καὶ ἄζω-

τούχων, β) καυστικῆς καὶ ἀνθρακικῆς σόδας, γ) ἀργιλίας, δ) μαγνησίου (κατεργασία λευκολίθου), ε) διύλισθριῶν ζαχαρώς, στ) διύλισθριῶν πετρελαίου, ζ) λιγνίτου καὶ η) σιδηρομεταλλουργίας. Ἡδη γιὰ τὶς βιομηχανίες πού ἀναφέρονται στὴ σιδηρομεταλλουργία καὶ τὸν λιγνίτη ἔγιναν οἱ σχετικῆς μελέτες, ἰδίως δὲ γιὰ τὴν τελευταία, ὅπου συνεργεῖα ἐμπειρογνομῶν ἄρχισαν τὶς ἐργασίες τους καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα προκύπτει ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἀποθέματα σὲ λιγνίτη εἶναι τεράστια. Στὴν Πτολεμαίδα βεβαιώθηκε ὅτι ὑπάρχουν κοιτάσματα τουλάχιστον γιὰ ἓνα δισεκατομμύριο τόννους καὶ πιθανολογεῖται ὅτι ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς θὰ εἶναι κάπου 7 δισεκατομμύρια τόννοι.

Γιὰ τὶς ἄλλες βιομηχανίες δὲν ὑπάρχουν ἀκόμα ὀλοκληρωμέναι μελέτες, οὔτε ἐμφανίσθηκαν σοβαρῆς ἰδιωτικῆς ἐταιρεῖες στὶς ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ δοθοῦν δάνεια ἀνασυγκροτήσεως μὲ τὸ σκοπὸ αὐτὸ. Ὅπως δὴποτε προβλέπεται προσπάθεια σοβαρὴ γιὰ τὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας, ὥστε μὲ τὴν ἀνασυγκρότηση στὰ ὑπάρχοντα μεταλλεῖα καὶ τὴν ἴδρυσή νέων νὰ βελτιωθῇ τὸ ἐμπορικὸ μας ἰσοζύγιο σὲ σημαντικὸ βαθμὸ. Ἀλλωστε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πῶς πάνω βασικῆς βιομηχανίες, προβλέπεται ν' ἀναπτυχθοῦν κ' ἄλλες (κλωστοῦφαντουργίας, γιούτας, θεϊκοῦ ὀξέος, τοιμέντου κλπ.) πού κ' αὐτῆς μὲ τὴ σειρά τους θὰ βελτιώσουν τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν.

3. Ὑδροαυτικὰ ἔργα : Ὅπως τὸ ἐνεργειακὸ πρόβλημα εἶναι τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς βιομηχανίας, ἔτσι καὶ τὰ ἔργα αὐτὰ ἔχουν μιὰ θεμελιώδη σημασία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας. Στὸ τετραετὲς πρόγραμμα προβλέπονται ἔργα τὰ ὁποῖα θὰ ρυθμίσουν τὶς ὀρεινῆς κοίτες τῶν χειμάρρων, γιὰ νὰ ἀποφενθθοῦν οἱ διαβρώσεις καὶ οἱ καταστροφῆς τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, ἀναδασώσεις καὶ μέσα προστασίας στὶς δασικῆς ἐκτάσεις, ὥστε οἱ βροχοπτώσεις νὰ μὴν ἀποτελοῦν μάλιστα γιὰ τοὺς ἀγρότες. Ἡ Ἠπειρος, ἀπὸ τὰ πῶς ὀρεινὰ διαμερίσματα τῆς χώρας, καὶ μὲ μικρὸ ποσοστὸ ἀπὸ καλλιεργούμενα ἐδάφη, ἔχει τὴ μεγαλύτερη

(7) Τὰ στοιχεῖα παρμένα, τὰ περισσότερα, ἀπὸ τὸ ἑβδομαδιαῖο δελτίο «Ἀγὼν Ἐπιβιώσεως», πού ἐκδίδει τὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ. Τεύχη ἐτῶν 1949 καὶ 1950.

(8) Σχεδὸν ὅλες βασίζονται στὸν ἐξηλεκτρισμὸ τῆς χώρας (ὅπως ἄλλωστε κ' ἄλλοις τομεῖς ἀνασυγκροτήσεως) καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐνεργειακὸ πρόβλημα εἶναι σπουδαιότατο.

ἀνάγκη ἀπὸ παρόμοια ὄρεινά υδρονομικά ἔργα, καὶ γι' αὐτὸ ἰδιαίτερη προσπάθεια θὰ καταβληθῆ γιὰ τὰ ἐγγειοβελτιωτικά τῆς ἔργα (στὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτας, στὸν ποταμὸ Ἀχέροντα, στὴ λίμνη Λαϊσίτα, στὸν ποταμὸ Κалаμά, στὶς πεδιάδες τῆς Κόνιτσας, τοῦ Πέτα-Κομποτίου κ.ο.κ.).

Ἄλλὰ καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς χώρας προβλέπονται σοβαρὰ ἔργα, ὅπως τ' ἀρδευτικά καὶ ἀντιπλημμυρικά στὶς πεδιάδες Σερρών, Δράμας, Καβάλας, ἢ διευθέτηση τῆς κοίτης τοῦ Πηνειοῦ, ἐγγειοβελτιωτικά στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα, ἀντιπλημμυρικά στὴν περιοχὴ Μοσχχωρίου - Σπερχειοῦ, στὸν ποταμὸ Πάμισο (Μεσσηνία) καὶ Μόρνο (Ναυπακτίας), ἀποστραγγιστικά ἔλους Λαμίας καὶ Λεσινίου (Αἰτωλοακαρνανίας), λίμνης Ξυνιάδος καὶ Ἀχουλίνιτσας κλπ. Τέλος στὸ πρόγραμμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἡ Ἀθήνα μὲ τὸ δυσεπίλυτο πρόβλημά της πού ἀναφέρεται στὴν ἰδρευσὴ της, δὲν ἔχει λησμονηθῆ.

4. Γεωργία : Πλούσιο ἐμφανίζονται καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς γεωργίας. Μόνο πού οἱ καθυστερήσεις στὰ ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα καὶ τὸ ζωτικὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἀγροτῶν προσφύγων ἔφεραν μιὰ σχετικὴ ἐπιβράδυνση στὴν ἐκτέλεσίν του. Γενικῶς, ὑπάρχουν βασικά γεωργικά προγράμματα πού ἔχουν σκοπὸ νὰ βελτιώσουν τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνά, τὶς μεθόδους καλλιέργειας, τοὺς σπόρους, τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀγροτῶν, τὴ μηχανικὴ καλλιέργεια κ.ο.κ. Ἔτσι ἀποβλέπεται ν' αὐξηθῆ ἡ καλλιέργεια στὰ βασικά γεωργικά προϊόντα ὡς τὸ τέλος τοῦ Σχεδίου κατὰ τὰ ἀκόλουθα ποσοτὰ, σχετικῶς πρὸς τὴν μεσοπολεμικὴ περίοδο 1935-1939: σιτάρι 40%, ρύζι 300%, ὄσπρια 30%, λάδι 15%, κατάρτα 120%, μπαμπάκι 65%. Ἐπίσης προβλέπεται νέα καλλιέργεια σόγιας καὶ ἀπχαροτεύτων σὲ ἐδάφη 3.000 ἑκτασίων.

Ἡ κτηνοτροφία ἡ ὁποία στὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύει εἰσοδήματα ἴσο πρὸς τὸ ¼ τοῦ ὅλικοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος, ἔπαθε μεγάλες καταστροφές (σημερινὸς ἀριθμὸς ἵππων καὶ ἡμιόνων 60% τοῦ μεσοπολεμικοῦ, προβάτων 19%). Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς

τοῦ προγράμματος εἶναι ν' αὐξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων, νὰ βελτιωθοῦν οἱ ἐγκαταστάσεις (σταῦλοι, ὕδατοδεξαμενές κλπ.), νὰ βελτιωθοῦν οἱ ὄροι τροφῆς καὶ τῆς βοσκῆς, νὰ βελτιωθοῦν οἱ κρατικοὶ σταθμοὶ ἀναπαραγωγῆς.

Δυὸ λέξεις θὰ πρέπη νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν ἀλιεῖα, ἡ ὁποία θεωρεῖται διοικητικῶς τμήμα τῆς γεωργίας. Σ' αὐτὸν τὸν τομέα θὰ βοηθήσουν τὸ Ἑλληνικὸ Ἵδρυτοβιολογικὸ Ἰνστιτούτο, τὸ ἀλιευτικὸ σκάφος «Ἀλκυόνη» (πού εἶναι ἐφοδιασμένη μὲ ἠχοβολιστικὸ μηχανήμα γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τοῦ βυθοῦ), οἱ ἰχθυόσκαλες (Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα) καὶ ἡ βιομηχανία ἀλιπάστων. Γενικῶς ἐπιδιώκεται νὰ βελτιωθῆ ποιτικῶς ἡ σύνθεση τοῦ ἀλιευτικοῦ μας στόλου, νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ ἀλιευτικά σκάφη μὲ ἐγκαταστάσεις ψυγείων, ν' ἀναπτυχθῆ ἡ βιομηχανία τῶν ἀλιευτικῶν εἰδῶν, νὰ γίνουν βελτιωτικά ἔργα σὲ ὠρισμένα ἰχθυοτροφεῖα τῆς χώρας (Βουλκαριᾶς, Κλεισόβης, Βιστωνίδος κλπ.). Τέλος ἐπιδιώκεται νὰ ἰδρυθοῦν ἀλιευτικὲς σχολὲς καὶ νὰ γίνουν συστηματικὲς ἀλιευτικὲς ἔρευνες.

5. Συγκοινωνία — Δημόσια ἔργα — Τηλεπικοινωνία : Τὸ πρόγραμμα στοὺς τομεῖς αὐτοὺς εἶναι εὐρύ. Γενικῶς, προβλέπονται: ἀποκαταστάσεις δημοσίων ὁδῶν σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἀποκατάσταση τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς χώρας (ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε ἰδιαίτερα τὶς ἐργασίες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης, πού ἔχει ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τὴν κοινωνικοοικονομικὴ πρόοδο τοῦ τόπου μας), λιμενικά ἔργα σὲ μεγάλῃ ἔκταση, (κι' ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσουμε ἰδιαίτερος τὰ λιμενικά ἔργα στὸν Πειραιᾶ—κρηπιδώματα, ἐκβαθύνσεις, ἀναρροφητήρες κλπ.—πού θὰ δώσουν καὶ πάλι ζωὴ στὸ μεγάλο τοῦτο πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος), ἐργασίες ἐπισκευῶν στὰ ὑπάρχοντα ἀεροδρόμια καὶ ἴδρυση νέων, ὥστε νὰ βελτιωθοῦν οἱ ἐσωτερικὲς καὶ διεθνεῖς ἀεροπορικὲς συγκοινωνίες, πού ἔχουν οὐσιώδη σημασία ἔτσι ὅπως ἐμφανίζεται ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς χώρας (σημειώνουμε πάλι ἰδιαίτερος τὴν

ἐπέκταση στὸν ἀερολιμένα Ἑλληνικοῦ). Ἐπίσης δὲν παραλείπεται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, ἡ ὁποία ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε καὶ αὐτὴ μεγάλες ζημιές. Μεσοπολεμικῶς ὁ ἀκτοπλοϊκὸς μας στόλος ἀριθμοῦσε 69 σκάφη καὶ ὁ ποντοπόρος 441 (μὲ σημαία Ἑλληνική). Τὸ 1946 οἱ στόλοι αὐτοὶ ἀριθμοῦσαν μονάχα 115 σκάφη διαφόρων κατηγοριῶν.

Ἡ Τηλεπικοινωνία ἔχει καὶ αὐτὴ ἓνα μικρὸ ποσοστὸ στὸ πρόγραμμα: Προβλέπεται ἀνασυγκρότηση στὶς ὑπεραστικῆς τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς γραμμῆς (κατασκευές, ἀνάρτηση κυκλωμάτων καὶ ἀνακαινίσεις, ἀντεπαγωγικῆς διασταυρώσεις), ἀνασυγκρότηση στὶς ὑπεραστικῆς τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἐγκαταστάσεις καὶ προμήθεια νέων ἐπιλογικῶν μηχανημάτων καὶ καλωδίων, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἰδρυθοῦν καινούργια ἀστικά τηλεφωνικὰ κέντρα καὶ νὰ πλουτισθοῦν τὰ ὑπάρχοντα, ὥστε ν' αὐξηθοῦν οἱ τηλεφωνικῆς συνδέσεις.

Τέλος, στὸ σκέλος τῆς Δημοσίας Ἑγείας προβλέπεται ἀνέγερση καὶ συμπλήρωση ὑγειονομικῶν ἰδρυμάτων (Νοσοκομεῖα, Σανατόρια, Ἑγείονομικὰ Κέντρα, Σχολῆς Νοσοκόμων κλπ.), ἐκτέλεση ἐξυγιαντικῶν ἔργων καὶ ἰδιαιτέρως βελτίωση στὶς κοινοτικῆς ὑδροεῖς, ἐκπαίδευση ὑγειονομικοῦ προσωπικοῦ, ἐνίσχυση τῆς «Ἑλληνικῆς Πολεμικῆς Περιθάλψεως» γιὰ νὰ συνεχισθῇ τὸ οἰκοδομικὸ τῆς πρόγραμμα, πού μὲ δικούς της μονάχα πόρους δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συνεχισθῇ; ἀποκατάσταση ἀναπήρων (προμήθεια τεχνητῶν μελῶν σὲ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀναπήρους, καθὼς ἐπίσης πρόνοια γιὰ φρονιθεραπεία καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδυσή τους).

Ἐνδεικτικῶς καὶ μόνον ἀναφέρουμε μερικὰ ἔργα: Οἰκοδομικῆς ἐργασίες καὶ ἐξοπλισμὸς τοῦ Μαιευτηρίου στὴν Ἀθήνα, Σανατόρια Λαμίας, Ξάνθης, Θεσσαλίας, ἀποπεράτωση Σανατορίων στὰ Γιάννενα, Σπάρτη, Ἀσβεστοχώρι, Ἑγείονομικὰ Κέντρα καὶ Σταθμοὶ Κομοτινῆς, Ἀρναίας, Λομοκοῦ, Καστελλίου, Κισσάμου, Φιλιατρῶν κλπ., κατασκευὴ Παναρακαδικοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου στὴν Τρίπολη, κινητὰ Ἑγείονομικὰ Συνεργεῖα στὴ Ρόδο, Πρέ-

βεζα, Κάρυστο, Ρέθυμνο καὶ ἄλλα εἰδικὰ γιὰ τὴν περιθάλψη τῶν ἀνταρτοπλήκτων στὴ Θεσσαλονίκη, Ἀρδέα, Γιάννενα, Ναυπακτο κλπ.

6. **Τουρισμός:** Ὁ τουρισμὸς, ἡ ἀκένωτη αὐτὴ πηγὴ πλούτου τῆς χώρας μας, εἶναι ὅσο δὲ γίνεται παραμελημένη. Σὲ γενικῆς γραμμῆς τὸ πρόγραμμα προβλέπει τρόπους καὶ μέσα γιὰ ν' ἀξιοποιηθοῦν οἱ τουριστικῆς περιοχῆς τῆς χώρας, ἀναστηλώσεις καὶ συντηρήσεις στὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα, ἐπισκενῆς καὶ ἐπεκτασεις στὰ ὑπάρχοντα μουσεῖα καὶ ἀνέγερση νέων, καὶ τὴν ἀνασυγκρότηση τῶν ξενοδοχείων.

7. **Οἰκισμός:** Τὸ στεγαστικὸ πρόβλημα παραμένει πάντοτε δξύ. Χιλιάδες εἶναι οἱ οἰκογένειες πού τὰ σπίτια τους κήνηκαν ἀπὸ τοὺς πολέμους, καὶ πού τώρα περιμένουν στέγη ἀπὸ τὸ Κράτος. Καὶ τὸ πρόγραμμα ἀνασυγκροτήσεως στὸν τομέα αὐτὸν ἔχει πολλὰ νὰ κἀμῃ, τόσο γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἀνοικοδόμηση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν προσωρινὴ στέγαση τῶν συμμοριοπλήκτων καὶ τὸν ἐπαναπατρισμὸ τους. Πρωταρχικὴ σημασία τὸ πρόγραμμα δίνει καὶ στὴν αὐτοστέγαση, ὥστε μὲ τὴν κρατικὴ βοήθεια νὰ μετατεθῇ σιγά-σιγά τὸ κέντρο βάρους στὴν προσπάθεια γιὰ ἀνοικοδόμηση πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν ἰδιωτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ κανονικὸς οἰκισμὸς, πού καὶ χωρὶς τίς πῶ πάνω καταστροφῆς θὰ ἦταν ἀπαραίτητος τόσο στὶς πόλεις (λαϊκῆς κατοικίης) ὅσο καὶ στὴν ὑπαίθρου, προβλέπεται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα. Ἐρευνῆς ἐπίσης γιὰ στέγαση μὲ τοὺς καλύτερους δρους προβλέπονται ἐντατικῆς. Δημιουργοῦνται πυρῆνες μὲ διάφορα συστήματα κατασκευῆς γιὰ πειραματισμὸ. Οἱ πυρῆνες αὐτοὶ ἔχουν τὸν ἴδιο τύπο καὶ τίς ἴδιες ἐσωτερικῆς διαστάσεις, ἀλλὰ γίνονται διαφορετικοὶ συνδυασμοὶ κατασκευῶν καὶ ὑλικῶν/στὴν τοιχοποιία, στὴ στέγη, στὰ ἐπιχρίσματα, στὰ πατώματα, ὅπως καὶ στὴν θέρμανση. Πειράματα θὰ γίνον ἐπίσης μὲ σκοπὸ νὰ κατασκευασθοῦν ἐλαφρῆς ἀντισεισμικῆς κατοικίης. Γι' αὐτῆς τίς ἔρευνῆς προβλέπεται νὰ δημιουργηθῇ ἔρ-

γαστήριο δοκιμαστικῶν ξρευνῶν, πού εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ εἰσδωθοῦν.

8. Ἐκπαίδευση: Σχολεῖα. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα πού ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα. Σχολεῖα. Γιατὶ ἀνέκαθεν ἔλειπαν. Ἀλλὰ καὶ γιατί ἔκεινα πού ὑπῆρχαν—ἀνθυγιεινὰ καὶ αὐτὰ—ἔλειπα ἀπὸ τὴς καταστροφῆς τῆς τελευταίας δεκαετίας, δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν πιά. Στὸ πρόγραμμα προβλέπεται νὰ ἰδρυθοῦν νέα σχολεῖα καὶ ν' ἀποκατασταθοῦν ἄλλα πού ἔπαθαν καταστροφές. Ἐπίσης προβλέπεται προσθήκη αἰθουσῶν διδασκαλίας σὲ πολλὰ σχολεῖα στὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς τῆς χώρας, καὶ κατασκευὴ σχολικῶν θρανίων γιὰ νὰ ἐφοδιαστοῦν ὅλες οἱ ἐκπαιδευτικὲς περιφέρειες.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἔχει καὶ αὐτὴ τὴ θέση τῆς στὸ πρόγραμμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως. Τεχνικὲς καὶ ἄλλες ἐπαγγελματικὲς σχολὲς βοηθοῦνται ἀπὸ τὸ σχέδιο τῆς Ἀμερικανικῆς βοήθειας, ὥστε νὰ βελτιωθοῦν ποιοτικῶς τὰ κατώτερα τεχνικὰ ἰδίως στελέχη καὶ ν' αὐξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τους, πρῶγμα πού θὰ καλῶνται νὰ ἀνάγκης τῆς ἀνασυγκροτήσεως στὸ σημεῖο τοῦτο. Ἡ Σιβιτανίδειος Σχολή, ἡ Ἐπαγγελματικὴ Σχολή «Ἡφαιστος», ἡ Διπλῶριος, ἡ Σεβαστοπούλειος, ἡ Βαλλιάνειος, ὁ «Δαίδαλος» Κρήτης, ὁ «Πυθαγόρας» Καβάλας κ.ἄ., συμπεριλαμβάνονται στὸ πρόγραμμα. Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ μάλιστα ἐνότης στὶς ἐνέργειες, ἐπειδὴ οἱ διάφορες ἐπαγγελματικὲς σχολὲς δὲν ὑπάγονται στὸ ἴδιο Ἔργασιο, ἀποφασίσθηκε καὶ ἰδρύθηκε μία «Ἑπιμερεια Ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσως», πού ἐτοίμασε καὶ σχετικὸ μακροχρόνιο πρόγραμμα καὶ καθώρισε ποιὲς σχολὲς θὰ πάρουν μὲ τὴ σειρά βοήθεια.

Τέλος ἀποστολὴ ὑποτρόφων στὴν Ἀμερικὴ γιὰ τεχνικὴ ἐκπαίδευση, ἴδρυση νέων ἐπαγγελματικῶν σχολῶν στὶς κυριώτερες ἐπαρχιακὲς πόλεις, ἐξοπλισμὸς τῶν σχολῶν μὲ ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα συμπληρῶνουν τὴν μέριμνα πού καταβάλλεται στὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσως.

Γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν Δημοσίων Ἑπιμερειῶν, πού συμπεριλαμβάνονται στὸν

τομέα τοῦτο, προβλέπεται κάποια προσπάθεια, ὅχι ὅμως σημαντικὴ, ὅπως θὰ ἔπρεπε.

Δ'.

Προσπαθήσαμε σὲ πολὺ γενικὲς γραμμὲς⁽⁹⁾ νὰ δώσουμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο μιὰν εἰκόνα ἀπ' ὅ,τι μὲ τὸ Σχέδιο ἀνασυγκροτήσεως μελετήθηκε νὰ γίνῃ στὰ τέσσερα χρόνια τῆς ἐφαρμογῆς του. Στὸ κεφάλαιο αὐτό, πάλι σὲ γενικὲς γραμμὲς, θὰ δοῦμε τί ἔγινε στοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἀνασυγκροτήσεως στὰ δύο πρῶτα χρόνια πού ἐφαρμόσθηκε τὸ πρόγραμμα⁽¹⁰⁾.

1-2. Ἐνεργεια — Βιομηχανία: Γενικῶς στὸν τομέα αὐτὸ τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς δὲν ἔχουμε σοβαρὲς πραγματοποιήσεις, ἀν καὶ προγραμματικῶς εἶναι ὁ σπουδαιότερος, ἀφοῦ, ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχή, βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ τετραετοῦ σχεδίου ἀνασυγκροτήσεως εἶναι νὰ πάρῃ βιομηχανικὴ μορφή ἡ ἐθνικὴ μας οἰκονομία. Ἡ καθυστέρηση ὀφείλεται στὶς διαφωνίες πού προκίησαν μεταξὺ Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς καὶ Κυβερνητικῶν κύκλων ὡς πρὸς τὴν μορφή καὶ τὴν ἔκταση πού ἔπρεπε νὰ πάρῃ τὸ ἐνεργειακὸ πρόβλημα. Καὶ μόλις τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1949 μπόρεσε νὰ σημειωθῆ ἀποτελεσματικὴ προσέγγιση στὶς ἀπόψεις τῆς Ἀμερικανικῆς ἑταιρείας EBASCO (πού ἀνέλαβε νὰ μελετήσῃ τὸ πρόβλημα) καὶ στὶς ἀντίστοιχες Ἑλληνικὲς. Ἐλπίζεται πιά ν' ἀρχίσουν συντόμως τὰ ἔργα στὸ Λάδωνα, τὸ Λοῦρο καὶ τὸ Βόδα. Γιὰ τὶς ὀκτὼ βασικὲς βιομηχανίες πού ἀναφέραμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, μόλις στὶς 26-4-50 ἐπὶπλεε συμφωνία ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Ἀμερικανικοὺς παράγοντας. Ὅπως ὅποτε ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ πλησιάζει τὴ μεσοπολεμικὴ. Ἄν θεωρήσουμε 100 τὸ ὕψος τῆς μεσοπολεμικῆς βιομηχανικῆς πα-

(9) Τὸ θέμα εἶναι τόσο πολὺ πλατὺ, πού λεπτομερέστερη ἀνάπτυξή του θὰ μᾶς ὑποχρῶνε ν' ἀπασχολήσουμε δυὸ καὶ τρία ὀλόκληρα τεύχη τῶν «Ἀκτίνων».

(10) Τὰ στοιχεῖα παρμένα, τὰ περισσότερα, ἀπὸ τὴν «Ἐκθεσὶν Ἐπιθεώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἄσοῦ» ἔτους 1949 καὶ τὸ περιοδικὸ «Ἄγων Ἐπιθεώσεως», τεύχη 1949 καὶ 1950.

ραγωγής και άπασχολήσεως, τότε έχουμε δείκτη 53 το 1945, 89 το 1948 και 93 περίπου το 1949. Δάνεια για ν' άπασχοληθούν οι βιομηχανίες, έγκριθήκανε συνολικώς 16.800.000 δολάρια.

Τέλος για ν' αξιοποιηθῆ ὁ ὑπόγειος πλούτος τέλειωσαν σχετικές έργασίες στην Έρμιόνη (σιδηροпуρίτης), στη Σέριφο (σιδηρομετάλλευμα) και στη Νάξο (σμίρις), και δόθηκαν μεταλλευτικά δάνεια 1.666.538 δολάρια.

3-4. **Τ δ ρ α υ λ ι κ á ξ ε ρ γ α** — Γεωργία: 'Από τ' άποστραγγιστικά, έγχειοβελτιωτικά κλπ. έργα που αναφέραμε, άρκετά έχουν ήδη τελειώσει κι' άλλα τελειώνουν συντόμως, όπως τ' έργα στις πεδιάδες Δράμας, Σερρών, Θεσσαλονίκης, Άρτας, Θεσσαλίας και στους ποταμούς Πηνειού, Πάμισο, Άγελω κλπ. και τ' έργα για ν' υδροευθῆ ἡ Αθήνα. Άρχισε επίσης ἡ έργασία για ν' αξιοποιηθούν τ' πολλά άλατοϋχα έδάφη που υπάρχουν στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τὴν ὀρυζοκαλλιέργεια. Στ' άλατοϋχα έδάφη τῆς Άνθῆλης (Λαμίας) τὸ κάθε τέτοιο στρέμμα έδωσε 550 κιλά ρυζιού.

Στ' δυό χρόνια τοῦ προγράμματος έγιναν 138 γεωτρήσεις και οἱ 88 έδωσαν νερό, έτσι ώστε άρδεύονται μ' αυτό σήμερα 8.700 στρέμματα. Γι' αυτό τὸ σκοπὸ έγινε εισαγωγή από 60 γεωτρύπανα και πρόκειται ὡς τὸ τέλος τοῦ προγράμματος ν' εισαχθῶν άλλα 215 γεωτρύπανα.

Οἱ πληγές τῆς κτηνοτροφίας μας άρχίζουν ν' επουλώνονται. 'Από τὸ 1945 έως τὸ τέλος τοῦ 1949 ἡ εισαγωγή σὲ ζῶα έφτασε σέ: 24.583 ἵππους, 10.653 ὄνους, 37.188 ἡμόνους και 5.500 ἀγελάδες. 'Εξ ἄλλου ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση στις ἀγελάδες έδωσε 10.155 νέα ζῶα τὸ 1948 και 9.949 τὸ 1949. 'Επίσης κατασκευάσθηκαν 4 σταθμοὶ ἀναπαραγωγῆς, 8 κτηνιατρικὲς κλινικὲς, δύο σταθμοὶ ἐπιβητόρων κ.ο.κ. 'Ἡ προστασία τῆς γεωργίας από τὸ δάκο και τὶς ἀκρίδες εἶχε καλὰ ἀποτελέσματα: 'Επροστατεύθηκαν από τὸ δάκο τὸ 1948 15.000.000 ἑλιές, τὸ 1949 49.000.000 ἑλιές και από τὶς ἀκρίδες τὸ 1948 300.000 στρέμματα και 850.000 στρέμματα τὸ 1949. 'Εξ ἄλλου στὸ οικονομικὸ έτος 1948-

1949 οἱ κρατικοὶ δενδροκομικοὶ σταθμοὶ ἀνέβασαν τὴν παραγωγή τῶν ὀπωροφόρων δενδρουλλίων σὲ 500.000, ἐνῶ κατὰ τὸ 1946-1945 τέτοια παραγωγή δὲν ὑπῆρχε. Παρόμοια αὔξηση εἶχαμε και στὴν παραγωγή φυτωρίων ἀμπέλου, 800.000 περίπου.

'Ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια προωθήθηκε σὲ βαθμὸ σημαντικὸ. 'Ἡ Ἰπηρεσία Μηχανικῆς Καλλιέργειας εἰσήγαγε γεωργικὰ μηχανήματα, ὅπως 425 τρακτέρ, 40 τρακτέρ με ἑρπύστρες, 50 θεριστοχορτοδετικὲς και 80 χορτοδετικὲς μηχανές, 435 ἄροτρα κλπ. 'Ἐτσι καλλιεργήθηκαν τὸ 1949 340.000 στρέμματα και έγιναν χωματοργικὰ έργα 1.100.000 μ³. 'Από τὴν ἄλλη μεριὰ τὰ ὀρεινὰ έργα για ν' προστατευθῶν τὰ έδάφη προχώρησαν. 'Ἐτσι για τὴν προστασία τῶν ἑδαφῶν από τοὺς χειμάρρους κατασκευάσθηκαν τεχνικὰ έργα συνολικῶ ὄγκου 60.863 μ³ από τὸ 1945 (τὸ 1948 13.807 μ³ και τὸ 1949 30.502 μ³) και ἀναδασώθηκαν από τὸν ἴδιο χρόνο 130.000 στρέμματα (40.000 τὸ 1948 και 53.000 τὸ 1949). Κατασκευάσθηκαν 31 χιλιόμετρα δασικῶν ὁδῶν και ἱδρῦθηκαν 17 νέοι δενδροκομικοὶ σταθμοὶ, ὡστε συνολικῶς λειτουργοῦν 50 δενδροκομικοὶ σταθμοί.

Στὸν τομέα τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως λειτουργήσαν σ' ὅλη τὴ χώρα μεταβατικὰ σχολεῖα για ἑλαιοκλάδεμα, κλάδεμα ἑσπεριδοειδῶν και για μπόλιασμα ἄγριων δένδρων (265 σχολεῖα τὸ 1948 και 344 τὸ 1949), ὅπου οἱ παραγωγοὶ διδάχθηκαν τὰ νέα βελτιωμένα συστήματα για τὴν ἐμετάλλευση τῆς δενδροκομίας.

Δάνεια παραχωρήθηκαν επίσης για ν' ἀναπτυχθῶν οἱ γεωργικὲς βιομηχανίες: σὲ ἑλαιουργεῖα 360.710 δολάρια, σὲ ἐκκομιστήρια βάμβακος 1.297.000 δολάρια, σὲ οἰνοποιεῖα 582.500 δολάρια, σὲ κονσερβοποιεῖα 66.500 δολάρια κλπ.

Και για ν' τελειώνουμε, στὸν τομέα τῆς ἀλιείας τὸ 1949 ἄρχισε για πρώτη φορά, με τὴ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰδρυοβιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἡ έρευνα στὸ θαλάσσιο πλοῦτο. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ χρησιμοποιεῖται τὸ εἰδικὸ ἀλιευτικὸ σκάφος «'Αλκυόνη» πὸν

μὲ τὸ ἠχοβολιστικὸ του μηχανήμα⁽¹¹⁾, ἐξερευνήθηκαν ἤδη ἀρκετὲς περιοχὲς στὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἐπὶ πλέον καὶ γιὰ τὴν ἀλιεῖα ἐγκριθῆκανε δάνεια 1.018.000 δολλάρια. Ἀγοράσθηκαν νέα ἀλιευτικὰ πλοία καὶ ἀλιευτικὰ ἐργαλεῖα ποῦ συντέλεσαν σὲ σημαντικὴ αὔξησιν τῆς ἰχθυοπαραγωγῆς. Τὸ 1949 εἶχαμε ἀπόδοσιν 32.000.000 ὀκάδες περίπου ψάρια, ἔναντι 23.000.000 περίπου τὸ 1947.

Συμπερασματικῶς στοὺς τομεῖς Ἵδραυλικὰ Ἔργα—Γεωργία, ἱκανοποιητικὸ ποσοστὸ ἀπὸ τὸ τετραετὲς πρόγραμμα ἀποροφήθηκε στὰ δύο πρῶτα χρόνια.

5. Δημόσια Ἔργα—Συγκοινωνία—Τηλεπικοινωνία: Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸν τομεῖα τῆς Δημοσίας Ἔργειας. Ἐδῶ ἔχουμε ν' ἀναφέρουμε ὅτι ἰδρῦθηκαν καὶ λειτουργοῦν ἢ βρισκονται στὸ τελικὸ στάδιο τῆς κατασκευῆς τους: Νοσοκομεῖα στὴν Τρίπολιν (256 κρεβάτια), στὴν Ἀθήνα (380 κρεβάτια), στὴ Θεσσαλονίκη (108 κρεβάτια), στὸν Πύργο Ἡλείας (66 κρεβάτια) καὶ Σανατόρια στὴ Λαμία (200 κρεβάτια), στὸ Ἀσβεστοχώρι (400 κρεβάτια) καὶ Γιάννενα (150 κρεβάτια). Ἰατρεῖα ἀνταρτοπλήκτων ἰδρῦθηκαν καὶ λειτουργοῦν στὶς πόλεις: Ἀρδέα, Ἀρναία, Ναύπακτο, Σιδηρόκαστρο Συντικῆς καὶ Θεσσαλονίκης (3). Ἐπίσης Ἵγειονομικὰ Κέντρα (μὲ 14 κρεβάτια) στὸ Αἴγιο, Βόλο, Κάρυστο, Χρυσούπολιν, Ἀμαλιάδα καὶ Ἵγειονομικὰ Κέντρα (μὲ 4 κρεβάτια) στὰ Φάρσαλα, Φιλιατρά, Μελιγαλά, Κρέσταινα καὶ δύο στὴν Κρήτη. Ἐπὶ πλέον ἐλειτούργησαν Σχολὲς Ἀδελφῶν Νοσοκόμων (Θεσσαλονίκη, Ἀθήνα, Τρίπολιν) καὶ ἰδρῦθηκε μιὰ μεγάλη καὶ συγχρονισμένη Ἀποθήκη Ἵγειονομικοῦ Ἵλικου στὴν πρωτεύουσα.

Ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐλονοσίας πῆρε ἐντατικὴ μορφή. Χάρη σὲ ἐξαιρετικὰς ἰατρικὰς προσπάθειες ποῦ βοηθήθηκαν καὶ μὲ τοὺς ψεκαμοῦς D.D.T., ἡ μόλυνσιν στὰ Ἑλληνόπουλα περιορισθῆκε ἀπὸ 13,4% τὸ 1939 σὲ 1 στὰ 400 παι-

διὰ τὸ 1948. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὴν φυματίωσιν ὅπου ἐφαρμοσθῆκε σὲ εὐρεῖς περιοχὲς τῆς χώρας τὸ ἀντιφυματικὸ ἐμβόλιον B.C.G. (338.000 ἄτομα περίπου ὑποβλήθηκαν σ' αὐτὴ τὴν θεραπεία).

Στὸν τομεῖα τῶν συγκοινωνιῶν ἔχουμε γενικὴ ἀνακαίνισιν στὶς ὁδικὰς ἀρτηρίας (ὅπου καὶ παρυσιάζονται τὰ πῶ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα): Ἀθήνα—Κόρινθος—Τρίπολιν, Ἀθήνα—Αἰγιο—Πάτρα, Ἀθήνα—Λαμία—Λάρισα—Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη—Δράμα—Σέρρες—Καβάλα, Λάρισα—Βόλος κλπ. Ἐπιδιορθώθηκαν ἢ ἐκτίσθηκαν 46 γέφυρες. Ἐγινε ἀνακαίνισιν στὶς σιδηροδρομικὰς ἀρτηρίας ὅλης τῆς χώρας. Τὸ 1949 διορθώθηκαν 475 χλμ. σιδηροδρομικὰς γραμμὰς καὶ 2.287 χλμ. δρόμοι ἐθνικοί. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης—ἡ σπουδαιότερη τῆς χώρας—ποῦ εἶχε διακοπῆ πρὶν 5 χρόνια, ἀρχισε νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τὸν περασμένο Δεκέμβριον. Στὰ δύο χρόνια 1948 καὶ 1949 τὸ σιδηροδρομικὸ τροχαῖο ἔλατο ἐξ ἄλλου, ποῦ εἶχε κ' αὐτὸ μὲ τὴν κατοχὴ καταστραφῆ σὲ μεγάλο βαθμὸ, πλησιάζει στὸ μεσοπολεμικὸ ἐπίπεδο τοῦ 1940: ἀτιμάμαξες 213 (363 μεσοπολεμικῶς), αὐτοκινητάμαξες 73 (86 μεσοπολεμικῶς), ἐπιβατικὰ βαγόνια 171 καὶ φορτηγὰ 3.953 (686 καὶ 6.733 μεσοπολεμικῶς). Ἡ γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ λειτουργεῖ τώρα κανονικῶς. Λειτουργοῦν ἐπίσης οἱ γραμμὰς ποῦ τελευταίως κατασκευάσθηκαν Τριπόλεως—Καλαμῶν (110 χιλίωμ. περίπου).

Στὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν τηλεπικοινωνιῶν δὲν ἔχουμε ἄξιες λόγου ἐπιδόσεις, στὰ δύο χρόνια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου. Διαφωνίαι στὴ μορφή ἐκμεταλλεύσεως ποῦ ἔπρεπε νὰ πάρουν γιὰ νὰ γίνουιν ἀποδοτικὰ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς τὰ τηλεφῶνα καὶ οἱ τηλεγράφοι, ἐμπόδισαν τὴν ἀπορρόφησιν τῶν πιστώσεων ποῦ εἶχαν προβλεφθῆ, καὶ μόνο ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1949 ἀρχισε κάποια κίνησιν, μὲ τὴν ἀποκρατοποίησιν τῶν τηλεπικοινωνιῶν καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ὁργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (ΟΤΕ ΑΕ), ποῦ εἶναι μιὰ ἰδιότυπη ἀνώνυμη ἐταιρεία μὲ μοναδικὸ μέτοχον τὸ Κράτος. Πάντως ἡ ἀποκατάστασιν τῶν ζημιῶν (ποῦ ἔφρασαν τὰ 90% στὸν

(11) Τὸ μηχανήμα αὐτὸ σημειώνει τὸ βάθος, τὴ διαμόρφωσιν τοῦ βυθοῦ, τὰ σμῆνη τῶν ψαριῶν, τοὺς «πάγκους» καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ὑπάρχει στὸ βυθό.

υπεραστικό κλάδο), με την ένισχυση του κρατικού προϋπολογισμού κυρίως, πλησιάζει τώρα τὸ μεσοπολεμικὸ ἐπίπεδο. Τὰ ἀστικά τηλεφώνα παρουσιάζουν συμφόρηση πὸν ἀναμένεται νὰ λείψῃ μετὰ τὰ νέα ἐπιλογικά κλπ. ὄργανα πὸν θ' ἀγορασθοῦν⁽¹²⁾.

Τὰ λιμενικά ἔργα τείνουν κ' αὐτὰ πρὸς τὴ μεσοπολεμικὴ τους στάθμη. Ἔγιναν καὶ συνεχίζονται σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ ἔργα πὸν ἀναφέρονται σὲ ἐκθαυίνουσες λιμένων, δημοσουργία κρηπιδωμάτων καὶ ἀποθηκῶν, κατασκευὴ κηματοθραυστῶν.

Στὴν πολιτικὴ ἀεροπορία σημειώνουμε τὰ νέα ἀεροδρόμια στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Καβάλα καὶ τὶς σοβαρὰς ἐργασίες στὸν ἀερολιμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὸ 1939 μονάχα μιὰ ἀεροπορικὴ εἰσαγωγή εἶχε 7 ἀεροπλάνα, πὸν χάθηκαν μετὰ τὸν πόλεμο. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1950 ὁ στόλος τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἀεροπορίας εἶχε 21 ἀεροσκάφη σὲ λειτουργία, πὸν ἐκτελοῦν τακτικὰ δρομολόγια στὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ.

Τέλος ἡ ἐμπορικὴ μας ναυτιλία ἔφτασε τὸ 73% τῆς προπολεμικῆς χωρητικότητος μετὰ φορτηγὰ 1.264.644 τόννων, ἐπιβατικὰ 65.412 τόννων, πετρελαιοκίνητα καὶ ἱστιοφόρα 46.357 τόννων καὶ διάφορα πλοία 5.314 τόννων. Προσπάθεια ἔγινε ν' ἀξιοποιηθοῦν τὰ ναυάγια. Ἔτσι ἀνεκτίσθησαν συνολικῶς 383 ναυάγια ἐκτοπίσματος 132.315 τόννων. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 204 (59.074 τόννων) θὰ ἀξιοποιηθοῦν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα θὰ διαλυθοῦν. Γενικῶς πολὺ μικρὴ ἦταν καὶ στὸν τομέα αὐτὸ ἡ πρόοδος τῆς ἀνασυγκροτήσεως. Μιὰ καὶ βρισκόμαστε στὴ ναυτιλία, ἂς ποῦμε ἐδῶ ὅτι 280 σκάφη (καὶ 7 φορτηγὰ ἀεροσκάφη) ἔφθασαν σὲ Ἑλληνικοὺς λιμένες, ἀπὸ τότε πὸν βρίσκεται σὲ λειτουργία ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολή, μετὰ ἐφόδια διάφορα. Ὁ ἐκατομμυριεστὸς τόννος ἐφοδίων ἔφθασε τὸν Δεκέμβριον 1949. Τὰ φορτία περιλαμβάνανε 772.779 τόννους (τροφίμα, γεωργικά,

ιατρικά καὶ βιομηχανικά ἐφόδια, εἶδη ὑγιεινῆς, ἐξαρτήματα αὐτοκινήτων), ἀξίας 99.269.604 δολλαρίων. Ἐπίσης ἔγινε εἰσαγωγή σὲ καύσιμη ὕλη (129.800 τόννοι, ἀξίας 1.394.954 δολλαρίων).

6. Τουρισμός: Καὶ στὸν τομέα αὐτὸ δὲν ἔχουμε σημαντικὰς ἐπιτεύξεις. Πάντως μποροῦμε ν' ἀναφέρουμε ἔργα ἐξωραϊσμοῦ, ἐπιδιορθώσεων κλπ. πὸν ἔγιναν στὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ρόδου, στὸ τουριστικὸ περίπτερον Σουνίου, στὸ Ὠδεῖο Ἡρώδων τοῦ Ἀττικοῦ, στὴν Ἀκρόπολιν, στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, στὴν Ἐπίδαιρον καὶ στὴν κρατικὴ πηγὴ Λουτρακίου.

7. Οἰκισμός: Τὸ Μάϊον τοῦ 1949 ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμοριοπλήκτων ἔφτασε στὸ ἀνώτατον ὄριον του: 684.200. Μ' ὄλον πὸν ὁ συμμοριτισμὸς συνεχίσθηκε, 468.050 πρόσφυγες ἐπαναπατρίσθησαν. Ἔτσι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1949 ὑπῆρχαν μόνον 216.150 συμμοριοπλήκτοι.

Ἀγροτικὰ καὶ ἀστικὰ κατοικίες δημιουργήθηκαν σ' ὀλόκληρην τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἀναπληρωθοῦν οἱ 250.000 πὸν καταστραφήκανε στὴν Κατοχὴ καὶ μετὰ τὸν συμμοριτισμὸ. Ἔτσι 55.000 οἰκογένειες μπόρεσαν ν' ἀνοικοδομήσουν ἢ νὰ ἐπισκευάσουν τὰ σπίτια τους. Ὡς τὰ μέσα τοῦ 1949 εἶχαν ἀνεγερθῆ 4.405 νέα σπίτια καὶ εἶχαν ἐπισκευασθῆ ἄλλα 3.107. Στὸ ἴδιον χρονικὸ διάστημα κατασκευάσθησαν 1.012 διαμερίσματα (λαϊκὰς πολυκατοικίας) σὲ ἀστικά κέντρα καὶ δόθηκαν σὲ 15.604 ἀστεγες οἰκογένειες οἰκοδομικά ὕλικά. Ὡς τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1949 420.000 ἄτομα περίπου ἀποχτήσανε στέγη—στέγη βασικῆς ἐπιβιώσεως ὅπως λέγεται—καὶ πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα μεγάλο δωμάτιον γιὰ κατοικία κ' ἓνα δωμάτιον γιὰ τὰ ζῶα.

Μὲ τὸ πρόγραμμα «Πρόνοια διὰ τῆς ἐργασίας», πὸν ἔχει σκοπὸ νὰ ἐνισχύσῃ οἰκονομικῶς τοὺς συμμοριοπλήκτους, ὅσους κατέφυγαν στὰ ἀστικά κέντρα, καὶ τοὺς ἐπαναπατριζομένους, ἐδαπανήθησαν 34 δισεκατομμύρια δραχμὲς καὶ ἀπασχολήθησαν ἔτσι 25.000 ἐργάτες κάθε μέρον, σὲ 250 μικρὰ κοινωφελῆ ἔργα (ὁδοποιΐας, ὑδρεύσεως, ἐγγειοβελτιωτικά, λιμενικά

(12) Γιὰ τὰ Ταχυδρομεῖα, πὸν ἔμειναν στὸ κράτος καὶ πὸν βυῆκαν κ' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὴν κατοχὴ μετὰ πολλὰ σοβαρὰς ζημίας, σχεδὸν καμμία βοήθεια δὲν ἔδωσε τὸ πρόγραμμα ἀνασυγκροτήσεως. Μόλις τώρα συζητεῖται κάπως σοβαρὰ τὸ θέμα αὐτὸ.

κλ.). Ἄλλα 400 ὅμοια ἔργα ἐκτελοῦνται τῇ στιγμῇ αὐτῇ.

8. Ἐκπαίδευση: Ἄρχισε ἡ ἀποκατάσταση τῶν σχολείων πού ἔπαθαν καταστροφές. Ἀπὸ τὰ 9.500 σχολεῖα πού ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, 3.000 περίπου ἔπαθαν ζημιές ἢ καταστράφηκαν τελείως κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολεμικῶν γεγονότων. Ὡς τώρα ἐπισκευάσθηκαν 227 σχολικὰ κτίρια. Ἐπίσης θρανία καινούργια δόθηκαν στὶς διάφορες ἐκπαιδευτικὲς περιφέρειες τοῦ κράτους, ἀναλόγως πρὸς τὶς ὑπάρχουσες ἀνάγκες (περίπου 30.000 θρανία).

Παράλλῃως ἄρχισαν νὰ ἐνισχύονται οἱ διάφορες σοβαρὲς ἐπαγγελματικὲς σχολές.

Γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ γεωργικὴ ἐκπαίδευση μιλήσαμε πρὸ πάντων.

Μ' αὐτὰ κλείνουμε τὴ σύντομή μας ἐπισκόπηση σ' ὅ, τι ἀφορᾷ τὸ τί ἔγινε στὰ δυὸ πρῶτα χρόνια τοῦ σχεδίου ἀνασυγκροτήσεως.

Ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὰ συνολικὰ ἀποτελέσματα, τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια πού τὸ πρόγραμμα ἐφαρμόσθηκε, πραγματοποιήθηκε τὸ 20,2% ἀπὸ αὐτό, ποσοστὸ πού δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ θεωρηθῆ ἱκανοποιητικό. Καθὼς ὁμολογεῖ καὶ ἡ ἔκθεση τῆς Διοικήσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας⁽¹³⁾, ἡ χώρα μας δὲν μπόρεσε ν' ἀκολουθήσῃ τ' ἄλλα κράτη τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ στὸ δρόμο τῆς ἀνορθώσεως.

Σὲ ὠρισμένους τομεῖς, π.χ. στὶς ὀδικὲς καὶ σιδηροδρομικὲς συγκοινωνίες καὶ γενικώτερα στὴ διαβίωση καὶ στὴν πρωτογενῆ παραγωγή, ἔχουμε σημαντικὴ πρόοδο. Σὲ ἄλλους ὅμως, ὅπως σ' ἐκείνους πού ἀναφέρονται στὴν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας, βλέπουμε ἐξαιρετικὴ καθυστέρηση (ἐνέργεια 6,2%, βιομηχανία 5,0%, μεταλλεῖα 2,4%). Καὶ οἱ τομεῖς αὐτοί, ὅπως τὸ εἶδαμε, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀπὸ τοὺς ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ στὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας μας οἱ συζητήσεις ὑπῆρξαν ἀτέλειωτες.

Τελευταίως μάλιστα οἱ ἀντιρρήσεις ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν πιστεύουν σ' ἓνα τέτοιο πρόγραμμα, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦν νὰ νομίζουν ὅτι ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀγροτική, ἐπλήθυναν.

Τελικῶς, οἱ ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐκβιομηχάνιση ἔμειναν ὅπως εἶχαν προγραμματισθῆ στὴν ἀρχὴ κι' ἔτσι ἐλλίξουμε στὰ ὑπόλοιπα δυὸ χρόνια τοῦ προγράμματος ἀνασυγκροτήσεως νὰ κερδίσουμε τὸν καιρὸ πού χάθηκε σὲ συζητήσεις, πού ἴσως ἂν ὑπῆρχε ἓνα πρὸ ὑπεύθυνο μελετημένο σχέδιο δὲν θὰ εἶχαν γίνει.

Τέτοιες καθυστερήσεις ἢ ἄλλες διαφορὲς εἶναι αὐτὲς πού δὲν ἀφίνουν νὰ ἀπορροφηθοῦν κανονικῶς τὰ δολλάρια τῆς ἀνασυγκροτήσεως, μὲ κίνδυνο νὰ χαθοῦν ὀριστικῶς. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ἐγκληματικό, εἶναι ἔλλειψη ἀγάπης πρὸς τὴν Ἑλλάδα ν' ἀφίνονται πολὺτιμα χρήματα ἀνεκμετάλλευτα, καὶ νὰ χάνονται τελικῶς, ἐπεὶ δὲν βρίσκονται οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού θὰ κινήσουν μὲ ρυθμὸ ἓνα ὑπεύθυνο σχέδιο καὶ δὲν θὰ πελαγοδρομήσουν σὲ συζητήσεις.

Ε'.

Πέτυχε, λοιπόν, τὸ πρόγραμμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως ἕως τώρα, ἔτσι πού νὰ τὸ αἰσθανθῆ ὁ λαὸς μας σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση καὶ τὴν ἀξία; Λυπούμαστε, πού δὲν μπορούμε νὰ δώσουμε ἀπάντηση καταφατικῇ. Κι' αὐτὸ εὐκόλα μπορούμε νὰ τὸ συναγάγουμε ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς πού στο προηγούμενο κεφάλαιο δώσαμε. Ὅταν στὰ μισὰ χρόνια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος πετύχαμε νὰ καλύψουμε μονάχα ἓνα 20,2% ἀπὸ αὐτό (ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὸν πίνακα) καὶ ὅταν οἱ σημερινὲς πληροφορίες εἶναι ὅτι ὁ ρυθμὸς στὴν πρόοδο τῆς ἀνασυγκροτήσεως ἐλάχιστα ἔχει ἐπιταχυνθῆ (καὶ δυὸ χρόνια μᾶς μένουν ἀκόμη πρὶν τελειώσῃ ἡ βοήθεια τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ!) καὶ ὅταν διαβάσουμε στὸν τύπο γιὰ τοὺς χιλιάδες τόννους ἐφοδίων πού σαπίζουν στὶς ἀποβάθρες τοῦ Πειραιῶς ἢ στὶς διάφορες κρατικὲς ἀποθήκες, περιμένοντας νὰ βροθοῦν οἱ ἀρμόδιοι πού θὰ βγάλουν τὶς σχετικὲς διαταγές, τότε δὲν μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ ἐπιτυχία τοῦ προγράμματος.

(13) «Ἄγων Ἐπιθιώσεως», ἀριθ. φύλ. 85, σελ. 242.

μ' ὅλα ὅσα σπουδαῖα καὶ σημαντικὰ ἔγιναν ὡς τώρα. Αὐτὸ ἄλλωστε ὁμολογεῖται κάθε τόσο καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους, καὶ στὸ σημείο αὐτὸ δὲν ἔχομε παρὰ νὰ θυμίσουμε τὴν γνωστὴ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Γκραϊντντ πού λέει πολλὰ πράγματα πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημείο—ἀσχέτως μὲ τὸ ποῖον βαρύνει ἡ εὐθύνη καὶ τὰ σκληρὰ λόγια πού εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Πρεσβευτὴ, γιὰ μιὰ χώρα ἢ ὁποῖα δέκα ὀλόκληρα χρόνια προμαγεῖ, χωρὶς ὑπερβολή, γιὰ τὴν ἐλευθερία ὅλου τοῦ κόσμου.

Καὶ τὰ αἷτια; Εἶναι πάρα πολλά. Καὶ γιὰ κάθε τομεὰ διαφορετικὰ, ἔτσι πού νὰ μὴν μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν σ' ἓνα γενικὸ σὰν αὐτὸ, ἄρθρο. Θὰ ἔπρεπε γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ν' ἀφιερωθοῦν εἰδικὰ ἄρθρα. Ὅπως δὴποτε μποροῦμε ἐδῶ νὰ σταματήσουμε στὰ γενικώτερα αἷτια, σ' ἐκεῖνα πού ἔχουν ἐφαρμογὴ σὲ κάθε περίπτωσι. Κι' αὐτὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἡ μάστιγα τοῦ συμμοριτισμοῦ πρῶτα-πρῶτα, πού σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐμπόδισε κάθε προσπάθεια γιὰ ἀνοικοδόμησι, καὶ πού στὰ ἐρείπια καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, πρόσθεσε καινούργια ἔσθε-μελειώμενα χωριά, καινούργιους νεκροὺς στὰ ἡρωϊκὰ τοῦτα χώματα. Πολλὲς φορὲς ἔργα πού ἔγιναν μὲ κόπους ἀπὸ τὴν ἀνασυγκρότησι καὶ μὲ χρήματα πού μὲ χίλιες δυσκολίες εἶχαν θρεθῆ, καὶ πάλι ἔγιναν ἐρείπια ἀπὸ τοὺς συμμορίτες. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πολλὰ στοίχισε στὴν ἀνασυγκρότησι ὁ συμμοριτισμὸς.

2. Ἡ Κυβερνητικὴ ἀσθένεια σὲ συνάφεια καὶ μὲ τὴν ἔλλειψη κύρους τῶν Κυβερνητικῶν παραγόντων καὶ ἀνέσεως νὰ συλλάβουν μιὰ συγκεκριμένη πολιτικὴ τὴν ὁποῖα καὶ νὰ ἐφαρμόσουν ἔπειτα πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Ἐλείψε ἓνα σπουδαῖο, ἓνα ὑπεύθυνο σχέδιο πού θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ, χωρὶς καταστρεπτικὰς διακυμάνσεις, ὀλόκληρος ὁ πολιτικὸς κόσμος—συμπολίτευσι εἴτε ἀντιπολίτευσι ἦταν.

3. Ὁ ἔξαρθρωμένος διοικητικὸς ὄργανισμὸς τῆς χώρας, κληρονομιά, σὲ μεγάλο ποσοστὸ, τοῦ πολέ-

μου καὶ τῆς κατοχῆς. Βέβαια οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, μ' ὅλες τὶς ἰσχνὲς ἀμοιβές, ἀποδίδουν καὶ μάλιστα περισσότερα ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ζητήσῃ σ' ἄλλες χώρες ἀπὸ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, κάτω ἀπ' τὶς ἴδιες συνθήκες διαβιώσεως. Ὁμως παραμένει ἀληθινὸ ὅτι τὸ συναίσθημα κάποιας δημιουργικῆς πρωτοβουλίας, κάποια μεγαλύτερη κατανόησι τῆς σημασίας πού ἔχει ἡ ἀνασυγκρότησι στὴν Ἑλλάδα ἔλειψαν, κι' αὐτὸ ἐβάρυνε καὶ βαρύνει πολὺ στὴν πρόοδο τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

4. Ὁ καιαθλιπτικὸς ἔλεγχος πού ἀσχεῖ ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ προκειμένου νὰ χρηματοδοτηθῆ ἢ εἰσαγωγῆ ἐφοδίων καὶ ἢ ἐκτέλεσι ἔργων γιὰ τὴν ἀνασυγκρότησι. Διατυπώσεις πολλαπλές—ἀντίθετες, ἐδῶ εἶναι τὸ περιοργ, πρὸς τὸν πρακτικὸ Ἄμερικανικὸ χαρακτήρα!—δημιουργοῦν ἀπώλεια χρόνου ἀπαράδεκτη σὲ τέτοιες στιγμές. Ἐξ ἄλλου διάφοροι κατώτεροι Ἀμερικανοὶ ἐμπειρογνώμονες μὲ ἀμφίβολη ἀξία—ἔχομε προσωπικὴ πείρα στὸ σημείο αὐτὸ—πού πλαισίωσαν τὶς ὑπηρεσίες τῆς Ἀποστολῆς, ὑπεισήλθαν, ἴσως γιὰτὶ ἔλειπε τὸ κύρος ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους Ἑλληνικοὺς παράγοντας, σὲ ἀρμοδιότητες τῶν τελευταίων αὐτῶν καὶ ἐπιλοδόξησαν νὰ προωθήσουν τὶς δικές τους ἀπόψεις, ἄσχετες πολλὲς φορὲς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα, τὴν ὁποῖαν ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν τὴν εἶχαν ὅσο ἔπρεπε κατανόησι.

5. Οἱ πολυπληθεῖς ὑπηρεσίες πού δημιούργησε τὸ πρόγραμμα ἀνασυγκροτήσεως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πλευρά, μὲ σκοπὸ νὰ συντονισθοῦν οἱ ἐπὶ μέρους ἐνέργειες καὶ ἀποτελέσματα... ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Δημιουργία, μὲ λίγα λόγια, ἀντιγραφειοκρατικῶν ὑπηρεσιῶν μὲ τὴ μέθοδο τῆς γραφειοκρατίας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἴσως θὰ ἔπρεπε π.χ. νὰ συγχωνευθοῦν τὸ ΑΣΑ καὶ ἡ ΤΣΕΣΑ.

Τελειώσαμε; Ὁχι, ἀκόμη. Δὲν εἶπαμε τὸ σπουδαιότερο αἷτιο. Ἐκεῖνο πού κάνει ὥστε ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν πῶ πάνω νὰ μὴν εἶναι αἷτια, ἀλλὰ ἀποτελέσματα. Καὶ τὸ αἷτιο αὐτὸ εἶναι ὅτι δὲν γίνεται κανενὸς εἰδους ἀνασυγκρότησι ἂν πρῶτα δὲν ὑπάρξῃ πνευματικὴ ἀνασυγκρότησι. Ἄν δὲν ὑπάρξῃ θυσία. Ἄν δὲν ὑπάρξῃ ἐνό-

τητα δημιουργική, ξενύχτι συλλογῆς, σχεδίων, δημιουργίας. Γιατί ἐκεῖνο πὸν κάνει νὰ μὴν προχωρή ἢ ἀνασυγκρότηση ὅσο πρέπει, ὅσο μᾶς τὸ ζητᾶνε οἱ νεκροὶ μας, οἱ ἡρωϊκοὶ μας ἀνάτηροι, οἱ μαχητὲς τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου, δὲν εἶναι πὼς λείπουν τὰ δολλάρια (μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀφθονα, ὅμως ὑπάρχουν χάρις στὴ γενναιοφροσύνη τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν), δὲν εἶναι πὼς μᾶς λείπουν οἱ σοφοὶ ξένοι τεχνικοί σύμβουλοι, δὲν εἶναι καὶ ὁ συμμοριτισμὸς (κι' ἄς εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔκανε μεγάλο κακὸ στὴν ἀνασυγκρότηση). Γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Π. Μελίτη⁽¹⁴⁾, «ἐκεῖνο πὸν ἔρχεται πρὶν ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ψυχὴ. Κι' ἐκεῖνο πὸν φανερόνεται κι' ἐδῶ εἶναι ὅτι στὴν ὑπόθεση αὐτὴ λείπει ἡ ψυχὴ, ἡ δύναμη τοῦ πνεύματος, ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης, πὸν θὰ δίνει ζωὴ στὴ ρουτίνα». Ἡ ψυχὴ, πὸν θὰ πάρη στὰ χέρια τῆς τὴν ἀψυχὴ λέξη «ἀνασυγκρότηση» καὶ θὰ τὴν κἀνὴ ὑπόθεση τοῦ πνεύματος, ὑπόθεση δουλειᾶς, ἀγάπης, θυσίας κι' ὄχι νόμων καὶ διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων μὲ τὸ κιλὸ. Αὐτὸ εἶναι πὸν λείπει.

Καὶ τώρα; Ἀπαριθμήσαμε τὰ αἷτια, διαπιστώσαμε ὅτι ἡ ἀνασυγκρότηση ὡς τώρα δὲν εἶχε τὴν ἐπιτυχία πὸν ἔπρεπε νὰ ἔχη. Πρέπει ὅμως νὰ προχωρήσουμε. Δὲν εἶναι νοητὸ νὰ σταθοῦμε μονάχα στὴν ἀρνητικὴ ὄψη τοῦ προβλήματος. Πρέπει νὰ δοῦμε τί μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ ἐδῶ κι' ἐμπρός.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα πρέπει ὅλοι μας νὰ νοιώσουμε πὼς ἡ ἀνασυγκρότηση εἶναι μιὰ μάχη. Μιὰ μάχη πὸν πρέπει δλωσδήποτε νὰ κερδηθῆ, ὅπως κερδήθηκε καὶ ἡ μάχη τοῦ συμμοριτισμοῦ, ἀν θέλουμε νὰ ὑπάρξουμε στὸ μέλλον σὰν ἔθνος. Ἐπειτα πρέπει νὰ νοιώσουμε ὅτι χωρὶς πνευματικὰ ἐφόδια δὲν μπορεῖ νὰ κερδηθῆ ἡ μάχη αὐτὴ. Πρέπει, λοιπόν, νὰ τοποθετήσουμε σ' ἓνα βάθρο πνευματικὸ τὴν ὑπόθεση πὸν λέγεται ἀνασυγκρότηση. Ὅταν αὐτὰ τὰ δύο γίνουν συνείδηση καὶ πράξι, τότε μπορούμε νὰ προχωρήσουμε καὶ πιὸ κάτω. Νὰ προχωρήσουμε. Καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἔτσι μιὰ κυβερνητικὴ ἐξόρμησις ἐθνικὴ, σπουδαία,

μὲ ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν ἓνα ὑπεύθυνο σχέδιο, χωρὶς προχειρότητες καὶ πειραματισμούς, χωρὶς κομματισμούς. Καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἔτσι ἓνας καινούργιος διοικητικὸς ὄργανισμὸς, πὸν νὰ ἔχη χτυποκάρδι γιὰ τὸ κάθε τι, καὶ τὸ πιὸ μικρὸ, πὸν λέγεται ἀνασυγκρότηση. Νὰ καταργηθοῦν οἱ πολυσύνθετες διατυπώσεις γιὰ τὴ χρῆματοδότηση τῶν ἔργων καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐφοδίων. Νὰ συγχωνευθοῦν οἱ πολλαπλὲς ὑπηρεσίες πὸν δημιουργοῦσε τὸ πρόγραμμα, γιὰ νὰ ἔχουμε ἐνότητα στὶς κατευθύνσεις. Νὰ προσέξουμε πὼς θὰ πετύχουμε καλύτερη ἀπορρόφησις τῶν δολλάρια πὸν μᾶς δίνονται καὶ μὲ ποιὸ τρόπο τὰ ἐφόδια θὰ φθάνουν γρήγορα στὸν τελικὸ τους προορισμὸ καὶ δὲν θὰ ρίχνονται καραβιές-καραβιές στὴ θάλασσα, ὅταν ἔχουν σαπίσει πιά στὶς ἀποθήκες. Νὰ διαφωτίσουμε τοὺς Ἕλληνες γιὰ τὸ τί εἶναι ἡ ἀνασυγκρότηση καὶ ποιὰ εἶναι ἡ κολοσσιαία τῆς σημασία⁽¹⁵⁾, γιατί ἔτσι θὰ ἀγαπήσουν τὴν ὑπόθεση αὐτὴ καὶ θὰ βοηθήσουν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ εὐδοθηῖ.

Ἡ ἀνασυγκρότηση δὲν εἶναι μιὰ λέξη ρηχὴ—σπίτια πὸν πρέπει νὰ χτιστοῦν, βιομηχανίες πὸν πρέπει νὰ ἰδουθοῦν, πλοῖα πὸν θὰ ναυπηγηθοῦν, χωράφια πὸν θὰ σπαρθοῦν μὲ καινούργιες ποικιλίες σπόρων. Εἶναι, τὸ εἶπαμε ἤδη, κάτι πολὺ πιὸ βαθύ: πνευματικὴ ἐξόρμησις γιὰ νὰ λείψῃ τὸ σάπιο, τὸ ἄρρωστο. Ἀνασυγκρότηση εἶναι ν' ἀγωνισθοῦμε σὰν πνευματικοὶ ἄνθρωποι. Κι' αὐτὸ ἔχουμε λόγους νὰ πιστεύουμε ὅτι ἄρχισε πιά νὰ γίνεται στὸν καθένα συνείδηση, πραγματικότητα. Κι' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ πιστεύουμε ὅτι ἡ μάχη γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση, πὸν πρέπει νὰ κερδηθῆ, θὰ κερδηθῆ, ὅτι τὸ Σχέδιο Μάρσαλ δὲν θὰ πάῃ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα χαμένο, πὼς θὰ ὑπάρξῃ «ἓνα Αὔριο καλύτερο ἀπὸ τὸ Σήμερα».

ΠΑΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ

(15) Ἐχουμε ὑπ' ὄψη μας τί ἔγινε ὡς τώρα μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ «Ἐκθεσις Ἐπιθεωρήσεως», διαφημιστικὲς φωτογραφίες, βιβλία καὶ φυλλάδια. Ἀλλὰ χρειάζονται πολὺ περισσότερα γιὰ νὰ πετύχουμε τὸ σκοπὸ μας.

(14) «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα», «Ἀκτίνες» 1949, σελ. 152.

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΑΦΙΞΕΩΣ

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (*)

Αί «Ακτίνες», με πολλήν χαράν δημοσιεύουμ κατωτέρω τήν μελέτην τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου τῆς Ἑλλάδος καὶ σοφοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, κλασσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ νεοελληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Νυμπεργε τῆς Ὀλλανδίας, κ. De Waele. Τὸ θέμα τῆς «ἀφίξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα» ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μάλιστα καὶ τῆς ἀναμνήσεως τῆς ἐπετείου τοῦ θανάτου του, εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Ἕλληνα μελετητὴν, ὁ ὁποῖος σήμερον σπουδάζει μὲ ἐντελῶς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τὴν ζωὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐτροφοδότησε καὶ ἡ ἔκδοσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Holzner «Παῦλος», αὐξάνει ἔτι μᾶλλον μὲ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν ἡμερῶν μας, καὶ διὰ τοῦτο ἐμεθα ἰδιαίτερος εὐτυχεὶς διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας τοῦ Φλαμανδοῦ καθηγητοῦ De Waele. Ἡ ἐργασία αὕτη δημοσιεύεται ἀπὸ τὸ κείμενον τῆς διαλέξεως εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅπως τὴν ἐνεφάνισεν, ἐνώπιον τοῦ ἀθηναικοῦ κοινοῦ ὁ σοφὸς φίλος μας ἑλληνιστής. Εἶναι δὲ ἡ πρώτη τῶν τριῶν διαλέξεων ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ χαρακτῆρος περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως καὶ τῆς σημασίας τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, ἐν σχέσει μὲ τὴν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ δευτέρα μελέτη—διάλεξις εἰς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων εἰς τὰς Ἀθήνας—μὲ τὸν τίτλον: «Στὰ Ἴχνη τῶν Μεγάλων Κηρύκων», δεικνύει μὲ μίαν σειράν εἰκόνων τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν πρόοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα καὶ θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰς «Ακτίνας». Εἰς τρίτην διάλεξιν ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει πῶς ἡ τέχνη τῆς Δύσεως ἐτίμησε τὸν ἀπὸστολον Παῦλον μὲ τὰ περίφημα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ κόσμος τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι ὁ κόσμος τῆς ἐλαίας. Μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν ταύτην ὁ σοφὸς θεολόγος Ἀδόλφος Deissmann στὸ περίφημό του βιβλίον περὶ τοῦ Παύλου ἐκφράζει ὄχι μόνον τὸν γεωγραφικὸν περιορισμὸν τῆς δράσεως τοῦ ἀποστόλου, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως τὸ γεγονός ὅτι ὁ μέγας κηρὺξ τοῦ Κυρίου εἶχε ὡς ἱερὰν ἀποστολήν νὰ σφραγίσῃ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνο-ρωμαϊκὸν κόσμον μὲ τὴν ἱερὰν σφραγίδα τοῦ Ἀνθρώπου, δηλαδὴ τοῦ ΧΡ, τὸν Ἰχθύν, τὸν Σταυρόν, διὰ νὰ διαδοθῇ ὑστερον ἀπὸ τὸ λίκνον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς ἄλλας ἡπείρους τοῦ κόσμου. Ἐὰν

σήμερον ἔχω τὴν μεγάλην τιμὴν νὰ ἐκθέσω ἓνα θέμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου, δὲν δύναμαι νὰ τὸ θεωρῶ παρὰ ὡς ἓνα καθήκον καὶ μίαν ἐλαχίστην ἀποληρωμὴν τοῦ πνευματικοῦ κεφαλαίου ποῦ, χάρις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοξενίαν, ὀφείλω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι οὕτω μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ περιπατήσω στὰ Ἴχνη τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἴδρυσεν νέον κόσμον ἰδεῶν καὶ ἰδεωδῶν, στὴν Παλαιστίνην καὶ στὴν Συρίαν, στὴν Μικρασίαν καὶ στὰ νησιά, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ρώμην. Ἐὰν ἐφέτος ὁ ἀπανταχῶ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος ἐβλάστησεν ἐκ τῆς Εὐρώπης, καταθέτῃ δάφνην εὐγνωμοσύνης εἰς μνήμην τῆς πρώτης ἀφίξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὴν Ἑλλάδα, πῶς δὲν θὰ αἰσθανθῇ χαρὰν αὐτὸς ποῦ ἔχει τὸ προνόμιον νὰ κάμῃ τὸ διπλοῦν προσκύνημα στὴν Ostia καὶ στὸν Ἄρειο Πάγο, ἐὰν τοῦ εἴ-

(*) Διάλεξις στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ στὴν Χριστιανικὴν Φοιτητικὴν Ἐνωσιν τῶν Ἀθηνῶν.

ναί δυνατόν νὰ προσθέσῃ ἔστω μόνον ἓνα φύλλον εἰς τὴν δάφνην ταύτην;

Δὲν εἶναι ὁ σκοπός μου, νὰ προσπαθῆσω νὰ συμπηξῶ εἰς μίαν ὥραν μίαν γενικὴν εἰκόνα περὶ τῆς ζωῆς, τῆς σταδιοδρομίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ κήρυκος καὶ τοῦ συγγραφέως Παύλου. Οὔτε τὸ θεωρῶ τῆς ἀρμοδιότητός μου νὰ συζητήσω ἓνα τῶν πολλῶν προβλημάτων τῶν σχέσιν ἐχόντων μὲ τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἀπόψεις τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν. Μνημονεύω μόνον ὅτι, κατὰ τὴν ἐπὶ ἀκραδάντων ἐπιστημονικῶν θεμελίων ἐρειδομένην ἀντίληψιν τῶν ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν καὶ ἐν μέρει τῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων, θεωροῦμεν τόσον τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὅσον καὶ τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου ὡς καθαρῶς ἱστορικὴν πηγὴν, καὶ τοῦτο ἀντιστρόφως πρὸς τὰς προσπάθειαις ἐνίων ἄλλων ὡς π.χ. τῆς Σχολῆς τῆς Tübingen μὲ τὸν θεολόγον ἐρημηνευτὴν Baur, ὅσον καὶ τῆς ριζοσπαστικῆς ὀλλανδικῆς σχολῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Ἡ θεολογικὴ, φιλοσοφικὴ, βιολογικὴ φιλολογία τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι ἀπέθαντος. Μεταξὺ τῶν πολλῶν βιβλίων εἶναι δύο ἐξαιρετικὰ ἔργα, τὸ ἤδη μνημονευθὲν τοῦ Adolf Deissmann καὶ τὸ προσφάτως ἐκ τῆς γερμανικῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἱερωνύμου Κοτσῶνη μεταφρασθὲν διβλίον τοῦ καθολικοῦ ἀρχιερέως Ἰωσήφ Holzner, τοῦ ἀειμνήστου φίλου μου. Ἐὰν μνημονεύω μετὰ χαρᾶς καὶ σεβασμοῦ τὸ βιβλίον τοῦτο, δὲν εἶναι μόνον διότι εἰς αὐτὸ ὁμιλεῖ ἕνας ἐπιστήμων, «ἕνας φίλος καὶ θαυμαστής τῆς Ἑλλάδος», ἀλλὰ διότι ἀφιερώνει τὸ βιβλίον «ὡς πρᾶξιν ἐξιλιεύσεως καὶ ἐπανορθώσεως, διὰ τὸ ἄδικο πού ἐγινε, καὶ ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἀθάνατην Ἑλλάδα», ὅπως τὸ εἶπε ὁ μακαρίτης στὴν εἰσαγωγὴν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνεισφορὰν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, δὲν θέλομεν νὰ λησμονήσωμεν ἔξω ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις τοῦ κεκμένου τῶν Πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν, τὰ περιληπτικὰ ἔργα καὶ ἄρθρα τῶν Ἑλλήνων θεολόγων.

Πρὶν ὅμως θίξωμεν τὸ θέμα τῆς ἐρεῦνης, δεόν νὰ κατατοπισθῶμεν εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καὶ εἶναι ὠφέλιμον νὰ συνθέσω-

μεν ἓνα χρονολογικὸν πίνακα τῆς ζωῆς του. Προκαταβολικῶς λέγομεν ὅτι τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρεῦνης μας, κάμνει τὸν πίνακά μας ὀλίγον διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν πίνακα τοῦ Holzner (*).

Ἀπ' οὗ στὰς γραπτὰς πηγὰς μνημονεῦνται συχνὰ διάφορα γεγονότα τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, συνδέεται ὁ βίος τοῦ Ρωμαίου πολίτου Παύλου ἀμέσως μὲ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν. Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ συννοήσωμεν τὸν βίον τοῦ Ἀποστόλου, προσθέτοντες προσωρινῶς μερικὰς χρονολογικὰς σημειώσεις. Ὁ Παῦλος, ὡς γνωστόν, Ἑβραῖος ἐκ τῆς οὕτω λεγομένης Ἑβραϊκῆς διασπορᾶς ἀνὰ τὸν ἑλληνοσθέντα κόσμον καὶ προνομιούχος τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὡς civis Romanus, Ρωμαῖος πολίτης, ἐγεννήθη ὀλίγον ἀργότερα ἀπὸ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰ. Χ., ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τρία ἢ τέσσαρα χρόνια ἐνωρίτερον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας καὶ ἐσταυρώθη στὸ εἰκοστὸν

(*) Πίναξ τῶν γεγονότων:

Γέννησις τοῦ Παύλου, 1-5 μ. Χ.

(Ἐπὶ Αὐγούστου-14 μ.Χ.).

Θάνατος καὶ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ 29 μ. Χ.

Λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου καὶ ἐπιστοφὴ τοῦ Παύλου 32-33 μ. Χ.

Διαμονὴ στὴν Ἀραβίαν καὶ πρῶτον ταξεῖδι στὰ Ἱεροσόλυμα 33-36 μ. Χ.

(Ἐπὶ Τιβερίου 14-37).

Διαμονὴ στὴν Ταρσόν, ταξεῖδι στὴν Ἀντιόχειαν καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα 36-43 μ. Χ.

(Ἐπὶ Καλιγούλα 37-41).

Πρώτη ἱεραποστολικὴ περιοδεία καὶ ἀποστολικὴ σύνοδος στὰ Ἱεροσόλυμα 44-48

Δευτέρα ἱεραποστολικὴ περιοδεία 48-51
(Ἐπὶ Κλαυδίου 41-54).

Τρίτη ἀποστολικὴ περιοδεία καὶ τελευταῖο ταξεῖδι στὰ Ἱεροσόλυμα 52-57

Φυλάκισις στὴν Καισάρεια 57-59

Ταξεῖδι πρὸς Ρώμην καὶ μαρτύριον 59-67

(Ἐπὶ Νέρωνος 54-68).

ἐναντον ἢ τριακοστὸν ἔτος τῆς χρονολογίας ταύτης. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Παύλου ἔγινε περίπου τέσσαρα χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπέρασαν περίπου δέκα χρόνια, στὰ ὁποῖα τάσσονται ἡ διαμονὴ του στὴν Ἀραβίαν, τὸ πρῶτο ταξεῖδι στὰ Ἱεροσόλυμα, ἡ διαμονὴ στὴν πατρίδα του Ταρσόν, τὰ ταξεῖδια του στὴν Ἀντιόχειαν καὶ πάλιν στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ πρώτη ἱεραποστολικὴ περιοδεία, κατὰ τὸ 44, τὸν ἔφερε μαζί μὲ τὸν Βαρνάβαν στὴν Κύπρον καὶ ὀλίγας πόλεις τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν Ἀποστολικὴν Σύνοδον στὰ Ἱεροσόλυμα, ἤρχισε ἡ μεγάλη δευτέρα ἱεραποστολικὴ περιοδεία—τὴν ὁποῖαν, ἄς λέγωμεν προσωρινῶς, ὅτι ἐγένετο κατὰ τὸ μέσον τοῦ 1ου αἰῶνος—καὶ ἡ ὁποῖα διήρκει ἐπὶ τρία χρόνια. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Ἀπόστολος, ἐπισκεφθεὶς πολλὰς πόλεις τῆς Μικρασίας, διεξεπεραιώθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διή εις τὰς τότε Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας. Κατὰ τὴν τρίτην περιοδείαν, παρέμεινε ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἐφέσῳ, ἐπισκέφθη πάλιν τὴν Κόρινθον καὶ ἔκαμε τὸ τελευταῖον του ταξεῖδι στὰ Ἱεροσόλυμα, μεθ' ὃ ἠκολούθησε ἡ φυλάξις του στὴν Καισάρειαν κατὰ τὸ 57. Τὰ ἐπτά περίπου χρόνια μέχρι τοῦ μαρτυρίου του εἶναι τὰ χρόνια τῆς διπλῆς αἰχμαλωσίας του στὴν Ῥώμην. Παρατηρητέον ὅτι ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον χριστιανοὶ πρὸ τῆς μεταβάσεως τοῦ ἀποστόλου ἐκεῖ. Ἦδη κατὰ τὴν δευτέραν διαμονὴν του στὴν Κόρινθον, ὁ Ἀπόστολος ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἰσθμιακὴν πόλιν τὴν περίφημόν του ἐπιστολὴν «πρὸς Ῥωμαίους». Ἴδου λοιπὸν ἡ δρᾶσις τοῦ Παύλου, πὺρ ἐγνώρισε ἀπὸ νέας ἀκόμη τὴν αυτοκρατορίαν ἢ μᾶλλον τὸ πριγκιπάτον τοῦ Αὐγούστου, τοῦ Τιβερίου (περίπου μέχρι τῆς ἐπιτροπῆς του), τοῦ Καλιγούλα, τοῦ Κλαυδίου (41-54: ὁ καιρὸς τῶν δύο πρώτων ἱεραποστολικῶν περιοδειῶν), καὶ τέλος τοῦ Νέρωνος (54-68), στὴν βασιλεία τοῦ ὁποίου ἀπεκεφαλίσθη πλησίον τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ostia, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, τρεῖς πηγαὶ ἀνέβλυσαν ἐκεῖ ὅπου ἡ κεφαλὴ του πίπτουσα καὶ ἀνατηδῶσα ἤπιετο τῆς γῆς (Tre Fontane).

Ποῖα εἶναι τῶρα τὰ θεμέλια τῆς χρονολογικῆς ἐφαρμογῆς τῶν διαφορῶν γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῆς τότε ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς; Μέχρι πρό τι τῶν ἔτων ἡ τοιαύτη χρονολογία δὲν ἐθεμελιώθη ἀσφαλῶς καὶ ἀδιαβλήτως, καὶ μέχρι τῶρα οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς διαφοροῦν ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῶν γεγονότων, μολοντὶ μᾶς δίδει τὴν στερεὰν χρονολογικὴν βάση τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπολογισμοῦ: πότε ἀκριβῶς ἀνεχώρησε τὴν πρώτην φορὰν, δηλαδὴ κατὰ τὴν δευτέραν ἱεραποστολικὴν περιοδείαν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Κορίνθου, Κεγχρεάς, πρὸς τὴν Ἐφεσον; Ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἐπιγραφικοῦ, καὶ ἡ κριτικὴ ἀνάλυσις τοῦ φιλολογικοῦ κειμένου μᾶς δίδει, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὴν πλήρη λύσιν, ὅθεν εἶναι εὐκόλον νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεως στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σοφοὶ προσεπάθησαν πολὺ νὰ καθορίσουν ἐπακριβῶς χρονικῶς τὰ γεγονότα τὰ συνδεόμενα μὲ διάφορα ἱστορικὰ πρόσωπα, ὡς π.χ. μὲ τὸν Ῥωμαῖον ἀνθύπατον τῆς Κύπρου Σέργιον Παῦλον, μὲ τοὺς ἐκ Ῥώμης πρόσφυγας τὸν Ἀκύλα καὶ τὴν Πρίσκιλλαν (Πράξ. 13, 7), θύματα τοῦ διατάγματος ἐξορισμοῦ τῶν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Κλαυδίου, μὲ τὸν ἐν τῇ Β' ἐπιστολῇ πρὸς Κορινθίους μνημονευόμενον βασιλέα Ἀρέταν, μὲ τὸν ἀνθύπατον Γαλλίωνα τῆς Ἀχαΐας, μὲ τὴν μετάβασιν τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Φήλικος εἰς τὸν Φῆστον καὶ ἄλλα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατοχὴν τῆς Δαμασκοῦ ὑπὸ τοῦ ἐθνάρχου τοῦ βασιλέως Ἀρέτα καὶ τὴν διαφυγὴν τοῦ Παύλου, τρία χρόνια μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του (Β' Κορ. 11, 32-33, Πράξ. 9, 23, 26), τὸ συμπέρασμα τῆς σχετικῆς μελέτης π.χ. τῶν νομισμάτων, ὅτι ἡ ἐπιστροφή δὲν ἔγινε πρὸ τοῦ 34, καὶ ἡ πρώτη του ἐπίσκεψις τῶν Ἱεροσολύμων πρὸ τοῦ 37—ἔτους τῆς ἀναρρήσεως τοῦ αυτοκράτορος Καλιγούλα—, στηρίζεται ἐπὶ ἀσθενοῦς βάσεως. Ἐπίσης ἡ ὑπόθεσις ἐνὸς συγχρονισμοῦ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀργίππα μὲ τὸν λιμὸν τῆς Ἰουδαίας καὶ τὴν ἀποστολὴν ἐκεῖ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Βαρνάβα μὲ τὰς ἐλεημοσύνας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας (Πράξ. 11 καὶ

12), δὲν φθάνει μέχρι ἐκείνου τοῦ σημείου ὥστε νὰ δύναται νὰ εἶναι ἐπιστημονικὴ βάσις. Περὶ τῆς τρίτης χρονολογικῆς ἐνδείξεως, ἡ ὁποία συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς μεταβάσεως τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Φήλικος εἰς τὸν Φῆστον (Πράξ. 24, 27), ὑπάρχει διασμός τῶν γνωμῶν ἐφ' ὅσον εἶναι σοφοὶ χρονολογοῦν τὸ περιστατικὸν τοῦτο πέντε χρόνια ἐνωρίτερον ἀπὸ ἄλλους. Δὲν μᾶς δίδεται ὁ καιρὸς νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα, ἀλλὰ ἀρκεῖ νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς δευτέρας ἱεραποστολικῆς πορείας, στὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνεται ἡ ἀφιξίς καὶ ἡ πρώτη διαμονὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὴν Ἑλλάδα.

Γενικῶς ἡ ἀρχὴ τῆς πορείας τίθεται ὑπὸ τῶν ἐξηγητητῶν τοῦ Παύλου στὸ 49 ἢ 50. Δηλαδή, κατὰ Turner, στὸ μέγα ἄρθρον Chronology of the New Testament, εἰς τὸ Dictionary of the Bible, by Hastings; ὡς καὶ κατὰ Hönicke, Die Chronologie des Lebens des Apostels Paulus, (Λειψία 1903), ὡς καὶ κατὰ Holzner, ὁ ὁποῖος προτιμᾷ στὸν σύντομον ἀπολογισμὸν τοῦ χρονολογικοῦ πίνακος τῆς ζωῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου τὴν χρονολόγησιν τῆς ἀρχῆς τῆς πορείας στὸ 49. Ὁ Παῦλος, πού ἦτο στὴν Ἀντιόχειαν, ἠσθάνθη τὴν δυνατὴν ὁρμὴν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ὁ πῶτος σκοπὸς του ἦτο, ἀναμφισβητήτως, ἡ ἔκτασις τῆς πρώτης πορείας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη ἓνα μέγα μέρος τῆς Κύπρου καὶ μερικὰς πόλεις τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς χώρας μεταξὺ Ταύρου καὶ Ἑλλησπόντου. Δὲν θὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς δύο ταξειδιώτας Παῦλον καὶ Σίλαν στὴν Μικρασιατικὴν πορείαν των, ἀλλ' ἐπιβάλλεται στὸν ἱστορικὸν ἐρευνητὴν ὁ συνδυασμὸς τῶν ἰδεῶν περὶ ἐκεῖνου πού ἐπορεύθη πρὸς τὴν Ἀνατολήν, τοῦ διελθόντος τὰς Πύλας τῆς Κιλικίας καὶ ἐνώσαντος τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδή τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ ἐξελληνισθέντος Ἑβραίου καὶ Ρωμαίου πολίτου Παύλου, ὁ ὁποῖος, ἐπωφελοῦμενος τοῦ ἐξελληνισμοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πάλιν διήλθε τὰς περιφήμους Πύλας, καὶ ἔκαμε τὴν ἀντίστροφον, πνευμα-

τικὴν ἐκστρατείαν πρὸς ἀναζήτησιν στὴν Εὐρώπην ἐνὸς νέου κράτους, δηλαδή τοῦ Κράτους τοῦ Χριστοῦ. Θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν πού φέρει διὰ πεδιάδων καὶ ποταμῶν, διὰ πόλεων καὶ ἐρήμων, ὑπεράνω λόφων καὶ βουνῶν τοὺς συνταξειδιώτας στάς ἐξελληνισθείσας ἢ ἑλληνικὰς πόλεις τῆς δυτικῆς Μικρασιατικῆς καρίδος, Κολοσσάς, Τρόαλις, Ἐφεσον, Σμύρνην, Πέργαμον, Ἄσσον. Ἐκάναν ἐντύπωσιν στοὺς συνταξειδιώτας τὰ ἔνδοξα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης πού μετέτρεψαν τὰς πρωτεύουσας καὶ μητροπόλεις εἰς ζωντανὰ μουσεῖα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς; Στάς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου σπανίως γίνεται μνεῖα ἀρχαίων ἀριστουργημάτων καὶ ποτε δὲν ἐκδηλοῦται μία ἐκτίμησις ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν τέχνην. Ὅταν μετὰ πολλοὺς μῆνας ἐφθάσε στὴν Τρωάδα καὶ στὴν ἄκραν τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου, φαίνεται ὅτι ἐκεῖ, ὅπου στά λιμάνια εἶδε τὰ ἀγκυροβολημένα πλοῖα καὶ πιθανῶς ἤυρε τὸ πιὸ κατ'ἀλλοῦν μέρος νὰ κηρύξη, δηλαδή ὄχι ὀπως συνήθως, εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ εἰς τὸ λιμάνι μὲ Ἕλληνας καὶ ἰδιαίτερος μὲ Μακεδόνας, φαίνεται ὅτι ἐκεῖ φυσικῶς τοῦ ἦλθε ἡ ἰδέα νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι ἓνα σχέδιον, βυθισμένον ἴσως μόνον στὸ ὑποσυνείδητο τῆς ψυχῆς του, ἐπῆρε καθαρὰν μορφήν στὸ ὄραμα τοῦ ὕπνου του—ἓνας Μακεδὼν παρεκάλεσε τὸν Ἀπόστολον νὰ φέρῃ τὸ Ἐδαγγέλιον στὴν πατρίδα του, στὴν Εὐρώπην. Περίπου τέσσαρας αἰῶνας ἐνωρίτερον ἓνας εἰκοσιδυοετὴς νεαρός, ὁ Ἀλέξανδρος, διέβη τὴν θάλασσαν περίπου εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὅπου ἔμελλε ὁ Παῦλος νὰ περάσῃ, καὶ ἔφερε τὸν ὄριμον καρπὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴν Ἀνατολήν. Τώρα μετὰ τὴν πνευματικὴν χρωκοπίαν τῆς Δύσεως στὸν αἰῶνα τῆς ἐπιτειμονεῆς ἠθικῆς παρακμῆς τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Δύσις ἐζήτησε τὴν πνευματικὴν βοήθειαν τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐὰν τὸ ὄναρ τοῦ Παύλου ἦτο μόνον ἀσημαντὸν ἐπεισόδιον στὴν γενικὴν ἱστορίαν, μᾶς ὑποβάλλει ὅμως τὴν στιγμιαίαν παραβολικὴν ταύτην εἰκόνα: Ὅταν ἤρχισε τὸ πρῶτον λυκόφως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ Μακεδονία προσεκάλε-

σε τὸν ξένον, δηλαδή τὸν Παῦλον καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὴν σωτήριον φιλοξενίαν μὲ τὰς ὁμοίας σχεδὸν λέξεις τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐμμανουὺς, στὴν θανασιαν ἐκείνην συνάντησίν των μὲ τὸν Ἰησοῦν, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνέστη. «Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ καὶ κέκλικεν ἡδὴ ἡ ἡμέρα».

Ἐπανερχόμεθα λοιπὸν εἰς τὸ χρονολογικὸν ζήτημα καὶ ἐρωτῶμεν: πότε ἤλθε ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Ἑλλάδα; Προλέγομεν βέβαια ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἀπάντησις δὲν ἐλαττώνει καθόλου τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἐρωτῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ γίνοντο ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δεκάτης ἐνάτης ἐκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐάν ἡ χρονολογία καὶ ὁ ἑορτασμός δὲν συμπίπτουν εἰ μὴ εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς. Τοιοτοτρόπως ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ συγκίνησις τοῦ προσκυνητοῦ τῶν Ἱεροσολύμων δὲν ἐλαττοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν περιπατεῖ ἀκριβῶς ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ σταυροφοροῦντος Λυρωτοῦ στὸν ὁδὸν τῶν ὀδυνῶν, στὴν Via dolorosa ἀλλὰ σὲ ἓνα δρόμο τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι τέσσαρα, πέντε μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ὁδόν (*).

Ἡ στερεὰ βῆσις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ ἰδιαιτέρας τοῦ ἐπιγραφικοῦ χαρακτήρος, ἡ ὁποία εἶναι ὡς ἡ στρόφιγξ διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ ἀτοκράτορος Κλαυδίου (ποῦ διώκησε ἀπὸ 41 μέχρι 54) πρὸς τὴν πόλιν τῶν Δελφῶν, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι ἐγάραξαν εἰς μάρμαρον καὶ ἔστησαν εἰς δημόσιον χώρον. Ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν (εἰς τὰς Πράξεις μνημονευόμενον) Γαλλίωνα. Οὗτος ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθυπάτου ἐν Ἀχαΐᾳ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης διαμονῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς Κόρινθον, ἡ ὁποία ἦτο στοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ ἔδρα καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐ-

τῆς ἐπαρχίας. Τὸ κείμενον τῆς διηγήσεως τῶν Πράξεων (18, 1-19), ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ Παῦλος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἦλθεν εἰς Κόρινθον· καὶ εὗρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρισκίλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταγένοι Κλαυδίου χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ρώμης, προσῆλθεν αὐτοῖς, καὶ διὰ τὸ ὁμοτεχνον εἶναι ἔμεινε παρ' αὐτοῖς καὶ εὐργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τῆ τέχνη. Διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. Ὡς δὲ κατέληθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σίλλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχεται τῷ πνεύματι ὁ Παῦλος διαμαρτυρούμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημιούντων ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν καθαρὸς ἐγώ· ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι. Καὶ μεταδὸς ἐκείθεν ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι Ἰούστου, σεβομένου τὸν Θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. Εἶπε δὲ ὁ Κύριος δι' ὀράματος ἐν νυκτὶ τῷ Παύλῳ· μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσῃς, διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαι σε, διότι λαὸς ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἐκάθισέ τε ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἑξ̄ διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

ἘΓαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα, λέγοντες ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπειθεὶ τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν Θεόν. Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· εἰ μὲν σὺν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥαδιούργημα πονηρὸν, ὦ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν· εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγώ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι. Καὶ ἀπῆλθεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. Ἐπιλαβόμενοι δὲ

(*) Τοιοτοτρόπως ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐώρτασε πανηγυρικῶς κατὰ τὸ 1933 τὸν θάνατον τοῦ Λυρωτοῦ, μολοντί κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν χρονολογίαν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐσταυρώθη κατὰ τὸ 29 ἢ 30.

πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην τὸν ἀρχισυνάγωγον ἔτυπτον ἐμπροσθεν τοῦ βήματος· καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἔμελεν.

»Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, χειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγγραδαῖς· εἶχε γὰρ εὐχρῖν. Κατήντησε δὲ εἰς Ἐφεσον, κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις».

Τὰ ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἔρευνάν μας στοιχεῖα εἶναι:

1. Ὁ Παῦλος συνήντησεν στὴν Κόρινθον τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς διαμονῆς του δύο Ἑβραίους σκηνοποιοῦς, προσφάτως ἐξορισθέντας ἐκ τῆς Ρώμης διότι ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος διέταξε ὅτι ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἰουδαῖοι, ἔπρεπε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ρώμην. Αὐτοί, πιθανῶς λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματός των ἀναζητοῦντες ἐμπορικὴν πόλιν, ἐγκατεστάθησαν στὴν Ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν Colonia Laus Julia Corinthiensis, ἀναμφισβητήτως μίαν ἐμπορικὴν πόλιν μετὰ μεγάλου πληθυσμοῦ Ἰουδαίων.

2. Στὴν Κόρινθον ὁ Ἀπόστολος ἀπεφάσισε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς προσπάθειάς του εἰς τοὺς γνησίους Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους, ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.

3. Ἐκάθησεν ἓνα ἔτος καὶ ἕξ μῆνας στὴν Ἰσθμιακὴν πόλιν.

4. Κατὰ τὸ τέλος τῆς διαμονῆς του καὶ πιθανῶς, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ στὰς Πράξεις, μετὰ τοὺς δέκα ὀκτῶ μῆνας, ἦλθε νέος ἀνθύπατος καὶ ἀμέσως ἔγινε τὸ ἐπιπέδιο, τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο θυμια ὁ Παῦλος, ὅπως τὸ ἠθέλον οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ ὁ (ἀρχισυνάγωγος) ἐπιστάτης τῆς Κορινθιακῆς συναγωγῆς Σωσθένης.

5. Μετὰ τὸ ἐπιπέδιο ἐὼ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, ἐξέπλει μετὰ κατεύθυνσιν τὴν Συρίαν», ἀλλὰ προσωρισματο στὴν Ἐφεσον ὅπου δὲν ἔμεινε ἐπὶ πλείονα χρόνον», δεικνύων ὅτι ἔσπευδε νὰ φθάσῃ στὴν Ἀντιόχειαν. Στὴν τελευταίαν χρονολογιακὴν ἔνδειξιν καὶ παραβάλλοντες τὴν 11ην παράγραφον τοῦ κειμένου ἐκάθησεν ἑνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ»—δηλαδή δέκα ὀκτῶ μῆνας—διερωτώμεθα ἄρα

γε 18 μῆνες ἢ 18 μῆνες καὶ χ ἡμέρας;

Μελετῶντες ἐκ νέου τὴν διήγησιν αὐτὴν καὶ παρατηροῦντες τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἁρμονίας ἀποκρούομεν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὑπάρχει σὸ κείμενο μία παρεμβολὴ ἢ μεταθέσις παραγράφων. Καὶ παραβάλλομεν τὸ ἄλλο χωρίον τῶν Πράξεων (24, 27): «Διαιτίας δὲ πληρωθείσης ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον· θέλων δὲ χάριν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆστος κατέλιπε τὸν Παῦλον δεδεμένον». Στὰς ἱκανάς ἡμέρας τῆς διηγῆσεως ἔλαβε χώραν ἡ κατηγορία τοῦ Παύλου ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων—οἱ ὅποιοι προφανῶς ἤγαγον τὸν ἀπόστολον ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ἀνθυπάτου μετὰ μισθὸν μόνον χρονοκὸν διάστημα μετὰ τὴν ἀφιξίν τοῦ νέου κυβερνήτου. Αἱ ἱκαναὶ ἡμέραι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως ὀλόκληρον μῆνα, ἄλλως ὁ συγγραφεὺς θὰ ἔγραφεν ἂν ἦσαν πλεον τοῦ μηνὸς ἓνα ἑνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕπτά, ὀκτῶ κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων, ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, λέγει σρητῶς τὸν ἀριθμὸν ὅταν δὲν ὑπερβαίῃ τὸ ὀκτῶ ἢ δέκα, ὅπως ὅταν μνημονεῖται ὅτι ὁ Φῆστος «διατροίμας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας οὐ πλείους ὀκτῶ ἢ δέκα» (Πρ. 25, 6). Ἐκ τῶν δύο σημασιῶν αἱ ὁποῖαι δηλοῦνται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τῆς λέξεως «ἱκανός» (δηλαδὴ ἡ πρώτη εἶναι ἡ: «ἄξιος, ἱκανοποιητικός», π.χ. «Κύριε, οὐκ εἰμι ἱκανός ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσελθῆς» (Ματθ. 9' 8) καὶ ἡ δευτέρα «πολύς, ἢ ἀκετός» (ἰδιαίτερος στὸν πληθυντικόν), ἐκ τῶν δύο σημασιῶν, λέγω, δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ τελευταία σημασία εὐρίσκεται ἐδῶ. Καὶ ἐὰν τὰ ὄρια τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως δὲν εἶναι σταθερὰ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ὅπου ἀρχίζει ἡ ἰδέα τοῦ πλήθους, δυνάμεθα ὅμως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς 15 ἴσως, ἀλλὰ καὶ ὁ 20 ἢ καὶ ὁ 25 βεβαίως ἐκφράζον τὴν ἔννοιαν: «πολλὰ ἢ ἀκεταῖς».

Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον στοιχεῖον τῆς διηγῆσεως τῶν Πράξεων ἐν σχέσει μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν εἶναι ἡ ἀφίξις στὴν Κόρινθον τοῦ νέου ἀνθυπάτου Λευκίου Ἰουνίου Γαλλίου. Πότε ἀφίκετο οὗτος στὴν Κόρινθον; Ποῖος ἦτο;

Περὶ τῆς ζωῆς τούτου ὄντος τοῦ με-

γαλντέρου ἀδελφοῦ τοῦ περιφήμου Ρωμαίου φιλοσόφου Σενέκα, ἔχομεν ἀρχετὰ στοιχεῖα. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας (nomen gentis) Annaeus-Ἀνναῖος καὶ τὸ ἐπίθετον ὄνομα (cognomen) Novatus ἀπέβαλεν ὅταν ἕνας φίλος τοῦ πατρὸς του, Λ. Ἰούνιος Γαλλίων τὸν υἱοθέτησεν. Στὴν διοίκησιν ὑπηρετήσε ὡς ὑπατος (consul) καὶ ἀνθύπατος. Κατὰ τὸν Πλίνιον (Nat. Hist. 31, 62), ἡ ὑγεία του δὲν ἦτο ἱκανοποιητικὴ ἀφοῦ ἦτο φυματικός, τὸ ὅποσον ἦτο προφανές ἀπὸ τὰ δεινὰ συμπτώματα τῆς νόσου. Ὁ νεώτερος ἀδελφός του Σενέκας τὸν ἠγάπησε πολὺ, τὸν ἐτίμα μὲ τὸ ὄνομα «dominus meus» καὶ τοῦ ἀφιέρωσε τρία ἔργα, δηλαδὴ «Περὶ ὀργῆς» (de ira), «Περὶ εὐτυχοῦς ζωῆς» (de vita beata) καὶ «Περὶ τῶν φαρμάκων τῶν τυχαίων» (De remediis fortuitorum). Μετὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Νέρωνος, αὐτοκτονίαν τοῦ φιλοσόφου, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του, Γαλλίων, ἔπεσε θύμα τῆς ἰδίας κακῆς τύχης. Τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν ἀναφερομένων εἰς αὐτόν, δηλαδὴ τὸν Γαλλίωνα, τὸ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ζήτημά μας λέγει ὡς ἑξῆς, συμπληρωμένον κατὰ ἐπιστημονικὴν πιθανότητα: «Τιβέριος Κλαύδιος Καῖσαρ Σεβαστός Γερμανικός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημορχικῆς ἑξουσίας, τὸ (ιβ'), αὐτοκράτωρ τὸ (κσ'), πατὴρ πατρίδος, ὑπατος τὸ ε', τιμητής», καὶ μετὰ διὰ τὴν χρονολογίαν πολὺτιμον ἀπαρίθμῃσιν τῶν ἀξιῶν καὶ τὸν χαιρετισμὸν στὴν πόλιν τῶν Δελφῶν, ἡ δυστυχῶς πολὺ κατατετημημένη ἐπιγραφή μᾶς ὁμιλεῖ περὶ «πολειτῶν ἔριδες» καὶ μνημονεῖ: «Λεύκιος Ἰούνιος Γαλλίων ὁ φίλος μου καὶ ἀνθύπατος τῆς Ἀχαΐας». Τὸ ἐνδιαφέρον στοιχεῖον τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ὅτι ὁ Γαλλίων ἦτο ἀνθύπατος ὅταν εἶεν τὸν Τιβέριον Κλαύδιον εἶχεν ἀπονεμηθῆ διὰ δωδεκάτην φορὰν (ἴσως ἑνδεκάτην) ὁ τίτλος τῆς δημορχικῆς ἑξουσίας, (δι' ἧς φράσεως ἐρμηνεύεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Ρωμαϊκὸς τίτλος «tribunicia potestas»), δι' εἰκοστὴν ἕκτην φορὰν ὁ τίτλος «αὐτοκράτωρ», τὸ λατινικὸν «imperator», διὰ πέμπτην φορὰν ὁ τίτλος «ὑπατος» (consul). Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν τίτλων ἦτο μία ἠθικὴ ἢ πολιτικὴ παρασημοφορία ἐκ τῶν ὁποίων ἔνιοι

ἦσαν τακτικοὶ καὶ ἐτήσιοι, ἄλλοι δὲ χωρὶς σταθερὸν κανόνα. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων τίτλων, ὅπως τοὺς διαβάζομεν εἰς παραπολλὰς λατινικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς, ἡ κλασσικὴ ἐπιστῆμη κατέρχθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸ κτίριον τῆς χρονολογίας τῆς ζωῆς πολλῶν αὐτοκρατόρων. Δὲν θὰ ἦτο φρόνιμον νὰ προσπαθῆσω καὶ μάλιστα εἰς μίαν διάλεξιν νὰ σᾶς ὀδηγήσω στὸν λαβύρινθον τῶν ὑπολογισμῶν τούτων τίτλων ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κλαυδίου πρὸς τοὺς Δελφούς ἐγράφη μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ 51 καὶ τῆς 1ης Αὐγούστου τοῦ 52 μ. Χ.

Ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀχαΐας ὑπὸ τοῦ Γαλλίωνος πρέπει νὰ προτάξωμεν ὡς βασικὸν τὸ ὅτι ἡ ἤδη μνημονευθεῖσα κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ Γαλλίωνος—ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Σενέκα, δὲν ὑπέφερε τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος—δὲν ἐπέτρεψε τὴν διαμονὴν του στὴν Κόρινθον πέραν τοῦ στοιχειωδῶς ἀπαιτουμένου ἐνὸς ἔτους. Πότε ὁμοῦς ἤρχισε ἡ μονοετὴς διαμονὴ τοῦ ἀνθυπάτου Γαλλίωνος στὴν Κόρινθον;

Ἐὰς σημειωθῆ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἐπίσημος ἡμερομηνία τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀνθυπάτου ἦτο πάντοτε ἡ 1 Ἰουνίου. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ πρὸς Δελφούς ἐπιστολή, πὺ μνημονεῖται τὸν Γαλλίωνα ὡς ἀνθύπατον τῆς Ἀχαΐας, ἐγράφη στὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους 52, ὁ Γαλλίων ἔγινε ἀνθύπατος στὴν 1 Ἰουνίου 51 ἢ 52. Ἡ τελευταία ἡμερομηνία, δηλαδὴ τοῦ 52, δέον νὰ ἀπορριφθῆ καὶ ἀδίκως ὁ ἀείμνηστος φίλος Holzner τὴν ἐκράτησε στὴν τελευταίαν του ἔκδοσιν, ἐκ τῆς ὁποίας μάλιστα ἐξεργάσθη ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις. Μεταξὺ τῶν ἀποδείξεων διὰ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ 51, ἡ κυριωτέρα ἐξεφράσθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ πάστορος Plooy στὸ βιβλίον του περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ζωῆς τοῦ Παύλου, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ στοὺς Δελφούς δὲν ἐγράφη στοὺς πρώτους μῆνας τῆς διοικήσεως τοῦ Γαλλίωνος, δηλαδὴ στὸν Ἰούλιον τοῦ 52, διότι ἡ ἐπιστολὴ ὑποθέτει μίαν προηγουμένη ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀνθυπάτου περὶ τῶν Δελφικῶν ζητημάτων,

τῶν ὁποίων ἡ ἐπιγραφή εἶναι τὸ τελευταῖον ἔγγραφο. Δυνάμεθα ὁδὸν νὰ συμπεράνωμεν: ὁ Γαλλῖον ἀνέλαβε τὰ ἀνθυπατικά του καθήκοντα στὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 51. Τότε ὁ Παῦλος συνεπιθῆρως ἦδη τοὺς 18 μῆνας τῆς διαμονῆς του στὴν Κόρινθον. Συνεπῶς ἦλθε στὴν Κόρινθον τὸν Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον τοῦ 49 μ. Χ. Πόσος καιρὸς ἐπέρασε τότε ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἠγκυροβόλησε τὸ πλοῖον, ποὺ ἔφερε τὸν μέγαν Κήρυκα, στὴν Νεάπολιν, τὴν σημερινὴν Καβάλλαν; Αἱ Πράξεις, καὶ ἰδιαίτερος τὰ σχετικὰ κεφάλαια (16, 11-17) δὲν μᾶς δίδουν χρονολογικὰς λεπτομερείας οὔτε περὶ τῆς διαρκείας τῆς διαμονῆς στοὺς Φιλίππους, στὴν Θεσσαλονίκην, στὴν Βέροιαν, στὰς Ἀθήνας, οὔτε περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου ταξειδίου μεταξὺ τῶν πόλεων τούτων. Πάντως, τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου στὰς διαφόρους πόλεις ἀπῆται μερικὰς ἑβδομάδας καὶ πιθανῶς μερικὸς μῆνας καὶ δὲν μὲν ἐφάνη ἄκαιρος οὐδὲ ἄσχετος πρὸς τὴν ἱστορικὴν πιθανότητα, ὅταν ἐν στενῷ ἐπιστημονικῷ κύκλῳ ἐτίμησα καὶ ἐώρτασα στὰς 29 Ἰουνίου, τοῦ παρελθόντος ἔτους 1949, ἦτοι κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Κορυφαίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὴν δεκάτην ἐνάτην ἐκατοναετηρίδα τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 29ης Ἰουνίου, εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐορτάζονται οἱ δύο ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος αὐτὴν τὴν ἡμέραν δὲν εἶναι ὅτι τότε ὁ Πέτρος ἐσταυρώθη στὸν λόφον τοῦ Βατικανοῦ καὶ ὁ Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη στὴν ὁδὸν τῆς Ὀστίας, ἀλλὰ διότι ἐκείνην τὴν ἡμέραν, στὴν ἐποχὴν τοῦ διωγμοῦ τοῦ Βαλεριανοῦ κατὰ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα οἱ Χριστιανοὶ ἐπρόλαβαν τὸν κίνδυνον τῆς ἐπικειμένης λεηλατήσεως καὶ καταστροφῆς τῶν κοιμητηρίων καὶ μετεκόμισαν τὰ λείψανα τῶν δύο Ἀποστόλων στὴν κατακόμβην τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ, στὴν Ἀππίαν ὁδόν. Ἡ 29ῆ Ἰουνίου εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς μετακομιδῆς, τῆς *translatio* τῶν λειψάνων. Ἐκεῖ στὴν κατακόμβην τοῦ Σεβαστιανοῦ, πλησίον τοῦ προσωρινοῦ τούτου τάφου, διαβάζονται ἀκόμη τῶρα τὰ ἰχνογραφήματα, τὰ *graffiti* τῶν λατινοφώνων ἢ ἑλλη-

νοφώνων προσκυνητῶν, ζητούντων τὴν προστασίαν τῶν Ἀποστόλων: *Paule et Petre petite pro nobis omnibus*, Πέτρε καὶ Παῦλε, προσεύεσθε δι' ἡμᾶς ὅλους.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε ἐν παραστάσει μίαν σύντομον ἔρευναν, ἢ ὁποία συμπληρώνει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Πότε ἔφυγε ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Συνεζητήσαμεν ἀνωτέρω τὴν ἀριθμητικὴν σημασίαν τῆς χρονολογικῆς ἐνδείξεως «εἰ προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς». Καὶ διερωτώμεθα τώρα διατί ἔμεινε ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀκόμη μερικὰς ἑβδομάδας ἐνῶ φαίνεται ὅτι ἐθεώρησε τὸ ἔργον του στὴν Κόρινθον προσωρινῶς τετελειωμένον καὶ ὅτι ἔσπευδε νὰ περάσῃ διὰ τὴν Ἀσίαν; Ἡ ἐρώτησις εὐρίσκει τὴν ἀπάντησιν, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἡμερολόγια τὴν 18 Ἰουλίου συγχρόνως πρὸς τὴν ἐπιτολὴν τοῦ λαμπροτάτου ἀστρου Κυνὸς ἢ Σεϊρίου, «ἐτησίαι ἀρχονται πνεῖν» καὶ τὴν 29ῆν Ἀγύουστον «ἐτησίαι παύονται». Ὁ Παῦλος ἀναχωρῶν ἐπεδιβάσθη στὸ ἀνατολικὸν λιμάνι τῆς Κορίνθου, στὰς Κεγχρεάς, τὴν 18ῆν Ἰουλίου 51, μετὰ διαμονὴν σχεδὸν 19 μηνῶν (18 μῆνες καὶ ἱκαναὶ ἡμέραι) στὴν Ἰσθμιακὴν πόλιν.

Τώρα ἡ χριστιανικὴ Ἑλλὰς ἐτοιμάζεται διὰ τὸ ἔτος τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Παύλου. Αὕτη ἡ ἰδέα μὲ γεμίζει μὲ χαρὰν καὶ μοῦ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκφράσω τόσον εἰς Ἑλλάδα ὡς ἐξωτὴν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐξέφρασε μίαν Ἀντιγόνην: «Οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυον». (Δὲν γεννήθηκα στὸν κόσμον νὰ μισῶ μὲ ἄλλους ἀλλὰ μονάχα ν' ἀγαπῶ), ὅπως τὴν ἐθεμελίωσεν ὁ Παῦλος εἰς τὸ «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ

καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον», ὅπως τὴν κηρύττει ὡς ἀπαραίτητον βῆσιν τῆς πίστεώς μας τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ἡ θεία λειτουργία: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμοιοῖα ὁμολογήσωμεν». Διὰ μᾶς, τοὺς χριστιανούς φιλέλληνας τῆς Δύσεως, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι μόνον ἡ κοιτίς ὅπου ἐξωντάνευσε τὸ μάρμαρον εἰς ναοὺς θεῶν καὶ ἀγάλματα ἠρώων, ἀλλὰ καὶ ἡ χώρα ἡ ὅποια ἐξέλεξε δι' οἰκόσημον, θυρεὸν καὶ σημαίαν ὄχι λεοντάρι, ὄχι ἀετόν, ὄχι λεοπάρδαλιν, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν σύμβολον, τὸν σταυρόν. Σύμβολον τῆς χώρας ποῦ ἐφύτευσε τὸν σταυρὸν κάτω ἀπὸ ἕναν γαλανόλευκον οὐρανὸν μὲ γραμμὰς ἄσπρων νεφῶν, πλησίον μᾶς θαλάσσης μὲ τὸ λευκὸ ἀφροστέφανο τῶν κυμάτων. Σύμβολον μᾶς χώρας ποῦ δὲν ἔπαυσε δι' ὄλων τῶν αἰώνων νὰ σταυρωθῇ καὶ νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ ἄλλων, πεπεισμένη ὅμως ὅτι εἰς κάθε Μεγάλῃν Παρασκευῇ ἀκολουθεῖ καὶ τὸ Πάσχα τοῦ θριάμβου. Καὶ ἐάν—λίαν λυπηρὰ ἀνάμνησις—τοὺς ἀρπαγέντας ἀδελφοὺς καὶ τὰ ἄθῳα θύματα ἕνας σατανικὸς ἐχθρὸς ἐστιγμάτισε μὲ τὸ κόκκινον σημάδι τῆς δουλείας, μᾶς παρηγορεῖ ἡ ἐλπίς ὅτι πῶς δυνατὰ καὶ ἀνεξίτηλα ἐνεσφραγίσθη ἡ στήν καρδίαν των, ὑπὸ τῶν μητέρων των, τὸ ἄσπρο σύμβολον τῆς ἐλευθερίας· ὁ σταυρός. Μᾶς παρηγορεῖ καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὴν φράσιν πρὸς Φιλιππησίους: «ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», μάλιστα τώρα ποῦ ἡ Ἑλλάς πάλιν ἐξυμνεῖ τοὺς ἄλλους τριακοσίους, τοὺς ἱερεῖς τῆς, μάρτυρας τῆς πίστεως, κροουρηθέντας καί, ὅπως συνέβη, σταυρωθέντας στήν ἱερὰν πύλιν τοῦ εἰκονοστασίου τὴν Μεγάλῃν Παρασκευῇ... «Ὅταν τ' ἀκούσεν ἡ Δέσποινα, δακρῶζουσιν αἱ εἰκόνες». Καὶ πάλιν ἀκούομεν τὴν ἱερὰν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου ἀναπεμπομένην ἐκ τῶν τάφων τῶν μυριάδων ἠρώων, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα ἐγένοντο οἱ σπόροι δι' ἕνα νέον θερισμόν ἠρωϊσμοῦ καὶ πίστεως. «Τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα» (Β' Τιμ. 4, 7).

Δὲν γίνεται συχνὰ ὅτι ἕνας καθολικὸς

ἐπιστήμων, καθηγητὴς ἑνὸς καθολικοῦ πανεπιστημίου, ἔχει τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πολῦτιμον εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλῇ εἰς ἑκατοντάδας χριστιανῶν ὀρθοδόξων ἐπιστημόνων καὶ φοιτητῶν, κατὰ τὸ διττῶς ἱερὸν τοῦτο ἔτος περὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἀποστόλου ὡς καὶ περὶ τοῦ κηρύγματός του πρὸς Ἑφραίους νὰ «σπουδάσωμεν τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». «Ὅπου οἱ φανατικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἠνωμένοι στήν κακοβουλίαν καὶ στὸ μῖσος, δὲν εἶναι καιρὸς νὰ διοργανώσωμεν ἡμεῖς, οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι, ἡμεῖς ποῦ εἴμεθα οἱ πλούσιοι στὸ κράτος τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ θεία μυστήρια, μὲ τὸ πλῆρωμα τῆς πίστεως, μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὰ δυνατὰ χέρια τῆς Θεῆς Προνοίας ποῦ μᾶς εὐλογοῦν καὶ κρατοῦν, νὰ διοργανώσωμεν, ὅπως τὸ ἐξέφρασεν ὁ ἀγαπητὸς μου φίλος καὶ συνάδελφος Π. Μπρατσιώτης «μῖαν σταυροφορίαν παγκόσμιον πρὸς ἀναζωπύρῃσιν εἰς τὰς καρδίας ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τοῦ θείου φωτὸς ποῦ μᾶς ἐκόμισεν πρὸ 19 αἰώνων ὁ ἀπόστολος Παῦλος»; Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἀκούσωμεν πάλιν ἐκείνην τὴν συγκινητικὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν, ὅταν «ὁ Ἰησοῦς ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε: Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα» δόξασόν σου τὸν Τίον ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε... Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου οὗς δέδωκάς μοι, ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς» (Ἰω. 17, 1, 11); Καὶ οὕτως ὡς ὁ ἠνωμένος στρατὸς τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἔτοιμοι διὰ τὴν μάχην καὶ τὴν θυσίαν, ἡ δυνατὴ ἔκφρασις τῆς χριστιανικῆς μας ζωῆς θὰ μένη πάντοτε ἡ μεγάλη προσευχή· «τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθήμεθα».

Φερδινάνδος Ἰωσήφ DE WAELE,

Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, κλασσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ νεοελληνικῶν γραμμάτων στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νυμέγης, (Nymegen), Κάτω Χῶραι.

ΤΑ ΣΟΒΙΕΤ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Τόσο τούς ειδικούς, όσο και τούς μη ειδικούς, όλους εκείνους που πραγματικά ενδιαφέρονται για μία κοινωνική ευημερία, το θέμα που λέγεται διαζύγιο τούς απασχολεί σαν κάτι το σοβαρό, κάτι που από την σωστή αντιμετώπισί του εξαρτάται το κατά πόσον μία μεγάλη αξία, ή οικογένεια, θά μπορούσε να γίνη συμβολή δημιουργική για την κοινωνία.

Για τούτο το λόγο, ακριβώς, πρέπει κάθε τι το σχετικό με το πρόβλημα αυτό να μελετηθή, ειδικότερα δὲ να μὴ διαφύγη από την προσοχή μας τὸ γεγονός ὅτι σήμερα χώρες, όπως ἡ Σοβιετική Ἐνωσις, που ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τους με μίαν καθαρὰ ὀλιστική θεώρησίν της, ενδιαφέρονται γιὰ νὰ ἐξυψώσουν τὴν οικογένεια ὡς θεσμὸ καὶ νὰ προστατεύσουν με ἀσπληροὺς νόμους τὸ ἀδιάλυτό της.

Οἱ νόμοι αὐτοὶ μποροῦν νὰ δώσουν ἕνα μάθημα σ' ἐκείνους που ἀντιμετωπίζουν με ἐπιπολαιότητα τὰ προβλήματα που δημιουργεῖ ἕνα διαζύγιο. Γι' αὐτὸ θὰ τολμήσω, μ' ὄλο που δὲν εἶμαι νομικός, νὰ παρουσιάσω με δύο γραμμὲς τὶς ἀντιλήψεις που ἡ σύγχρονη κομμουνιστικὴ Διοίκησι στὴ Σοβιετικὴ Ρωσσία ἔχει γιὰ τὸ διαζύγιο.

Ἀπὸ τὸ 1944, με εἰδικὸ διάταγμα, τῆς 8 Ἰουλίου, ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησι προσπαθεῖ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὶς μεγάλες οἰκογένειες καὶ νὰ ἀποθαρρύνῃ τὸ διαζύγιο.

Ἐτσι τὸ Κράτος ἐπιβάλλει ἠθικὲς ἀμοιβεῖς γιὰ τὴ μητρότητα, ἐλαττώνει τοὺς φόρους γιὰ ἐκείνους που ἔχουν μεγάλη οἰκογένεια καὶ γενικὰ προσφέρει ἠθικὲς καὶ ὀλικὲς προϋποθέσεις γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν οἰκογένεια, ἐνῶ συγχρόνως, με τὸν ἴδιον νόμο, περιορίζει τὶς δυνατότητες γιὰ τὴν διάλυσίν της με εἰδικὲς γιὰ τὸ διαζύγιο διατάξεις, τὶς ὁποῖες ἀξίζει κανεὶς νὰ προσέξῃ κάπως χωριστὰ.

Οἱ διατάξεις αὐτὲς ἀμέσως, δίνουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πραγματικὰ ἀρχίζει ἡ Σο-

βιετικὴ Ἐνωσις νὰ αἰσθάνεται ὡς σοβαρὴ ἐπιταγή, τὴν ἐπιταγή νὰ προστατευθῇ ἡ οἰκογένεια.

Τὸ Λαϊκὸ Δικαστήριον εἶναι ἡ πρώτη Κρατικὴ Ἀρχὴ που ἔχει τὴν δυνατότητα ν' ἀσχοληθῇ με τὸ διαζύγιο, ὕστερα ἀπὸ εἰδικὴ αἴτησι, χωρὶς ὅμως νὰ μπορῇ τὸ Δικαστήριον αὐτὸ νὰ ἐκδώσῃ ὀριστικὴ ἀπόφασι. Ἀπλῶς προσπαθεῖ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς ἀντιδίκους. Ἐάν δὲν φέρῃ ἀποτελέσματα ἢ προσπάθεια αὐτὴ, τότε, ἡ δίκη πρέπει νὰ διεξαχθῇ ἀπὸ Ἀνώτερον Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον μόνον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδώσῃ τὴν ὀριστικὴ ἀπόφασι.

Τὸ πρῶτο ἀξιοπαρατήρητο σημεῖον στὴ διαδικασίᾳ αὐτὴ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἀντίθετα πρὸς ἄλλες ξένες νομοθεσίες, ὁ νόμος δὲν ὀρίζει τὶς προϋποθέσεις—λόγους—γιὰ τοὺς ὁποῖους ζητεῖται τὸ διαζύγιο, ἀλλὰ ἀφίνει ὅλη τὴν πρωτοβουλίαν στὸ Δικαστήριον. Με βάσι τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τὸ Δικαστήριον μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ ἕνα διαζύγιο ἔστω καὶ ἐάν ὁ ἐνδιαφερόμενος προβάλλει αἰτίες που, κατὰ τὴν γνώμην του, εἶναι πολὺ σοβαρές.

Μία δὲ παρακολούθησι σὲ 400 περιπτώσεις που δικάσθηκαν σὲ δέκα ὀχτῶ διαφορετικὲς πόλεις τὸ 1945, δείχνει ὅτι τὰ περισσότερα διαζύγια (66%) ἐδόθηκαν μόνο σὲ περιπτώσεις ὅπου ὑπῆρχε κοινὴ πρωτοβουλίαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα γιὰ τὸ διαζύγιο, κι' ἔτσι καταργεῖται τὸ μονομερές διαζύγιο, που ἦταν ἡ μορφή που ἐδέσποζε στὴν ἀρχὴ. Μὰ οὔτε ἡ συμφωνία δὲν ἀρκεῖ. Ἐτσι, ἐνῶ πρὶν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος τοῦ 1944, με βάσι τὴ Νομοθεσίαν που ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασι εἶχε θεσπίσει, ὁ γάμος ἦταν ἐλεύθερη καὶ ἐκούσια συναλλαγὴ τῶν δύο φύλων, καὶ ἄρα τὸ διαζύγιο ὑπόθεσι ἀτομικὴ καὶ συνέπειαν ἀπλῆς συμφωνίας, τώρα, χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφασι δὲν ὑπάρχει διαζύγιο, ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ.

Καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία τὴν παρατηροῦμε ἀκόμη καλύτερα, ὅταν ἀναλύοντας τὶς περιπτώσεις ὅπου ἀπορρίπτεται μίᾳ αἵτησι γιὰ διαζύγιο βλέπομε ὅτι ἡ ἀρνησι εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι:

1) Λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλοι λόγοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἐνάγοντος.

2) Ὑπολογίζει πολὺ τὸ Δικαστήριον τὶς περιπτώσεις ὅπου ὁ ἐναγόμενος δὲν εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν διάλυσι τοῦ γάμου.

3) Ἡ ἔλλειψι ἐμπιστοσύνης δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, σὰν λόγος διαζυγίου.

4) Τὸ Δικαστήριον ἀρνεῖται τὸ διαζύγιο σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ὅπου οἱ γονεῖς ἔχουν μικρὰ παιδιὰ.

Μιά δικαστικὴ δὲ δαπάνη, πού με «μίνιμου» τὰ 500 ρούβλια φθάνει μέχρι τὰ 2.000 ρούβλια, ἔχει σκοπὸ νὰ βάλῃ καὶ τεχνικὰ ἀκόμη ἐμπόδια σὲ πρόχειρες καὶ ἀμελέτητες προσπάθειες γιὰ διαζύγια. Μέσα στὶς ἑκατοντάδες περιπτώσεις πού ἔχουν μελετηθῆ, οὐδέποτε ἔχει παρατηρηθῆ πληρωμὴ μικρότερη ἀπὸ 500 ρούβλια ἢ ὀριστικὴ ἀπὸ τὴν δαπάνη αὐτὴ ἀπαλλαγῆ.

Γενικά, ὁ Νόμος καὶ στὶς λεπτομέρειές του ἀκόμη εἶναι μελετημένος ἔτσι ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ του νὰ ἐξασφαλίζῃ κάθε δυνατὴ ἐπέμβασι, σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις τοῦ διαζυγίου. Καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια πού ὁ κομμουνισμὸς κάνει χρησιμοποιῶντας καὶ ἀξιοποιῶντας τὴν ἀξία πού λέγεται οἰκογένεια, ἀρχίζει σιγά-σιγά νὰ ἐπεκτείνεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ρωσσία, στὰ δορυφόρα Κράτη, ὅπως δείχνει καὶ ἡ πρόσφατη ἀπόφασι τῆς Τσεχοσλοβακικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως μετὴν ὅποια, παμψηφεί, ἐγκρίνεται ὁ νέος Οἰκογενειακὸς Κῶδιξ⁽¹⁾, πού ὑπαγορεύει αὐστηρότερες γιὰ τὸ διαζύγιο διατάξεις, ἐπιβάλλοντας συγχρόνως σὰν ὑποχρεωτικὸ τὸν πολιτικὸ γάμο.

★

Γιὰ μίᾳ φορὰ, λοιπόν, ἀκόμη, ὁ κομμουνισμὸς ἔρχεται νὰ διαφωνήσῃ πρὸς τὴν ὀλιστικὴν του ὑπόστασι καὶ γιὰ λόγους σκο-

πιμότητος, φυσικά, νὰ ὑποστηρίξῃ θεσμοὺς πού ἔχουν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πνευματικὴν τὴν προέλευσί τους. Τὸ πνεῦμα, δηλαδή, γιὰ μίᾳ φορὰ ἀκόμη, ἔρχεται νὰ προβληθῆ σὰν δόλωμα πού θὰ τραβήξῃ ἐκείνους πού δὲν μποροῦν νὰ δοῦν τί κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτό, μὰ καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὠφελιμιστικὰ γιὰ τὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ὀλιστικὰ κομμουνιστικὰ καθεστῶτα.

Ἄν καὶ ὁ κομμουνισμὸς ἔχει σὰν βασικὴν του ἀρχὴν ὅτι «ἡ κοινωνικὴ πράξι ἀποτελεῖ τὴν βᾶσι τῆς θεωρίας»⁽²⁾, ἐν τούτοις στὴν περίπτωσι αὐτὴ τὴ σχετικὴ μετὸ διαζύγιο, ἀγνοεῖ κάθε θεωρία του καὶ, ἐνῶ πιστεύει ὅτι αἰσθημα εἶναι τὸ «ἀποτέλεσμα τῆς ἐπίδρασης τῆς ὕλης πάνω στὰ αἰσθητήριά μας ὄργανα»⁽³⁾, ἢ ὅτι «μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὄρων τῆς κοινωνικῆς συγκρότησι ἀλλάζει καὶ ἡ ἠθικὴ»⁽⁴⁾ διότι «οἱ παραγωγικὲς σχέσεις—οἰκονομικὲς—καθορίζουν τὸν χαρακτήρα ὄλων τῶν ἄλλων κοινωνικῶν σχέσεων»⁽⁵⁾, ξεχνάει τὸ πιστεύω του αὐτὸ καὶ ἀγωνίζεται μετὰ ἀσθηροῦς νόμους νὰ μονιμοποιήσῃ τὸ θεσμὸ πού λέγεται οἰκογένεια σὰν ἡθικὴ ἐπιταγὴ ἐνῶ καλλιεργεῖ συγχρόνως τὸ αἰσθημα αἰσθῆσι ἀγάπης γι' αὐτὴν.

Καὶ ἐνῶ διαβάζουμε στὸ κομμουνιστικὸ μανιφέστο ὅτι Δίκαιο εἶναι «ἡ ἀναγωγὴ σὲ Νόμο τῆς θέλησι τῆς τάξης... θέλησι πού τὸ περιεχόμενό της καθορίζεται ἀπὸ τοὺς ὀλικούς ὄρους τῆς ὑπαρξῆς τῆς τάξης», ἢ ἀκοῦμε τὸν Μάρξ νὰ διακηρύσσει ὅτι τὸ Δίκαιο δὲν μπορεῖ νὰ κατανοηθῆ μετὰ βᾶσι «τὴν λεγομένην γενικὴν ἐξέλιξι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» ἐν τούτοις ὅταν πρόκειται ὁ Νόμος νὰ ἐπιβάλλῃ μίᾳ ἡθικὴ ἀρχὴν ὅπως τὴν σχετικὴν μετὴν οἰκογένεια καὶ τὴν προστασία της, ἀγνοεῖ τὴ θέλησι τῆς «τάξης»—πού ἴσως θὰ προτιμοῦσε μίᾳ σύμφωνη μετὴν ὀλιστικὴν κοσμοθεωρία τοῦ κομμουνισμοῦ, ἐλεύθερη σεξουαλικὴ ζωὴ, καὶ παρακολουθῶντας πιστὰ «τὴν γενικὴν ἐξέλιξι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» θεσπίζει Νόμους πού ἔχουν τὴ βᾶσι τους στὸ

(2) Μικρὸ Φιλοσοφικὸ Λεξικὸ Μ. Ρόζενταλ—Π. Γιουντίν, σελ. 86.

(3) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 11.

(4) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 77.

(5) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 110.

(1) Ὁ Κῶδιξ αὐτὸς ἰσχύει ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1950.

άνωτερο Δίκαιο, Νόμους πού προστατεύουν τὴν οἰκογένεια.

Καὶ τοῦτο μὲν κάνει ὁ κομμουνισμός, μιὰ κοσμοθεωρία δηλαδή πού δὲν διστάζει μπροστά στοῦ ὅποιο ἔγκλημα γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὶς ὕλιστικές της ἀρχές, τὶς ὁποῖες φιλοδοξεῖ νὰ τοποθετήσῃ κοντὰ στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητας σὰν βασικὲς πηγές προόδου. Ὁ κομμουνισμὸς, δηλαδή, πού στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως μπορεῖ ν' ἀποδοθῇ μὲ τὴ λέξι ἔγκλημα, φοβάται τὸ ἔγκλημα πού λέγεται διαζύγιο καὶ τὸ χτυπάει, τὸ τιμωρεῖ.

Ἐκεῖνοι ὅμως, πού θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους ὅτι ἔχει ταχθῆ νὰ χτυπήσῃ τὸν ὕλισμὸ καὶ νὰ ὑψώσῃ τὸ πνεῦμα; Πῶς ἀντιμετωπίζουν αὐτοὶ τὸ διαζύγιο; Πῶς ἀντιμετωπίζουν τὸν ἐχθρὸ αὐτὸ τοῦ πολιτισμοῦ πού λέγεται διαζύγιο καὶ πού τελικὰ γίνεται διαζύγιο τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν πολιτισμὸ;

"Ἄς μὴν πᾶμε ὅμως μακριὰ νὰ πάρουμε ἀπάντησι στὴν ἐρώτησι αὐτή. Ἄς δοῦμε τί γίνεται στὴν Ἑλλάδα, στὴ χώρα αὐτὴ πού τόσο δοκιμάστηκε καὶ δοκιμάζεται ἀπὸ τὸν ὕλισμὸ πού τὸν εἶδαμε νὰ ξεσπάῃ τόσο τραγικὰ καὶ νὰ χτυπήσῃ τὸν τόπο μας σὰν ἔαμο-κομμουνισμός.

«Οὔτε δέκα, οὔτε εἴκοσι εἶναι τὰ διαζύγια, γράφουν οἱ «Ἀκτίνες» τὸ 1946⁽⁶⁾, πού δικάζονται τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ἐκατὸν δέκα μὲ ἑκατὸν πενήντα διαζύγια δικάζονται κάθε Δευτέρα στὴν τακτικὴ διαδικασίᾳ. Κύματα ὀλόκληρα ἀπὸ τέτοιες ἀγωγές, κάθε μιὰ τους καταποντίζει κι' ἓνα οἰκογενειακὸ σκάφος. "Ἐνα πλῆθος ἀπὸ κουρασμένους ἀνθρώπους, μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ τρικυμισμένη τὴν ψυχὴ, παρελαύνουν γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν καταδική τους. Κι' ἓνας πολλαπλάσιος ἀριθμὸς μαρτύρων, γιὰ νὰ τοὺς διευκολύνουν σ' αὐτὴ τους τὴν προσπάθειᾳ! Καὶ εἶναι χθεσινὰ ἀνδρόγυνα κι' οἱ μάρτυρες ἔμπιστοι φίλοι...».

Καὶ τὸ Δικαστήριον, ὁ Νόμος, βγάζει συνεχῶς ἀποφάσεις. Οἱ δικηγόροι ἀπὸ πρὶν προκρίνοντας τὴν ἀπόφασιν, μὲ τὴν χαρὰ

πού δίνει ἡ εὐκόλῃ ἐπιτυχία, παρουσιάζουν φέματα κι' ἀλήθειες καὶ προκαλοῦν μιὰ ἀπόφασιν διαλύοντας ἔτσι μὲ τὸν πρῶχειρο χαρακτηρισμὸ «ἀσυμφωνία χαρακτηρισμῶν» ἓνα σπῆτι καὶ προσθέτοντας μιὰ ἀκόμη πληγὴ στὴν κοινωνία. Στις περιπτώσεις δὲ αὐτὲς ὁ Νόμος θὰ ἔκανε καλύτερα ἄν, συνεπῆς κάπως στὸν προορισμὸ του, καταχωροῦσε στὰ βιβλία του ὅτι «ἐπειδὴ τοῦ ἐνάγοντος τάδε δὲν τοῦ ἀρέσει πιά ἢ περιωρισμένη οἰκογενειακὴ ζωὴ κλπ. Διὰ ταῦτα...».

Καὶ αὐτὰ συμβαίνουν στὴν Ἑλλάδα, στὴ χώρα πού θέλησε νὰ κρατήσῃ πάντα τὸ πνεῦμα ἀδούλωτο σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ πού ὀφείλει τόσα πολλὰ στὸν Χριστιανικὸ, κυρίως, πολιτισμὸ. Στὸν πολιτισμὸ πού σὰν βασικὸ του θεμέλιον ἔχει τὴν οἰκογένεια, τὴν ὁποία πάντοτε ἐνισχύει καὶ προστατεύει. Γιατί, πράγματι, ὅπως μιὰ ἱστορικὴ ἀνασκόπησι στὴν ἐξέλιξι τοῦ διαζυγίου δείχνει, ἡ ἀρχαιότης ἔδινε τὴ δυνατότητα ὁ γάμος νὰ διαλύεται μὲ τὴν αὐθαίρετη θέλησι τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς συζύγους, δηλαδή τοῦ ἀνδρός, γιατί αὐτὸς εἶχε συμφέρον νὰ κἀνῃ χρῆσι μιᾶς ἀσυδοσίας πού γιὰ χατῆρι του εἶχε καθιερωθῆ. Καὶ μόνον ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ ἡ ἐπίδρασί της πού ἔκανε τὸ μυστήριον, ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὸν Νόμον ν' ἀποκτήσῃ τὸ νετὸ πού τὸ ἱερὸν τοῦ γάμου τοῦ δίνει, μὲ τὸ ὅποιον μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν σεβασμὸ γιὰ τὴν οἰκογένεια καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ θεομοῦ της.

Εἶναι δέ, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸν λόγον, πῶ ἀισθητῆ, (ὅταν μάλιστα κοσμοθεωρίες τὶς ὁποῖες χτυπάει κανεὶς ὀπλισμένους μὲ τὴν πνευματικὴ πανοπλία, χρησιμοποιοῦν τούτη, τὴν ἴδια, πανοπλία), ἡ προχειρότης μὲ τὴν ὁποία ἓνα σοβαρὸ πρόβλημα σὰν τὸ διαζύγιο, ἀντιμετωπίζεται στὸν τόπον μας καὶ σὲ ἄλλα πολιτισμένα κράτη τῆς Δύσεως.

★

Πρὶν ὅμως κλείσωμε τούτην τὴν μελέτη θὰ πρέπη ἴσως νὰ δοῦμε καὶ μιὰ ἄλλην πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Εἶδαμε δηλαδή ὅτι ἡ ὁμολογία τοῦ ὅτι ὁ γάμος εἶναι κατὰ τὸ ἱερὸ, ἐπιβάλλει στὸ κράτος νὰ μὴν ἐμπιστεύεται στοὺς συζύγους τὴν διάλυσιν

(6) Τασίας Νομικοῦ: «Ἡ οἰκογένεια στὸ Δικαστήριον», «Ἀκτίνες» 1946, σ. 229.

του, πράγμα που γίνεται πιο αισθητό, σαν ευθύνη, όταν βλέπουμε κράτη που δεν έχουν «Ιερόν και δσιον» να σέβονται την Ιερότητα αυτή ή, τουλάχιστον, να έχουν την εξυπνάδα να βλέπουν τον σεβασμό αυτό σαν βασική προϋπόθεση για την πρόοδο και την δημιουργία.

Μά δεν φθάνει αυτό: «'Αν θέλωμεν γυναίκα—γράφουν οι «'Ακτίνες» (7)—ή όποια να ζη εις την οικογένεια ως ευτυχισμένη σύζυγος και μητέρα, θα αποβλέψωμεν όχι εις τὰ διαζύγια και τούς νόμους και τούς δικαστάς και τούς δικηγόρους, θα αποβλέψωμεν εις τόν ηθικόν, εις τόν πνευματικόν χαρακτήρα του γάμου». Και γράφοντας αυτά μάς λένε με λίγα λόγια ότι δεν πρέπει να πιστεύσωμε ότι μόνο το Κράτος πρέπει να νοιώση τί δράμα κλείνουν τὰ διαζύγια και ή διάλυσι τής οικογενείας μά και ότι τὰ άτομα, και ό άνδρας και ή γυναίκα, πρέπει να ζοῦν οι ίδιοι τόν «πνευματικό χαρακτήρα του γάμου».

Μαζύ, τόσο ο νομοθέτης, όσο και ή κοινωνία, θα αντιμετώπισουν το διαζύγιο σαν συμφορά. 'Η μητέρα θα καταλάβη ότι το παιδί της μετά το διαζύγιο θα την βλέπη σαν κάτι το ξένο σαν κάτι που δεν ξέρει κι' αυτό αν πρέπει να την αγαπήση ή

πρέπει να την μισήση. Και οι δυο μαζί, πατέρας και μητέρα, πρέπει να ξέρουν, ότι το παιδί που θα ζήση το δράμα που λέγεται διαζύγιο, θα πάθη μιάν έσωτερική διάσπασι, που γρήγορα ή άργά θα το οδηγήση στην α ή β άνωμαλία. 'Αργότερα το παιδί αυτό θα είναι πιο άξιολύπητο και από το πεντάρφανο παιδί, άκόμη, γιατί εκείνο το παιδί που άτύχησε και έχασε τούς γονείς του από θάνατο, ζη με την άνάμνησι, άνάμνησι την όποια δεν μπορεί, ούτε και αυτήν, να έχη το παιδί που ζη με την συναίσθησι ότι οι γονείς του γι' αυτό είναι ζωντανοί νεκροί.

Αυτή, ή συναίσθησι, ότι με το να ένθαρρύνη κανείς το διαζύγιο έγκληματεϊ, πρέπει να τονώση τούς πνευματικούς δεσμούς που ένώνουν μιάν οικογένεια. Γιατί μόνον μιάν τέτοια τόνωσι μπορεί να την προφυλάξη από την διάλυσι και την διαφθορά.

Και είναι άλήθεια περιττό, να άνάλυση κανείς έδω τί είναι εκείνο που θα οδηγήση στην πνευματική αυτή τόνωσι. Το σύστημα, όπου οι πνευματικές άξίες δεν επίστρατεύονται την τελευταία στιγμή, για λόγους σκοπιμότητος, αλλά άποτελοῦν οικοδόμημα θεϊο, με θεμέλιο τόν Αίώνιο θεμέλιο τής ζωής. Κι' ή οικογένεια παραπάνω από κάθε άλλο θεσμο έχει άνάγκη τόν θεμέλιον αυτόν.

ΔΗΜ. ΝΙΚΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

(7) «Γυναίκα-Οικογένεια-Δίκαιον», «'Ακτίνες» 1944, σελ 12, έπ.

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Λουλουδάκια είναι άνθισμένα
και στολίζουνε τη γη
όλα γύρω μυρωμένα
άνοιξιάτικη αύγή.
"Ήσυχα κυλάει το ρυάκι
και θροΐζουν τὰ κλαριά·
σ' ένα δέντρο ένα πουλάκι
τραγουδάει από μακρούά.
Κι' ό βοσκός φλογέρα παΐζει
πού 'ναι πάνω στο βουνό·
Και μιάν θεία συμφωνία
ύμνος πάει στον οὐρανό.

Ι. Χ. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Μ Π Ε Τ Ο Β Ε Ν

Β'.

Στην τελευταία περίοδο της ζωής του Μπετόβεν, οι τραγικές σκιές εξακολουθούν να πέφτουν επάνω στο έργο του, σαν τὰ σύννεφα, που ύστερα από μιὰ μέρα καταγίδος, φεύγουν απ' τὸν ὀρίζοντα που φωτίζει. Ἐδῶ κι' ἐκεῖ θὰ ἀκούσουμε τὴν δραματικὴ διάλεκτο που τοῦ ἔκανε οἰκεία, ἡ βασανισμένη ζωὴ του. Ἰδιαίτερα ἡ μελαγχολία ζυμωμένη μέσα στὴν φύσι του δὲν τὸν ἐγκατέλειπε ὡς τὸ τέλος. Ὅμως ὁ ἀνθρώπος που ἔβησε τὴ χαρὰ, δὲν τὸ ἔκανε γιατί αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ βρῆ ἕνα ὑποκατάστατο γιὰ τὴν εὐτυχία που ἡ ζωὴ τοῦ ἀρνήθηκε. Τέτοιες πράξεις φυγῆς ἦταν ὀλοτέλα ξένες στὸν ἥρωα Μπετόβεν. Εἶναι ὁ εἰλικρινέστερος απ' ὅλους τοὺς καλλιτέχνες. Κανένα ἴχνος ὑποκρισεως δὲν ὑπάρχει στὴν τέχνη του. Ἄν ἐτραγούδησε τὴν χαρὰ ἦταν γιατί τὴν εἶχε ἀληθινὰ κατακτήσει. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τραγούδι του δὲν εἶναι μιὰ νοσταλγικὴ ἐπίκλησις στὴ χαρὰ ἢ μᾶλλον τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴν πρόσκαιρη εὐτυχία που φέρνει ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐπιγείων πόθων μας, ἀλλὰ ἕνας ἔμμος στὴν ἄπειρα πῶς βαθεῖα, μόνιμη καὶ ἥρωϊκὴ χαρὰ που κατὰ τὴν ἴδια του τὴν ἔκφρασι, βγαίνει μέσ' ἀπὸ τὸν πόνου(1). Ἔτσι ἀναδύεται ἡ χαρὰ στὴν περιφραγμένη ἐνάτη μέσ' ἀπὸ τὰ σκοτάδια τῶν πρώτων μερῶν τῆς συμφωνίας καὶ περνώντας ἀπὸ τὶς οὐράνιες ἀρμονίες τοῦ τρίτου μέρους, ἔρχεται στὸ τέταρτο νὰ πάρη σιγά-σιγά σάρκα καὶ ὀστᾶ γιὰ νὰ λάμψη τελικὰ ὀλόφωτη καὶ νὰ διαλύσῃ μὲ τὸ λαμπρὸ φῶς τῆς δ-

(1) «Γιὰ σένα, δὲν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ εὐτυχία. Πρέπει νὰ τὴν δημιουργῆς μέσα σου, κομμάτι, κομμάτι...». Καὶ ἄλλοι: «Οἱ ἐκλεκτοὶ δέχονται τὴ χαρὰ μέσ' ἀπὸ τὸν πόνου».

λες τὶς καταχνιές τῆς θλίψεως. Θριαμβεντικὰ ἐμβατήρια ἀντηχοῦν στὴν ἐμφάνισι τῆς καὶ μᾶς καλοῦν νὰ τὴν ἀκολουθήσωμε στὴν δοξασμένη πορεία τῆς.

Χαρούμενα, σὰν τοὺς ἥλιους του που
[πετᾶνε

στοῦ οὐρανοῦ τὸ μεγαλόπρεπο στερέωμα
τρέξετε τὸ δρόμο σας ἀδέλφια!

Χαρούμενα, σὰν τὸν ἥρωα στὴ νίκη!

Εἶναι ἡ χαρὰ τῶν μεγάλων ψυχῶν που ἔξερουν νὰ θυσιάζονται καὶ νὰ δημιουργοῦν. Ὁ Μπετόβεν τὴν σφίγγει ἐπάνω στὴν καρδιά του μέσα σὲ ἑκατασι εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης. Ἡ νίκη ἐπάνω στὸν πόνου ἦταν ὀριστικὴ.

★

Ἡ πίστις που τὸν ἔφερε σ' αὐτὴ τὴν νίκη, ἦταν χριστιανικὴ;

Ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ ἔσπευσε φυσικὰ νὰ ἀπαντήσῃ... ἀρνητικὰ στὸ ἐρώτημα αὐτό. Σήμερα ὅμως, ὅλες οἱ προστάπειες που ἔτειναν νὰ πείσουν ὅτι ὁ Μπετόβεν ἀνήκει σ' ἐκεῖνα τὰ ἐλευθεριάζοντα πνεύματα, που ἦταν ὑπερήφανα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους ἀπέναντι στὴν χριστιανικὴ πίστι καὶ ὅτι ἡ θρησκευτικότης του ἦταν ἐξωχριστιανικὴ ὅπως καὶ τὸ ὅλο θρησκευτικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, ἀποδεικνύονται χωρὶς βάσι. Ἡ μοντέρνα κριτικὴ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κοσμοθεωριακὰς πεποιθήσεις, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παραδεχθῆ τὸ λάθος, ἐφ' ὅσον θέλει νὰ μένη στὰ ὄρια που χαράζουν ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἡ εὐσυνειδησία στὴν ἔρευνα. Ἔτσι ὁ Ρομαίν Πολάν(2) γράφει: «Ἄς μὴ δεχθοῦμε μὲ κα-

(2) Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀλλογραφία του μὲ τὸν ἑπίσης Γάλλο χρι-

νένα τρόπο την άποψη του Σίντλερ, ότι δηλαδή οι θρησκευτικές πεποιθήσεις του Μπετόβεν πήγαζαν περισσότερο από τον θεϊσμό παρά από την πίστι της Εκκλησίας... Σάν να μπορούσε ή φλογερή καρδιά του Μπετόβεν να ικανοποιηθῆ σε μιὰ άφηρημένη πίστι! Ήθελε ένα Θεό ζώντα, πού να μπορη να συνδιαλέγεται μαζί του πρόσωπο προς πρόσωπο, όπως οι άνθρωποι της Βίβλου, Παντοδύναμο και Σωτήρα... Ή καρδιά του ήταν πάντα διαλοπισμένη από την χριστιανική πίστι. Ο Χριστός ήταν στο κέντρο των σκέψεων και των προσευχών του. "Αν δέν του άρεσε να τό λήη, ήταν γιατί άκριβώς επάνω σε δ,τι είχε πύ βαθύ και πύ άγαπητό, κρατούσε μιὰ πείσιμονα σιωπή⁽³⁾.

"Όμως ερχονται στιγμές πού κι' αυτή σπάξει. "Εστι μιὰ ήμέρα του 1823—έτελείωνε τότε την Μίσσα σολέμνις—ό Μπετόβεν διαβάξει ένα νέο κείμενο της πρώτης του λειτουργίας πού έλεγε: «στηροίξει με τρυφερή άγάπη τόν άμαρτωλό. Είναι τό στηριγμα των άδυνάτων, ή βοήθεια των καταπιεσμένων, ή έλπίδα των κουρασμένων της ζωής. Κανένα παράπονο δέν άνεβαίνει προς Αυτόν χωρίς να εισακουσθῆ. Κανένα δάχρυ δέν χύνεται μάταια».

"Ο Μπετόβεν είναι κι' αυτός γεμάτος δάχρυα. Στο «πιστεύω» αναγκάζεται να διακόψη την ανάγνωσι. Μέσα σε λυγμούς ψιθυρίζει: «Ναι, έτσι έσκέφθηκα και αισθάνθηκα όταν έγραφα αυτή τή μουσική». Ήταν ή μόνη φορά πού είδαν τόν Μπετόβεν να κλαίη. Άληθινά οι λειτουργίες του είχαν βγη από την καρδιά του. Και ή «μίσσα σολέμνις» ήταν μάλιστα τό έργο πού θεωρούσε σαν τό μεγαλύτερό του άριστούργημα, σαν την πνευματική του κληρονομία. Τώρα τό πώς μερικοί θέλησαν

στιανό διανοούμενο L. Gillet, ό μεγάλος αυτός συγγραφεύς και ποιητής έμεινε ως τά τελευταία του χρόνια σε μιὰ στάσι άμφιβολίας και έπιφυλάξεως άπέναντι στο Χριστιανισμό. Παρ' όλο αυτό, τό τελευταίο έξάτομο σύγγραμμά του για τόν Μπετόβεν προσφέρει πολύτιμα στοιχεία στην έρευνά μας και γενικότερα και ειδικότερα στο σημείο πού έξετάζουμε αυτή την στιγμη.

(3) Βλ. R. Rolland μν. έργ. Τόμ. ΙΙΙ, σελ. 363 και Τόμ. ΙV, σελ. 190 έπ.

να είπουν, ότι τό πνεύμα της είναι ξένο προς την χριστιανική πίστι, αυτό είναι άλλο ζήτημα!

Λέν θέλομε βέβαια να ισχυρισθούμε, ότι ό Μπετόβεν ήταν ένας τύπος χριστιανού όπως τόν ζητάει ή εποχή μας. Ούτε και να τόν συγκρίνωμε με άλλους προγενεστέρους του μουσουργούς όπως ό Παλεστρίνα, ό Μπάχ ή ό Χαίντελ. Σ' αυτούς είναι φυσικό τό χριστιανικό πνεύμα να εμφανίζεται πύ έντονο, πύ άμιγές. Γιατί τό έργο τους ήταν έκφρασις ενός γενικού πνεύματος πού διεπότιζε όλο τόν πολιτισμό, καρπός πού έφερε χριστιανική παράδοσις αιώνων. Έδημιούργησαν μέσα σε ένα σταθερό κοσμοθεωριακό πλαίσιο βασισμένο στη χριστιανική θεώρησι της ζωής, πού όσο κι' άν είχε στην εποχή του Μπάχ ή του Χαίντελ ύποστη έπιθέσεις, όμως εξακολουθούσε ν' άποτελή τόν σκελετό του πολιτισμού. Άντίθετα, ό Μπετόβεν στέκει έντελώς μόνος μέσα στο χάος της εποχής του, χάος πού προκάλεσε τό σπάσιμο του χριστιανικού κοσμοθεωριακού πλαισίου και ή κυριαρχία του όρθολογισμού άνακατεμμένων με ένα έξημμένο ρωμαντισμό. Και όμως, τό πνεύμα του στέκεται πύ πολύ κοντήτερα στον Χριστιανισμό, παρ' ό,τι στον όρθολογισμό της εποχής του⁽⁴⁾. Ή πνευματική του πορεία όλο και τόν άπεμάκρυνε από τόν τελευταίο, τόν έφερενε όλο και πλησιέστερα προς την χριστιανική πίστι πού ύπήρξε τό κύριο στηριγμα της μεγαλοφυΐας του.

Έγκατέλειψε τόν κόσμο αυτό στις 26 Μαρτίου 1827. Οι τελευταίοι μήνες της ζωής του, έδειξαν για μιὰ ακόμη φορά την ήρωική του θέλησι πού έκανε τόν Γκρίλλπαρτσερ να του λήη γεμάτος θαυμασμό. «Ω! εάν είχε κανείς ένα ποσοστό της δυνάμεώς σας

Στις 24 Μαρτίου⁽⁵⁾ δέχθηκε τό μυστή-

(4) Μια ώραία μελέτη για τόν χριστιανό Μπετόβεν πού δείχνει πόσο παραμορφώθηκε ή προσωπικότης του μέσα σε ένα αίώνα άρνητικής κριτικής, μπορεί να βρη ό άναγνώστης στο βιβλίο του Adolphe Boschot: La musique et la vie, σελ. 45-59.

(5) Ή φράσις applaudite amici, comedia finita est, (φιλοι χειροκροτήσατε, ή κωμωδία έτελείωσε) είπώθηκε άκριβώς την προηγούμενη 23 Μαρτίου. Μόλις είχε

ριο τῆς θ. Εὐχαριστίας, μὲ βαθεῖα εὐλάβεια καὶ περισυλλογή, ἐμὲ ἀφιέρωσι πού γεμάτη ἐμπιστοσύνη ἀτενίζει τὴν αἰωνιότητα», (σύμφωνα μὲ τὶς διηγήσεις τοῦ Σίντλερ καὶ τοῦ Μπρόνιχ, πού ἦταν παρόντες). Τὸ πρόσωπό του ἐφωτίσθηκε. Ἦταν ἡ τελευταία ὁμολογία γιὰ τὴν πίστι του. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ ἢ νὰ μειώσῃ τὴν σημασία τῆς. Ἡ αὐτοκρουραρχία καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Μπετόβεν ἀπέναντι στοῦ θάνατο καὶ μάλιστα τὴν ὥρα πού ἐζήτησε νὰ κοιωνῆσθαι, ἦταν ἀπόλυτες. Καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς ἐνάτης δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού μποροῦν νὰ κάνουν τέτοιες χειρονομίες χωρὶς νὰ τὶς πιστεύουν, ἔτσι ἀπὸ πνεῦμα συμμορφώσεως σὲ κοινωνικοὺς συμβατισμοὺς. Ἦταν ὁ σκληρὸς ἀγωνιστὴς πού πέθανε ὑψώνοντας μὲς τὴν ἀγωνία του τὴν σφιγμένη γροθιά του σὰν ν' ἀπειλοῦσε γιὰ ὑστατη φορὰ τὶς ἐνάντιες δυνάμεις.

«Ὅπως ζῆ κανεὶς ἔτσι καὶ πεθαίνει!

«Ὁποῖος θέλει νὰ μιλήσῃ στὶς καρδιές, πρέπει νὰ ζητήσῃ στὰ ἄνω τὶς ἐμπνεύσεις του. Ἄλλοιως δὲν θὰ ὑπάρξουν παρὰ νότες, ἕνα σῶμα χωρὶς ψυχή. Δηλαδή; Χῶμα καὶ ἀποσύνθεσις...».

Στὴν μικρὴ αὐτὴ φράσι πού περιέχεται στὴν συνομιλία μὲ τὸν Στούιμπφ τὸ 1824,

τελειώσῃ τὸ ἔργο τοῦ ἱατρικοῦ συμβουλίου. Ὁ Μπετόβεν μὲ τὸ συνηθισμένο χιοῦμορ του εἰρωνεύεται τοὺς γιατροὺς, τὰ συμβούλια καὶ τὰ λατινικά τους, πού δὲν ὠφελοῦσαν πιά σὲ τίποτε! «Ὁμως ἡ ἀρνησις ἐσπευσε νὰ πλέξῃ τὸν μῦθο τῆς γύρω καὶ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά. Μὲ στήριγμα τὴν μαρτυρία ἐνός... ἀπόντος (τοῦ δρος Wawruch), διέδωσε ὅτι ὁ Μπετόβεν τὰ εἶπε εἰκοσιτέσσαρες ὄρες ἀργότερα, εὐθύς μόλις ἐκονώθησε! Ἄς θαυμάσωμε τὸ μέγεθος τῆς κακοπιστίας. Καὶ μπροστὰ στὴν βλασφημία, ἄς προτιμήσωμε τὴν στάσι πού ἐτήρησαν ἄλλοι ὁπαδοὶ τῆς ἀρνήσεως, προτιμώντας νὰ ἀποσιωπήσουν τὸ γεγονός τῆς μετοχῆς τοῦ Μπετόβεν σὸ μυστήριον, πού βέβαια δὲν τοὺς συνέφερε. Ἄν καὶ θὰ πῆτε: τί εἶναι γιὰ τὴν ἀρνησι μιά μικρὴ μεταθεσις ἐνός εἰκοσιτετραώρου; Ἐχεῖ νὰ ἐπιδειξῇ τόσα ἄλλα νεώτερα καὶ μεγαλύτερα κατορθώματα! (βλ. «Ἀκτίνες» 1938, σελ. 151 ἐπ.).

συνοψίζεται ὀλόκληρη ἡ ἀντίληψις τοῦ Μπετόβεν γιὰ τὴν τέχνη. Ἡ τέχνη πρέπει νὰ μιλήσῃ στὶς καρδιές! Νὰ τὶς ἀγγίξῃ, νὰ τὶς μεταμορφώσῃ, νὰ τὶς ἀνεβάσῃ, νὰ τοὺς χαρίσῃ καινούργια δύναμι, χαρὰ καὶ ἐλπίδα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποστολή τῆς. Νὰ ὑπηρετῇ τὴν εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος! Αὐτὴ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀξιομοσθία τοῦ καλλιτέχνη. «Νὰ κάνῃς ὅσο μπορεῖς περισσότερους ἀνθρώπους εὐτυχημένους, νὰ τὸ ὠραιότερο πρᾶγμα στὸν κόσμον», λέει ὁ Μπετόβεν στὸν Λίστ. Σ' αὐτὸ τὸν ἱερὸ σκοπὸ πού τόσο μιλοῦσε στὴν εὐγενική του ψυχὴ εἶχε τάξει τὴν τέχνη του. Ἄν ἀναγκάζονταν πολλὲς φορὲς νὰ τὴν ὑπερασπίζεσθαι ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους, ἦταν γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ τὴν κρατᾷ σὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς τῆς. Ἐτοὶ πολλὲς φορὲς τὸν βλέπομε νὰ ἀρνιέται μὲ πείσμα νὰ αὐτοσχεδιάσῃ μπροστὰ σὲ φίλους πού τὸν παρακαλοῦν ἐπιμονα, διακρίνοντας πίσω ἀπὸ τὶς παρακαλήσεις τοὺς τὴν περιέργεια. Μπαίνοντας ἀντίθετα σὸ σπῆτι τῆς Ἐρτμανν πού μόλις εἶχε χάσει τὸ παιδί τῆς, κάθηται χωρὶς νὰ πῆ λέξι σὸ πιάνο γιὰ νὰ τῆς μιλήσῃ στὴν δική του γλώσσα καὶ νὰ μαλακώσῃ τὸν πόνο τῆς. Συμβολικὴ εἰκόνα γιὰ τὴν βαθεῖα σχέση τοῦ Μπετόβεν μὲ τὸν ἀνθρώπο.

Στὶς καρδιές ὅμως θὰ μιλήσῃ ὀλόκληρο τὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο, τὸ περιεχόμενον ἄλλα καὶ ἡ μορφή. Χωρὶς τὴ μορφή δὲν ὑπάρχει τέχνη. Χωρὶς τὴ δύναμι τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ ἐντονώτερη ἐσωτερικὴ ζωὴ θὰ μείνῃ μὲ ἀτελὴ ἐξωτερικενοί. Ἡ κατάκτησις τῆς μορφῆς ἀποτελεῖ στὸν Μπετόβεν ἔργο γίγαντος. Τὰ περιφῆμα βιβλία τῶν αὐτοσχεδιασμάτων του ἀποτελοῦν μνημεῖο μοναδικὸ στὴν ἱστορία τῆς τέχνης⁽⁶⁾. Βλέπομε ἐκεῖ τὸ ὕλινὸ νὰ σφουροκοπιέται ἐπὶ χρόνια ὀλόκληρα ἕως ὅτου πάρῃ τὴν τελικὴ μορφή του⁽⁷⁾. Μὲ μιὰν ἀδυσώπητη αὐτοκριτική, μὲ μιὰ πάντοτε ἀνικανοποίη-

(6) βλ. J. Bahle: *Eingebung und Tat im musikkallschem Schaffen* σελ. 161, 162-237 κ.έ.

(7) Τὸ θέμα γιὰ τὸν ὕμνον στὴ χαρὰ συναντᾶται ἀπὸ τὸ 1793, τριάντα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν περάτωσι τῆς συνθέσεως! Θέματα τῆς σονάτας ἔργ. 111, εἰκοσι χρόνια προτῆτερα!

τη διάθεσι, με μιὰ σκληρότητα ἀπέναντι σὲ ὅ,τι φαίνεται ἔτοιμο καὶ καλὰ καμωμένο, ἀφάνταστη, μοχθεὶ ὁ Μπετόβεν γιὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Δὲν ἐπαναπαύεται στὶς ἀρχικὲς του ἐμπνεύσεις. Δουλεῖ καὶ ξαναδουλεῖ τὸ ὕλικό πού τοῦ δίνουν, ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Καὶ μέσα στὴν ὀδυνηρὴ αὐτὴ προσπάθεια, ἀξιῶνεται ἄλλων ὑψηλοτέρων ἐμπνεύσεων, πού φτάνουν μέχρι νὰ ἀνατρέπουν τὴν ἀρχικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου. Ἡ τελικὴ μορφή του δὲν θὰ δοθῇ στὴν δημοσιότητα παρὰ ὕστερα ἀπὸ μιὰ κυφορία πού διαρκεῖ πολλὰ χρόνια, ἔχοντας ὁμως πάντα τὴν ζωντάνια καὶ τὸ αὐθόρμητο, πού χαρακτηρίζουν τὴν πρωταρχικὴ ἐμπνευσι. Μὰ καὶ τότε ἀκόμα ὁ Μπετόβεν δὲν ἠσυχάζει. Ἡ δημιουργικὴ του σκέψις πάντα δουλεῖ. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ δύο ὀλόκληρους μῆνες ἀφ' ὅτου παρέδωσε τὴν σονάτα του, ἔργ. 90, στὸν ἐκδότη, σπεύδει νὰ προσθέσῃ στὴν ἀρχὴ δύο μόνο νότες πού πολλαπλασιάζουν τὴν δύναμι τῆς ἐκφράσεως!

Καὶ ὁμως, αὐτὸς ὁ μεγάλος δημιουργὸς πού τόσο ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀριότητα τῆς καλλιτεχνικῆς του δημιουργίας, δὲν ἔχανε ποτὲ ἀπὸ τὰ μάτια του τὸ οὐσιῶδες, τὸ βασικόν. Ὅχι μόνο νότες, ὄχι μόνο φόρμα, ὄχι μόνο σῶμα, ἀλλὰ πρῶτα-πρῶτα ψυχὴ, πνοή. «Δὲν τοῦ φτάνει ἡ μουσικὴ του νὰ εἶναι ὡραία. Πρέπει νὰ ἔχη νόημα, νὰ εἶναι ἄμεσο προϊόν τοῦ πνεύματος, νὰ ἐξωτερικεύῃ τὴν ζωὴ τῆς προσωπικότητος, νὰ ἀποκαλύπτῃ τὸν βαθύτερο ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ ἀγωνιζομένου ἀνθρώπου⁽⁸⁾. Δὲν ἔγραψε οὔτε γιὰ νὰ ικανοποιήσῃ τοὺς νόμους μιᾶς ἀπόλυτης μουσικῆς, οὔτε γιὰ νὰ ἐκφράσῃ σὲ ἤχους ἀφηρημένα φιλοσοφικὰ σχήματα καὶ ἰδέες. Μέσα στὸ καλοῦπι τῆς φόρμας κλείνεται ἡ φλόγα τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. Ἡ τέχνη του δὲν εἶναι ὀρωπιανθῆς. Δὲν ἔχει μέτρο της τὸ ἀόλυτο κάλλος, τὴν ἀρμονία καὶ ἰσοροπία. Ἐκεῖνο πού τὴν καθορίζει εἶναι ἡ ζωὴ καὶ μάλιστα ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος. Αὐτὴ μᾶς δίνει τοὺς νόμους της καὶ τὸν παλμό της. Κάθε σύνθεσις ἐδῶ εἶναι καὶ ἓνα ἐσωτερι-

κὸ βίωμα, πού πρὶν βγῆ στὸ χαρτὶ συνελκόνισε δυνατὰ ὅλη τὴν ὑπαρξὶ τοῦ τεχνίτη.

Τὸ ὁποιοδήποτε καλλιτεχνικὸ ἔργο πού δὲν θὰ βγῆ ἀπὸ μιὰ τέτοια ἔντονη ἐσωτερικὴ ζωὴ θὰ προκαλέσῃ ἴσως τὴν περιέργεια ἐνὸς στενοῦ κύκλου εἰδικῶν ἀλλὰ δὲν θὰ σταθῇ ἱκανὸ νὰ μιλήσῃ στὸν ἄνθρωπο. Ἡ δύναμις τῆς τέχνης νὰ ἐγγίση τὶς καρδιές, δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθῇ ἐξωτερικά. Μὰ οὔτε καὶ με ἐκλαϊκεύσεις ἢ ὑπαγωγές σὲ συνθήματα προκαθορισμένα. Μπορεῖ νὰ ξεπηδήσῃ μόνο ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ καλλιτέχνη πού θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι μεγάλος καὶ εὐγενικός, ὥστε ἐκεῖνο πού θὰ δώσῃ νὰ εἶναι ἄξιο τοῦ ἀνθρώπου⁽⁹⁾. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ εἶναι γεμάτος πνεῦμα καὶ συνειδησι τῆς μεγάλης του κλήσεως. Πρέπει νὰ ζητήσῃ στὰ Ἄνω τὶς ἐμπνεύσεις του προσπαθώντας με μόχθο καὶ ἀγῶνα νὰ πλησιάσῃ τὴν Πηγὴ τοῦ πνεύματος. Τότε θὰ αἰσθανθῇ τὸ ὑπέροχο προνόμιό του. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ Μπετόβεν, «δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὑψηλότερο ἀπὸ τὸ νὰ πλησιάσῃ κανεὶς περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὴν θεότητα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ σκορπάῃ τὶς ἀκτίνες της ἀνάμεσα στὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἡ μεγάλη τέχνη ἐξαγγέλει τὸ αἰώνιο. Ξεκινάει ἀπὸ τὸν Θεό, ἔρχεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξαναγυρίζει πρὸς τὴν πηγὴ της, ἀνεβάζοντας πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Ὁ καλλιτέχνης εἶναι τὸ ἐνσυνειδητο ὄργανο τῆς ἱερῆς αὐτῆς κυκλοφορίας.

Αὐτὴ ἡ ἱεραποστολικὴ ἀντίληψις γιὰ τὴν τέχνη συμβαδίζει στὸν Μπετόβεν με τὴν ἀληθινὴ, τὴν βαθειὰ ταπεινωσι. Κι' ἀλήθεια! Ὅσο πιὸ ψηλὰ τοποθετεῖ κανεὶς τὴν κλήσι του, τόσο καὶ πιὸ ἔτοιμος εἶναι ν' ἀνακαλίψῃ τὴν δικὴ του ἀνεπάρεκτα. Στὸ ξενιθ τῆς δημιουργικότητος, ὁ Μπετόβεν ἔχει τὴ γνώμη πὼς πολὺ λίγα ἔκανε γιὰ τὴν τέχνη του. «Γι' εἶναι ὅλα αὐτά, γράφει τὸ 1824 στὸν ἐκδότη του, μπροστὰ στὸν μεγάλο Διδάσκαλο τῆς μουσικῆς ἐκεῖ ψηλά;!» Καὶ σὲ μιὰν ἄλλη του ἐπιστολὴ

(8) Βλ. H. Köstlin: Geschichte der Musik, σελ. 430.

(9) Π. Μελιτῆ: «Χριστιανισμὸς καὶ τέχνη», «Ἀκτίνες», Δεκέμβριος 1948, σελ. 548, 549.

γράφει στη μικρή Αιμιλία πού του είχε στείλει ένα μικρό δώρο. «Μην αφαιρέσης από τον Χαϊντελ, τον Χάυντν και τον Μότσαρτ, το δάφνινο στεφάνι τους. Σ' αυτούς ανήκει και όχι σε μένα.... 'Ο αληθινός καλλιτέχνης είναι χωρίς εγωισμό! Βλέπει πολύ καλά ότι η τέχνη δεν έχει δρια. Έχει την αίσθησι της αποστάσεως πού τον χωρίζει από τὸ τέραμα. Και ἐνῶ ἴσως οἱ ἄλλοι τὸν θαυμάζουν, λυπάται πού δὲν ἔχει ἀκόμη φθάσει ἐκεῖ ὅπου βλέπει νὰ λάμπη ἓνα καλύτερο πνεῦμα, σὰν ἥλιος μακρινός».

*

Θὰ συνοψίσουμε μὲ τὴν ἐπιγραμματικὴ φράσι πού ὁ Ρωμαῖν Ρολλὰν μεταχειρίζεται γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν τέχνη τοῦ Μπετόβεν. «Στὴ βᾶσι καὶ στὴν κορυφὴ τους βρίσκεται ὁ Θεός. Ἐάν τὸ ἀγνοήσουμε, ἀγνοοῦμε τὴν ψυχὴ καὶ τὴν τέχνη». Βέβαια, ἡ μουσικὴ του δὲν εἶναι θρησκευτικὴ μὲ τὴν στενὴ ἔννοια τῆς λέξεως. Δὲν εἶναι μόνο γνώρισμά της τὸ μεταφυσικὸ χρώμα τῆς μουσικῆς τοῦ Μπάχ. Ἀγκαλιάζει διαφόρους τομείς καὶ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς πιὸ γήινες ὡς τὶς πιὸ ψηλές, ἀπὸ τὴν ρουτίνα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ τὸ χιοῦμορ ὡς τὶς μεγάλες ἐξάρσεις τοῦ πνεύματος. «Ὅμως παντοῦ γεμίζει ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Μόνο πού ἡ σχέσις μὲ τὸν Θεὸ εἶναι στὸν Μπετόβεν ἀλληλένδετη μὲ τὸν ἀγῶνα, τὴν σκληρὴ αὐταπάρησι, ἀκόμη μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ δημιουργικὴ ἀγωνία ὅμοια μὲ ἐκείνη πού συναντᾶμε στὸν Πασκάλ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μῆνυμά του εἶναι κατὰ πρῶτο λόγο, ἀγωνιστικὸ, ἠρωϊκὸ, τὸ ἠρωϊκώτερο ἴσως ἀπ' ὅσα ἦρθαν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπάνω στὰ φτερά τῆς τέχνης. Ἡρωϊκὴ στὸν πόνο καὶ τὴν χαρὰ, στὴ θεώρησι καὶ τὴ δράσι, στὴν νίκη καὶ τὴν ἧττα, ἡ τέχνη του ἔδωσε τὴν συναρπαστικώτερη ἔκφρασι στοὺς μεγάλους ἀγῶνες τοῦ πνεύματος πού μέσα στὰ τραγικὰ ἐρωτηματικὰ πού τοῦ προβάλλει ἡ ζωὴ, μάχεται γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ νόημα πού κλείνει ἡ ὑπαρξις του.

Παρ' ὅλη τὴν δραματικότητα πού χαρακτηρίζει τὴν πάλῃ, παρὰ τὶς σκιὰς τῆς

ἀγωνίας, ὁ ἠρωϊσμός τοῦ Μπετόβεν μένει γεμάτος πίστι, ἐλπίδα, καὶ μεγάλη, βαθεῖα χαρὰ. Ἡ τέχνη του δὲν μᾶς λείει μόνο γιὰ τὸ τί εἴμαστε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ τί μπορούμε καὶ πρέπει νὰ γίνουμε. Ξεκινáει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ καταλήγει στὸ Θεό. Οἱ πρόποδες τῆς ριζώνουν στὴν κοιλιάδα τοῦ ἀνθρώπινου πόνου, οἱ πλαγιές τῆς χάνονται μέσα στὰ σύννεφα καὶ τὶς καταγίδες, μὰ οἱ κορφές τῆς ὀρθώνονται ὑπερήφανες ἐπάνω ἀπὸ τὴ ζώνη τῶν θυελλῶν, κοντὰ στὴν εἰρήνη τῆς αἰωνιότητος.

Αὐτὸ τὸ περιεχόμενο κι' αὐτὴ ἡ πνευματικὴ θεμελίωσις ἐξασφαλίζουν στὴν τέχνη τοῦ Μπετόβεν τὴν ἡγετικὴ θέσι τῆς μέσα στὸν πολιτισμό, τὴν ἀμετροῦ ἐλαφὴ τῆς μὲ τὰ εὐρύτατα στρώματα τοῦ κοινοῦ. Λίγες καλλιτεχνικὲς δημιουργίες μπόρεσαν νὰ συγχρονίσουν τόσο πολὺ τοὺς παλμούς των μὲ τοὺς κτύπους τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς, νὰ ξυπνήσουν τόσο ἔντονα μέσ' στὴ συνείδησι τῆς ἀνθρωπότητος τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀποστολῆς τους. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ἡ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν εἶχε κατακτήσει τὶς ψυχές. Τριάντα χιλιάδες λαοῦ πού ἀκολούθησαν τὴ σορὸ του, ἦταν κάτι πού μόνο στὶς κηδεῖες τῶν αὐτοκρατόρων ἔβλεπε ἡ Βιέννη. Τὸ 1927 στὴν ἑκατονταετηρίδα του, ὀλόκληρη ἡ παγκόσμια πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἡγεσία συγκεντρώθηκε ἐκεῖ γιὰ νὰ τοῦ ἀποδώσῃ τὸν ὀφειλόμενο φόρο τιμῆς. Τὰ ἔργα του ἔχουν τὴν πρῶτη θέσι στὰ προγράμματα τῶν συναυλιῶν καὶ τὸ σπουδαιότερο, στὶς καρδιές τῶν ἀκροατῶν ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁ ἴδιος ἀπέκρουε τὴ δόξα, βλέποντας μπροστά του τὰ ἀτέραντα πεδία τῆς τέχνης πού δὲν μπόρεσε νὰ κατακτήσῃ. Ἐμεῖς ὅμως πού ἀντικρούουμε σήμερα τὸ τεράστιο ἔργο του, δὲν μπορούμε νὰ μὴν ἐπαναλάβουμε τὰ λόγια πού εἶπε ὁ Γκροίλλάρτσερ στὸν ἐπικηδεῖό του: «Κανεῖς ἄλλος δὲν θὰ μπόρῃ νὰ προχωρήσῃ πιὸ πέρα στὸ δρόμο πού ὁ Μπετόβεν ἄνοιξε. Τὸ μόνο πού θὰ τοῦ μένῃ θὰ εἶναι νὰ τὸν ξαναρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατί αὐτὸς πού προπορεύθηκε δὲν σταμάτησε, παρὰ ἐκεῖ ὅπου σταματᾷ ἡ τέχνη».

ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ ΣΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ Μ.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε τώρα πίσω ἀπὸ τὴ σειρὰ τῶν εὐκαλύπτων πὺρ στήνουν τὸ ψηλὸ γκριζοπράσινο παραπέτασμα τους στὴν ἄκρη τοῦ κήπου. Ἐκεῖ ἔσυρε τὶς ψάθινες πολυθρόνες ἢ φιλικὴ συντροφιά, ἐσέβριραν τὸν ἀπογευματινὸ καφέ καὶ ἡ συζήτησις περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ κυρία στὴν ἄλλη, ὅπως ἀπέναντι, στὶς μπιγκόνιες, μιὰ κίτρινη πεταλοῦδα πετᾷ ἀπὸ κλαδί σὲ κλαδί.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ τζαμόπορτα πὺρ ὀδηγεῖ στοὺς σπύρι φτάνει—ἀπὸ ἕνα πιάνο—ἔξω, χαματιστὸ, κρυστάλλινο, ἕνα «ἀλέγκρο» ἀπὸ τὶς «μουσικὲς στιγμὲς» τοῦ Σοῦπερτ.

*

Τώρα ἡ κυρία Μ., ἐδιάβασε μιὰ ἐπιστολὴ στὶς φίλες της. Ἕνας ἀκρίτας οἰκογενειάρχης, ἀπὸ ἕνα χωριουδάκι τῆς Ἠπείρου, εὐχαριστοῦσε τὴν συντροφιά τους, γιὰ τὴ στοργὴ πὺρ εἶχε δεῖξει στὴν πολὺπαθὴ οἰκογενεΐα του, συνεχίζοντας τὴν ἀποστολὴ σ' αὐτὴ «δεμάτων ἐπαναταξισμοῦ».

«Ἡ στοργὴ πὺρ μᾶς δείχνετε», ἔγραφε τὸ γράμμα, «καὶ τὰ δημοφιλῆ λόγια πὺρ γράφετε, μᾶς ἔκαναν νὰ αισθανώμαστε ὅτι Κάποιος ἀόρατος καὶ δυνατὸς φίλος στέκει κοντὰ μας καὶ παρακολουθεῖ τὴ ζωὴ μας».

Ἔτσι, τὴν Πέμπτῃ τὸ ἀπόγευμα, ἡ κυρία Μ., δέχεται τὶς φίλες της. Ἀλλὰ αὐτὴ ἢ «κοσμικὴ» συγκέντρωσις ἔχει πάντοτε ἕνα ξεχωριστὸ χαρακτήρα. Καὶ καθὼς ἔχει φτάσει ἡ ὥρα πὺρ τὰ γυασιμιά, στὴ γωνιά τῆς βεράντας, ξετυλίγουν τὰ πέταλά τους γιὰ νὰ παραλάβουν νυκτερινὴ βάρδια στὸν κήπο, μιὰ γλυκεῖα ἀτιμόσφαιρα εἰρήνης καὶ χαρᾶς, ἕνα «πνευματὸν δρόσου» ἀναπαύει τὶς καρδιὰς τῆς συντροφιάς. Ἦταν ἢ ἀόρατη παρουσία Κάποιου πὺρ ἔρχεται πάντα, καὶ στὶς «κοσμικὲς» συντροφιάς, ὅταν εἶναι «συνηγμένες» στοὺς ὄνομά Του.

*

Σὲ μιὰ τέτοια ἀτιμόσφαιρα εἶναι εὐκόλο ν' ἀνοίξουν οἱ πονεμένοι τὴν καρδιά τους

ὅπως ἀνοίγουν τὰ φύλλα τους τὰ «δειλινὰ» στὴν ἀπαλὴ δροσιά τῆς βραδιάς.

Γι' αὐτὸ ἡ κυρία Μ. κράτησε τελευταία, μαζὴ μὲ ἄλλες δυὸ τοῦ «ἐπιτελείου» τῆς τὴν νέα κυρία μὲ τὸ κίτρινο «ἐμπρομέ».

—Δὲν κάθεστε λίγο ἀκόμα; Θὰ πῶ στὴν Εἰρηνοῦλα νὰ μᾶς παίξῃ κάτι εὐθιμο... Θὰ σᾶς ἄρρεσε τὸ «Βᾶς τοῦ Δουνάβεως»; Γιατί... Γιατί (εἶπε ἡ κυρία Μ. καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι μὲ στοργὴ) φαίνασθε πάντα λιγάκι μελαγχολικὴ... Μήπως κάνω λάθος;

Ἡ ἄλλη ἄρπαξε αὐτὴ τὴν εὐκαιρία μὲ λαχτάρα. Μίλησε βιαστικά, ἔντονα:

—Ἦλθα στὴν ἀρχή, ἐδῶ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν φανῶ ἀγενὴς στὴν πρόσκλησί σας. Τώρα... τώρα βλέπω ὅτι δὲν μπορῶ ν' ἀνθῆξω στὴν τόση ἀγάπη...

Σώπασε. Κόμπιασε ὁ λαϊκὸς της.

—Εἶμαι πολὺ δυστυχισμένη, ψιθύρισε. Καὶ ἔσκυψε, γιὰ νὰ μὴ φαίνωνται τὰ μάτια της.

Ἡ κυρία Μ. τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι.

—Πολλὲς ἀπὸ μᾶς πρωτοῦλθαμε σ' αὐτὸν τὸν κύκλο μὲ τὸ πρόσωπο σκοτεινιασμένο... Εἶναι ἢ σφραγίδα πὺρ ἀφήνει ἢ κοινωνία πὺρ δὲν ἐγνώρισε τὴν Πίστι...

—Ἐπειτα πρόσθεσε μὲ κάποιον συστολή:

—Μήπως—ἂν δὲν ἦταν ἀδιακρισία νὰ ρωτήσω— Μήπως θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ βοηθήσωμε νὰ ἐλαφρύνῃ κάπως ὁ πόνο σας;

Ἡ συνομιλήτριά της κατέβασε τὸ πρόσωπο. Ἐπειτα σὲ ἕνα ξέσπασμα εἶπε πνιχτά:

—Ἐχω χάσει τὸν ἄντρα μου...

...Εἶναι μιὰ ἄλλη γυναῖκα. Μιὰ τρομερὴ γυναῖκα. Αὐτὸς ἔχει γίνει σὰν τρελὸς... Καὶ τὸ σπύρι μας διαλύεται!...

Τὸ σκοτάδι στὸν κήπο ἔκρυβε τὰ δάκρυα πὺρ κλοῦσαν τώρα ἀπὸ τὰ μάτια της.

*

Αὐτὴ ἢ θλίψις δὲν διασκεδάζεται μὲ ἕνα «Βᾶς τοῦ Δουνάβεως»...

Καὶ οἱ ἄλλες τρεῖς κυρίες ἔμειναν ἀκό-

μα—μόνες τους τώρα—στὸν κῆπο, γιὰ νὰ συγκροτήσουν τὸ «πολεμικὸ τους συμβούλιο». Εἶναι ἀλήθεια λίγο περιέργες τέτοιες κοσμικὲς συγκεντρώσεις. Καὶ τὰ ἐπιτελικὰ σχέδια ποὺ γίνονται σ' αὐτὲς ἀσυνείδηστα.

*

Μιά καινούργια Πέμπτη. Οἱ δύο φίλες, τοῦ «ἐπιτελείου» τῆς κυρίας Μ., κάθησαν δεξιά καὶ ἀριστερά ἀπὸ τὴν πονεμένη κυρία μὲ τὸ κίτρινο ἔμπροστί. Καὶ ὅταν χτυπᾷ τὸ κουδούνι στὴν πόρτα τοῦ κήπου, ἀνασηκώνονται μὲ κάποια νευρικότητα νὰ δοῦν ποιά ἔρχεται.

—Θὰ περιμένετε ἀσφαλῶς ἕνα νέο πρόσωπο; τοὺς ρώτησε ἡ φίλη τους.

—Ναί, ἕνα νέο πρόσωπο... Καὶ πόσο θὰ θέλαμε νὰ ἔλθῃ!

Ἡ πόρτα τοῦ κήπου ἀνοίγει τώρα. Εἶναι τὸ νέο πρόσωπο...

Μακιγιαρισμένη ἐντυπωσιακά—ντύσιμο ἐξεζητημένα φανταχτερό—προχωρεῖ μὲ τὴ δειλία τῆς νεοφερμένης, μιὰ καινούργια στὸν κύκλο.

Ἡ κυρία μὲ τὸ κίτρινο ἔμπροστί ἔχασε τὸ χρῶμα τῆς.

Οἱ δύο φιλενάδες τῆς, σκύβουν στὸ αὐτὴ τῆς.

—Μὴν ταράξεσθε. Τὴν καλέσαμε ἐμεῖς.

—Ἔσεῖς!;

Μιά σκέψις, σὰν ἀστραπή, φωτίζει τὸ ταραγμένο μυαλό τῆς καὶ γεμίζει ὕστερα τὰ μάτια τῆς εὐγνωμοσύνη καὶ ἐλπίδα. Ἡ καλὴ «συναμοσία» τῆς κυρίας Μ. ἀποκαλύπτεται. Ἐκάλεσαν αὐτὴ τὴ φοβερὴ γυναῖκα, ἐκεῖ... στὸν κύκλο τους, γιὰ νὰ δαμάσουν τὸ θηρίο!....

Καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ θύματός τῆς ἀρχίζει μιὰ χαροδόση πάλι, ἕνα ἐλπιδοφόρο φτερούγισμα.

Ναί... Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀόρατη παρουσία τοῦ Κάποιου....

*

Ἡ νεοφερμένη παρακολουθοῦσε τὸ πρόγραμμα τῆς συναναστροφῆς μὲ ἀπορία καὶ ἐκπλήξι. Σὰν νὰ εἶχε πέσει ἀπὸ τὰ ἀστρα! Ἐνῶ τὸ θῆμα τῆς, σὰν σὲ ὄνειρο, ἐκύτταξε ἀπέναντί τῆς ἐκεῖνη ποὺ τῆς εἶχε κλέψει τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ τῆς.

Ἦταν πολὺ πετυχημένη αὐτὴ ἡ Πέμ-

πτη. Τόσο ζωντανὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ σκόρπισμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδας στὶς φτωχογειτονιές. Ἔπειτα ἕνα φιλολογικὸ κομμάτι γεμάτο δύναμι, χαρὰ, πίστι. Μιὰ κυρία κλείνει στὸ τέλος τὴ συγκεντρωσι μὲ ἕνα ποίημα.

Πέρασαν κι' ἄλλες Πέμπτες στῆς κυρίας Μ. Σ' αὐτὴν ὅμως ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία μας.

Ἀπὸ τὸ σαλόνι ἀκούγεται πάλι παίξιμο στὸ πιάνο. Πῶς τῆς ἤλθε ἡ ἰδέα τῆς Εἰρηνοῦλας νὰ παίξῃ τώρα τὸ «Βάλς τοῦ Δουναβέου»!

Στὴ θεράντα, ἡ κυρία Μ. κράτησε πάλι, τελευταῖες μετὰ τὴν συγκεντρωσι, τίς δύο κυρίες τοῦ «ἐπιτελείου» τῆς.

—Ἔχω κάτι νὰ σᾶς δείξω, λέει αἰνιγματικά.

Καὶ τοὺς ἐδιάβασε ἕνα γράμμα:

«Ἀγαπητὴ μου κυρία Μ. Θὰ λείψω ἀπὸ τὸν κύκλο σας, τῆς Πέμπτης. Θὰ πάω σὲ ταξίδι ποὺ θὰ κρατήσῃ πολὺ. Τόσο, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ γιαιρευθῇ κάποιος ἄρρωστος. Καταλαβαίνετε... Ἔτσι ἔπρεπε νὰ πάῃ τέλος μιὰ θλιβερὴ καὶ κακὴ ἱστορία. Αὐτὸ τὸ «ἔπρεπε» δὲν θὰ τὸ ἔλεγα πρὶν νὰ γνωρίσω, μὲ ἀφορμὴ τίς Πέμπτες σας, ἕναν ἄλλο κόσμο.

Νομίζω ὅτι ἐκατάλαβα καὶ τὴν εὐγενικὰ συναμοσία σας, νὰ μὲ καλέσετε, ἐμένα, στὸ περιβάλλον σας. Τί εὐτύχημα ποὺ τὸ σκεφθήκατε. Εὐτυχῶς αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν βρέθηκε μπροστά μου ἕνας ἄλλος Ἴψεν, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιο...».

Τὸ γράμμα τὸ ὑπέγραφε ἡ «φοβερὴ ἐκεῖνη γυναῖκα»....

*

Ἡ κυρία Μ. εἶναι ἕνας δυνατὸς ἄνθρωπος καὶ δύσκολα ἐκδηλώνει τίς συγκινήσεις τῆς. Μερικὲς ὅμως φορὲς οἱ εὐγενικὲς ψυχὲς δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν ἕνα δάκρυ χαρᾶς, μπροστά στὰ θαύματα ποὺ κάνει ἡ ἀγάπη ἀδελφωμένη μὲ τὴν Πίστι.

Καὶ φυσικὰ στὴν ἴδια ἀδυναμία βρέθηκαν καὶ οἱ δύο φίλες τῆς ἐκεῖνο τὸ βράδυ τῆς Πέμπτης, ἐνῶ στὸν κῆπο, οἱ νυχτερίδες μὲ ἀκατάστατα ἀθόρυβα πετάγματα κινηγοῦν τὰ ἔντομα καὶ τὰ γιασεμιά σκορπίζουν τὸ δυνατό ἄρωμά τους.

Σ Ε Μ Ι Α Ψ Υ Χ Η

Ψυχή αδελφή, πού μου άνοιγες, βιβλίο, τούς λογισμούς σου,
κι' έναν καιρό μιλούσαμε κι' οί δυό την ίδια γλώσσα,
στην έναγώνια ζήτησι τά πόδια σου αίματώσαν
κι' είν' ή καρδιά σου όλη πληγές κι' όλος σκοτάδι ό νοῦς σου.

Τί σου'χει μένει; 'Εξόριστη σ' άγони, στείρα γη,
μόνο πού κάνεις στο κενό μ' άπελπισιά σινιάλο,
κι' είν' ή καρδιά σου πού πονεί βαθειά και νοσταλγει
νάρθη πιά τó λυτρωτικό μήνυμα, τó μεγάλο!

Ψυχή αδελφή, κουράστηκες, τó δείχνει ώς κι' ή φωνή σου
κουράστηκες κι' άπόμεινες μεσοστρατίς νά κλαΐς.
Μά αν κάποιους ήχους προσδοκᾷς νάρθουν νά σου μιλήσουν,
τί τράβηξες τίς θύρες σου και κλείσανε διπλές;

Ψυχή αδελφή, τó μήνυμα πού καρτερείς νά φθάση,
τί λές; μὴν τύχη κι' ε'φθασεν απ' την πατρίδα πέρα;
Στήσε τó αυτί! κάποια κρυφά μιλήματα ίσως πιάση,
πούρχονται απ' τ' άπειρο, για σέ σταλμένα, απ' τόν Πατέρα.

ΡΑΧΗΛ

Φωνή ἐν Ραμαῖ ἠκούσθη, θρήνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμος πολὺς. Ραχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι ὅτι οὐκ εἰσίν. (Ματθ. β' 18).

Τσεχοσλοβάκα, Πολωνέζα, Γιουγκοσλάβα ἐσὺ
κι' ἐσὺ ἀδερφή Ρουμάνα.
ἂν δυὸ χεῖλάκια κάποτε πήραν ζωὴ ἀπ' τὸ βυζὶ σου,
ἂν εἶσαι μάνα
κι' ἂν ἀγάπησες
σὰν μάνα τὸ παιδί σου.
— Ποιὰ μάνα δὲν τ' ἀγάπησε;
Ποιὰ σκύλα δὲν τ' ἀγάπησε;—

Ἄκου λοιπὸν ἐδῶ
μὰ μάνα
Ἑλληνίδα
κλαίουσ' ἀδερφή σου.

Σπλιάγγα πού τὰ ξεροῖζωσαν
καὶ τᾶσσαν δροσάτια τᾶφρασαν σέ σένα,
κοπάδια
προβατάκια
τρομαγμένα.

Καὶ τώρα
κλαῖν μύριες καρδιές
κλαῖνε, στενάζουν.
Ἄχι νεκρῶν, μὰ κι' ὄχι ζωντανῶν παιδιῶν μονάδες
Ραχήλ
νέες,
Ραχήλ εἰκοσοχτῶ χιλιάδες
κλαῖνε καὶ λένε:

Τσεχοσλοβάκα, Πολωνέζα, Γιουγκοσλάβα ἐσὺ
κι' ἐσὺ Ρουμάνα,
στά ξέφρανα τοῦτα Βαλκάνια φίλη κι' ἀδερφή,
ἂν εἶσαι μάνα
κι' ἂν ἀγάπησες
σὰν μάνα τὸ παιδί σου,
ἄκου τὸ θρήνο καὶ τὸν ὄδυρμό
καὶ σμίξε τὴ Φωνή σου.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Με ξεχωριστήν χαράν θά παρουσιάσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἕνα μόνις ἐκδοθὲν τεύχος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προσελκύσῃ ὅπως ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν ὄλων μας. «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα», εἶναι ἡ ἐπιγραφή του. Καὶ θέμα του, τὸ θέμα ποὺ ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ ἄγῳνος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀπηρετοῦν καὶ αἱ «Ἀκτίνες» ὅπως καὶ κάθε ἀληθινὴ ἑλληνικὴ προσπάθεια ἄλλως τε. Τὸ θέμα, τὸ σύνθημα, «πῶς αὐτὴ τῆ φορὰ δὲν θά πάγῃ χαμένο τὸ τίμιον αἷμα ποὺ ἐχύθη «εἰς γὰ νὰ ἔχωμε ἕνα αὐριο καλύτερο ἀπὸ τὸ σήμερον».

Ἡ πραγματοποιήσις αὐτοῦ τοῦ συνθήματος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης ποὺ γίνεται εἰς τὸ φυλλάδιον αὐτό. Τί πρέπει νὰ ἀλλάξῃ εἰς τὸν ἐθνικόν μας ὄργανισμὸν, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ὄνειρον μιᾶς καινούργιας Ἑλλάδος. Ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ γενικὸς προσανατολισμὸς ἀλλὰ καὶ ποιά ἡ συγκεκριμένη ἀντιμετώπισις τῶν εἰδικωτέρων προβλημάτων, ἀπὸ τοῦ σχεδίου Μάρσαλ μέχρι τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη πρέπει νὰ πάρουν εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα «γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα». Καὶ ἀκόμη, πῶς συγκεκριμένως ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ἐπιδίωξις ἐνός τοιοῦτου ἀνακαινισμού τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

Εἰς τὸ φυλλάδιον αὐτὸ κατεβλήθη προσπάθεια, ὥστε ἡ πληρότης νὰ συνδυάζεται μὲ τὴν συντομίαν. Καὶ ἐνῶ γίνεται ἀναπόρητος εἰς προβλήματα τόσο βρασιὰ καὶ πολύπλοκα, ὅπως τὰ συνδεόμενα μὲ τὸ μεγάλο κεντρικὸν θέμα, ἐν τούτοις, ἡ ἐκθεσις εἶναι προσιτὴ εἰς κάθε Ἑλληνα. Διότι κάθε Ἕλληνα ποὺ πονεῖ τὴν χώραν του, ποὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ μέλλον του καὶ διὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν του, πρέπει νὰ χρησιμοποίησῃ τὰς 77 σελίδας, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ τεύχος, ὅπως ὁ στρατιώτης χρησιμοποιοῖ τὸ βιβλίον του. Εἶναι ἕνα ἐφόδιον ἀγωνιστικὸν διὰ τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, τὸν ἀγῶνα ποὺ ἀποτελεῖ τὴν

ζωὴν ὄλων μας. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετήσωμεν αὐτὸ τὸ τεύχος καὶ νὰ φροντίσωμεν ὥστε νὰ τὸ μελετήσῃ καὶ τὸ περιβάλλον μας. Διότι ὅλοι πονοῦμεν διὰ τὰς σημερινὰς δυσχερείας. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐπιβάλλεται, ὁ πόνος ὄλων μας νὰ γίνῃ ξεκίνημα ὄλων μας διὰ τὴν καλύτεραν αὐριον, διὰ τὴν «Καινούργια Ἑλλάδα».

Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ τεύχους (ἔρχ. 2.000) τὸ καθιστᾷ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς προσιτὸν εἰς τὸ πολὺ κοινόν.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΜΑΣ

Τὸ παρὸν φύλλον ἐκδίδεται ἐβδομάδας ὀλοκλήρους μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς κυπριακῆς πρεσβείας εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' οἱ ἐπιφανεῖς ἐκπρόσωποι τοῦ κυπριακοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡμποροῦν νὰ εἶναι βέβαιοι, ὅτι ἡ ἀφίξις των καὶ ἡ ἱερὰ ἀποστολὴ των ρυθμίζει τῶρα τὸν παλμὸν τῆς καρδίας κάθε Ἑλληνοσ. Ἡ ἀποστολὴ ποὺ τοὺς ἔφερε ἐδῶ εἶναι τόσο δίκαια, ὥστε νὰ ἀπορῆ κανεὶς πῶς γίνεται καὶ συζήτησις περὶ τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Εἶναι τόσο ἱερὰ, ὥστε ἡ φωνὴ τῶν Κυπρίων ἀπεσταλμένων νὰ ἀποτελῇ ἀντίλαλον τῆς φωνῆς τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ τόσο ἑλληνικὴ, ὥστε νὰ ἐνώνῃ εἰς κοινὴν ὀλοψυχον συγκίνησιν ὄλους πράγματι τοὺς Ἑλληνας. Ὅλοι μας εἴμεθα μαζί των. Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ ὅ,τι ἔγινε καὶ ὅ,τι θά γίνῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Καὶ ἂν καὶ ἡ φωνὴ τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς κάποια μικρὰ συμβολὴ διὰ τὸν ἱερόν μας σκοπόν, ἂς εἶναι καὶ ἡ φωνὴ αὐτὴ τοῦ πόθου τῆς ἑλληνικῆς καρδίας μιὰ ἐπὶ πλέον ἐκφρασις: Ἡ Κύπρος νὰ γυρίσῃ στὴν μητέρα μας!

ΥΠΕΡΝΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ

Τὸ περιοδικὸν Παγκόσμιος Ἑβδομάς «Weltwoche» τῆς Ζυρίχης, περιοδικὸν πράγματι παγκοσμίου διαδόσεως, εἶχε τελευταίως σειρὰν ἀρθρων, ἀπερωμένων εἰς τὸ θέμα ποὺ λέγεται: ὑπερνικήσις τοῦ ὀ-

λισμού από την έπιστήμη. Θα φροντίσω-
μεν ώστε οι άναγνώσται μας να λάβουν
γνώσει του περιεχομένου των άρθρων αυ-
τών, που έχουν πράγματι εξαιρετικόν έν-
διαφέρον. 'Αλλά καθ' έαυτὸ τὸ γεγονός
ὅτι ἐδημοσιεύθη τώρα, ὡς παγκοσμίου έν-
διαφέροντος επικαιρότης τοιαύτη σειρά
ἄνθρωπων, ἔχει ἐξέχουσαν σπουδαιότητα. Θα
εἶναι, ἐλπίζομεν, διδακτικόν διὰ μερικους
οἱ ὅποιοι ἐνοχλοῦνται διότι... ἀκόμη ἀ-
σχολούμεθα μὲ τὸν ὀλισμόν. "Ὅσον δι' ἐ-
κείνους τώρα, οἱ ὅποιοι ἐξακολουθοῦν νὰ
τὸν θεωροῦν ταμποῦ ἢ νὰ τὸν ἔχουν βᾶσιν
τῆς κοσμοθεωρίας των, μιᾶς κοσμοθεωρίας
ποῦ θέλει νὰ λέγεται: ἐπιστημονική, ἀλλὰ
νὰ μὴν ξεκολλᾷ ἀπὸ ὅσα πρὸ 100 περίπου
ἔτων εἶχαν διατυπωθῆ ὡς εἰκασία: ἐπι-
στημονικαί, δι' αὐτοῦς... μὰ οὔτε δι' αὐ-
τοῦς ἀπελιζόμεθα! "Ας διαβάσουν καὶ αὐ-
τοὶ νὰ ἴδωσιν τί εἶναι πράγματι τὸ κατα-
στάλαγμα τῆς ὄντως ἀπροκαταλήπτου ἐπι-
στημονικῆς ἐρεύνης.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΣΙΣ

«Ἐάν τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως
τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπέτυχεν ἀκόμη ὅσον θὰ
ἔπρεπε, τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἔ-
λειπαν τὰ χρήματα, οὔτε εἰς τὸ ὅτι ἔλει-
πεν ἡ τεχνικὴ ὀργάνωσις, οὔτε ὅτι ἔλει-
πεν ἡ καλὴ θέλησις. Εἶναι ὅτι ἔλειπεν ἡ
πνευματικότης, ἡ πνευματικὴ δύναμις ἢ
ὅποια θὰ ἔφερνε τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔρ-
γον τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

» Ἐλείπεν ἡ πνευματικὴ δύναμις ἀπὸ
τὸν ἑλληνικὸν λαόν; "Ὁχι. Ἐλείπεν ἀπὸ
τὸν ἀμερικανικόν; "Ὁχι. Τί ἔλειπε λοι-
πόν; Ἐλείπεν ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς πνευ-
ματικῆς δυνάμεως ποῦ ἦτο μέσα εἰς τὸν
ἀμερικανικὸν λαὸν καὶ τῆς δυνάμεως ποῦ
ἦτο μέσα εἰς τὸν ἑλληνικόν».

Εἰς αὐτὴν τὴν τόσον θαρραλέαν ὁμολο-
γίαν ἐστήριξε τὴν ὁμιλίαν του τὴν σχε-
τικὴν μὲ τὴν βοήθειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα
πρόσωπον ἀρμοδιώτατον διὰ τὸ θέμα αὐτό,
ὁ κ. Glen Leet, ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς
κοινωνικῆς βοηθείας τοῦ Ο.Η.Ε. εἰς τὴν
Ἑλλάδα. Παρακληθεὶς ὁμίλησε τὸν περα-
σμένον μῆνα εἰς τὸ βραδυνὸν τῶν «Ἀκτί-
νων» μὲ θέμα «Χριστιανικαὶ ἀρχαὶ εἰς
τὴν ἐφαρμογὴν των ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς

ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἑλλάδος». Ὁ κ.
Leet εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πραγματικὰ
πνευματικους ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ἀληθι-
νοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἀπὸ τοὺς εἰλικρινεῖς
φίλους τῆς Ἑλλάδος. Χωρὶς νὰ φοβηθῆ
ἀπὸ τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰ τυχόν εἰρω-
νικὰ σχόλια ποῦ ἔκαναν οἱ διάφοροι «ἔ-
ξυπνοί», δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν
πηγὴν καὶ νὰ τονίσῃ ὅτι, μόνον ἐάν παραλ-
λήλως πρὸς τὴν ὀλικὴν βλάβισιν ἢ προσπά-
θειαν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐπαφὴν καὶ ἀ-
νασυγκρότησιν, μόνον μὲ μίαν τοιαύτην
πνευματικὴν θεμελίωσιν εἶναι δυνατόν τὸ
πρόβλημα τῆς ἀνασυγκροτήσεως νὰ λυθῆ.

Δὲν χρειάζεται νὰ προχωρήσωμεν εἰς
τὴν ἐκθεσὶν τῶν ἀπόψεων τοῦ κ. Leet. Ὁ
διακεκριμένος ὁμιλητὴς εἶχε τὴν καλωσύ-
νην νὰ θέσῃ τὸ κείμενον τῆς διαλέξεώς
του εἰς τὴν διάθεσιν τῶν «Ἀκτίνων».

Θὰ ἤμπορέσουν λοιπὸν οἱ ἀναγνώσται
μας νὰ διαβάσουν τὴν σχετικὴν ὁμιλίαν
εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον καὶ θὰ ἴδωσιν πό-
σον δικαιολογημένη ἦτο ἡ χαρὰ ἐκείνων,
οἱ ὅποιοι ἤκουσαν τὸν ὁμιλητὴν καὶ διε-
πίστωσαν ὅτι, ἐπὶ τέλους ἀρχίζομεν!

«ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»

Ἡ στήλη αὐτὴ δὲν εἶναι ἀρμοδιὰ διὰ
τὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν. Παραπέμπει
λοιπὸν εἰς τὴν εἰδικὴν κριτικὴν ὡς πρὸς
τὴν λογοτεχνικὴν πλευράν. Ἄλλὰ δὲν
ἠμπορεῖ νὰ μὴ χαιρετίσῃ ἓνα καινούργιον
καρπὸν ἀληθινὰ πνευματικῆς προσπάθειας,
ὅπως εἶναι τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Σώτου
Χονδροπούλου: «Τὸ πέρασμα ἐνὸς ἀνθρώ-
που». Οἱ ἀναγνώσται μας γνωρίζουν τὸν
διακεκριμένον συνεργάτην μας ἀπὸ τὴν σει-
ρὰν τῶν διηγημάτων ποῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς
τὰς «Ἀκτίνας». Εἰς τὸ μυθιστόρημα θὰ ἴδωσιν
τὸν ἴδιον πνευματικὸν ἐργάτην νὰ ἐμφα-
νίσῃ τὴν δημιουργίαν του μὲ τὴν εὐρυτέ-
ραν ἀνεσιν, μὲ τὴν «ἀπλοχερίαν» ὅς ποῦμε
ποῦ τοῦ δίδει τὸ μυθιστόρημα. Χαιρετί-
ζομεν καὶ τὴν νέαν δημιουργίαν καὶ περι-
μένομεν καὶ ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ ἔργου
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πνευματικους
ἐργάτας ποῦ διακονοῦν εἰς τὸν τομέα τῆς
τέχνης, συνέχειαν. Διότι τὸ ἔθνος τὴν
χρειάζεται πολὺ τὴν συνέχειαν αὐτὴν.

ΚΑΤΙ ΝΑ ΓΙΝΗ

Πολλοί αναγνώσται μᾶς γράφουν, τί θά γίνη διὰ τὴν ὑπάρχη κάποια πνευματικῆ παρακολούθησις τῶν κατασκηνώσεων, αἱ ὁποῖα: βεβαίως θά γεμίσουν—καὶ πρέπει νὰ γεμίσουν—τὰς ἐξοχὰς τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ περίχωρα τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων. Ἄλλοι: πάλιν ἀναγνώσται μᾶς γράφουν, τί θά γίνη, ὥστε, μὲ τὴν περίοδον τῶν λουτρῶν νὰ ὑπάρχουν μερικαὶ ἐγγυήσεις εὐπρεπείας, ὥστε νὰ ὑπάρχη δυνατότης νὰ κάμουν τὰ λουτρά των καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι (Ἕλληνες εἶναι καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τέλους, φόρους πληρώνουν, εἰς τὸν στρατὸν καλοῦνται καὶ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰ δικαιώματά των), ἐνδιαφέρονται διὰ θαλάσσια λουτρά καὶ ὄχι: διὰ νὰ εἶναι μάρτυρες ἀσχημιῶν, καὶ δὲν θεωροῦν «μποῦρδες» τὰς χριστιανικὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις τοῦ γένους, ποῦ τόσοσ ὑποφέρουν εἰς τὰ «λουτρά» αὐτὰ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ τὰ δύο θέματα εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέροντα. Ἄλλὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἰσως τὸ Ὑπουργεῖον, ἢ ἴσως, ἀκόμη καλύτερον, ἢ Ἀποστολικὴ Διοκονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος θά ἤμπορουσε καὶ θά ἔπρεπε νὰ κινήθῃ πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν εἰς τὰς κατασκηνώσεις καὶ παντοῦ τὴν προσήκουσαν κατοχύρωσιν, σύμφωνα μὲ τὰς πνευματικὰς γραμμὰς τοῦ ἔθνους καὶ μὲ τὰ θέσμινα τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ χρειασθῇ ἴσως πολλὴ δουλειά. Ἄλλὰ καὶ ἐργασία σκληρὰ καὶ θυσίαι ἀκόμη ἀξίζει: τὸν κόπον νὰ καταβληθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, διότι τὸ θέμα εἶναι κατ' ἐξοχὴν σπουδαῖον. Καὶ ὑπάρχει ἀκόμη καιρὸς νὰ γίνη κάτι καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέρος.

ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΣ

Εἰς ὅσα ἐγράψαμεν εἰς τὸ περασμένον φύλλον περὶ τῆς ἐπιστολῆς Γκραϊντ, ἀναγνώστης μᾶς παρατηρεῖ, ὅτι ἢ ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς ἢ το ἐπιβεβλημένη καὶ εἶχεν ὀρισμένον πολιτικὸν νόημα. Παρατηρεῖ ἀκόμη, ὅτι ἢ ἐπιστολῆ ἀπετέλει μὲν, ὅπως εἶχαμεν εἰπεῖ, ἓνα κτύπημα, τὸ κτύπημα ὅμως

αὐτὸ δὲν ἐστρέφετο κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀλλὰ κατὰ τῶν πολιτικῶν καὶ ὄχι ὀρισμένων ἐκ τούτων. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ὅτι τὴν διάκρισιν αὐτὴν—κτυποῦμε τοὺς πολιτικούς, σεβόμεθα ὅμως τὸν ἐλληνικὸν λαόν—δὲν τὴν εἶδαμεν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀμερικανοῦ πρεσβευτοῦ σαφῆ, μολοντί δὲν ἀμφιβάλλομεν καθόλου ὅτι ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ διακεκριμένου καὶ τόσοσ ἀγαπητοῦ εἰς κάθε Ἑλληνα φίλου τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν νόημα καὶ τὴν πολιτικὴν βᾶσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Γκραϊντ, αὐτὰ εἶναι ἐντελῶς ξένα πρὸς τὸ περιοδικὸν μᾶς. Θὰ ὁμολογήσῃ ὅμως ὁ ἀναγνώστης μᾶς ὅτι, ἐάν ὡς Ἕλληνες εἶχαμεν κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσωμεν τὸν προσήκοντα σεβασμὸν καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς συμμάχους μᾶς, θά εἶχεν εὐρεθῆ τὸς ὅστε τὸ διάδημα τοῦ κ. Γκραϊντ, ἐνῶ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς του πλευρᾶς δὲν θά ἔχανε τίποτε, θά εἶχε συγχρόνως τοιαύτην μορφήν, ὥστε νὰ εἶναι κατάδηλος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμὸς ἀκόμη ποῦ ὀφείλονται εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν καὶ τοὺς ἀγῶνας του. Συνήθως ἄλλως τε ἐπὶ παρομοίων περιστάσεων καταβάλλεται πᾶσα ἐπιμέλεια διὰ νὰ γίνωνται τοιαῦτα διακρισεις καὶ νὰ μὴν ὑπάρχη ἢ παραμικρὰ δυνατότης παρέξηγῆσεως. Καὶ—ἐδῶ ποῦ τὰ λέμε—δὲν εἶναι μόνον ἢ ἐπιστολῆ, εἶναι καὶ πολλὰ ἄλλαι παρόμοιαι περιπτώσεις, σπου, καὶ ὅταν ἀκόμη τυχὸν δικαιολογῆ κανεὶς τὸ σκληρὸν μέτρον, ἀναζητεῖ πάντως τὸν σεβασμὸν!

Καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτὸν πρέπει νὰ φροντίσωμεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς ἐπαρῆν μὲ τὴν χώραν μᾶς, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς σεβαστοὺς φίλους καὶ ἐνισχυτάς μᾶς. Βεβαίως πρὸς τοῦτο πρέπει πρῶτον νὰ μὴ δίδωμεν ἀφορμάς. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἴπαμεν τότε εἰς τὸ σχετικὸν μᾶς σχόλιον, ὅτι οἱ ἀληθινὰ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἔχουν εὐθύνην νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν «Καινοῦργιαν Ἑλλάδα», ἢ ὅποια «δὲν θά προκαλῆ καὶ δὲν θά δέχεται τέτοιου εἶδους ταπεινώσεις».

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Στις τόσο θερμὲς καὶ ζωηρὰς ὑπὲρ τῆς Κύπρου καὶ τῆς ἐθνικῆς τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκδηλώσεις, ποῦ ἐντέλως αὐθόρμητα καὶ πηγάτα ἔκαμα, γιὰ μίαν ἀκόμη φορά, ὁ Ἑλληνικὸς λαός, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἐρχομοῦ στὴν Ἑλλάδα τῆς Κυπριακῆς Πραξείας, αἰσθανόμεστε τὴν ἀνάγκη νὰ προσέσουμε κ' ἡμεῖς τὰ αἰσθηματικά καὶ τίς εὐχὰς τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀναγνώστων του—τὰ αἰσθηματικά τῆς συμπαραστάσεως καὶ τῆς ἀλληλεγγύης στὴν ἱερὰν ἀξίωση τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του, τίς εὐχὰς ν' ἀνταποκριθῆ σύντομα ἡ μεγάλη φίλη καὶ σύμμαχος στὴν Πανελληνίαν αὐτὴν ἀξίωση.

Εἶναι τόσο δίκαιη, τόσο νόμιμη, τόσο φυσικὴ ἢ ἀξίωση αὕτη, ν' ἀποδοθῆ ἢ ἄλευθερία στὸν μόνο λευκὸ λαὸ τῆς γῆς ποῦ τὴν στερρεῖται ἀκόμα—ἓνα λαὸ γνήσια καὶ ἀνακμιοσθέντα Ἑλληνικῶ, ποῦ ὄχι μόνο εἶχε πάντοτε τὴν ἴδια ἱστορία καὶ τὴν ἴδια τύχη μὲ τὸν ἄλλο Ἑλληνισμό, ἀλλὰ καὶ ὤρηξε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ—, εἶναι τόσο δίκαιη, νόμιμη καὶ φυσικὴ ἢ ἀξίωση αὕτη, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ πραγματοποιηθῆ. Ὁ Θεὸς τὴν εὐλογεῖ. Καὶ μοιραίως θὰ τὴν ἀναγνωρίσουν καὶ θὰ τὴν δικαιώσουν καὶ οἱ ἄνθρωποι. Καὶ θὰ τὴν ἐκπληρώσουν.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ

Εἶναι μεγάλη ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἱκανοποίησις τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, ποῦ ἀγωνίστηκε νὰ γίνῃ εὐρύτατα καταληπτό τὸ πνευματικὸ νόημα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας μας, καθὲς φορά ποῦ βλέπει ἀπὸ ὀποιαδήποτε πλευρὰ τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου σεβερὰς ἐκδηλώσεις καὶ προσπάθειες. Γι' αὐτὸ, χωρὶς ποτὲ νὰ ξεραθῆ ἀπὸ τὴ βλακὴ ἀρχὴ νὰ στέκεται ἔξω καὶ πᾶνω ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, δὲν διατάζει νὰ ἐξέρη σίμαρα δυὸ εὐλόγων Κυβερνητικῶν ἐνέργειες, ποῦ διαπιστώνουν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς θεμελιώσεως τῆς ἐθνικῆς μας ἀνοικοδομώσεως.

Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στὶς προγραμματικὰς δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως, ἣ ὅποια, τοποθετώντας τὴν Παιδεία σὲ πρωτεύουσα θέσιν τοῦ προγράμματός τῆς, ὑπογραμμίζει ὅτι σκοπὸς τῆς «ἐθνικῆς παιδείας» εἶναι «νὰ μεταγγίση καὶ νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῆς Νεότητος τὰς αἰωνίας ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ». Ἡ δευτέρη περιλαμβάνεται στὴν ἐγκύκλιο ποῦ ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του, ἀπηύθυνε στὸν ἐκπαιδευτικὸ κόσμον τῆς χώρας. «Ἡ ὀλιγὴ ἀνασυγκρότησις—τονίζει ὁ κ. Ἵπουργός—πρέπει νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὴν ἠθικὴν ἀνασυγκρότησιν, διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ». Καὶ προτρέποντας τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς νὰ καλ-

λισργήσουν τὸ πνεῦμα τῶν Νέων καὶ νὰ ἐμπνεύσουν στὴν ψυχὴ τους τὴν ὀψιὰ ἰδανικὰ τῆς Φυλῆς μας, συμπραίνει: «Μὲ τὰ ὄπλα ἀπακροῦσθῃ ὁ κίνδυνος, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν Παιδείαν θὰ γίνῃ ὀριστικὴ καὶ βεβαία ἡ νίκη τῆς Χώρας μας».

Εὐχόμεστε καὶ ἐλπίζουμε ὅτι οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὰς θὰ ἔχουν συνέχεια καὶ συνέπεια στὴν πράξιν, ὥστε ν' ἀποδώσουν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ!

Κτίζονται σχολεῖα, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων τὰ θεμελιώνει, ἀλλὰ ἐπισκευάζονται, τὰ περισσότερα πλουτίζονται μὲ θρανία καὶ ὄργανα, καὶ ὅμως πολλὰ ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ θὰ μείνουν ἄχρηστα ἀπὸ ἑλλείψεως... διδασκάλων! Ἀπὸ καιρὸ τώρα τὸ Ἵπουργεῖο τῆς Παιδείας τονίζει τὰ μεγάλα κενὰ ποῦ ὑπάρχουν στὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῆς δημοτικῆς προσπέντων παιδείας καὶ ζητεῖ τίς ἀπαραίτητας πιστώσεις γιὰ τὴ συμπλήρωσιν τῶν κενῶν αὐτῶν. Καὶ ὅμως πιστώσεις δὲν δίδονται, τὰ χρήματα τοῦ Κράτους χρειάζονται ἄλλοῦ καὶ πολλὰ σχολεῖα θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ μείνουν ἄδεια καὶ βουδᾶ.

Βέβαια, τὸ ξέρουμε: εἶναι πολλὰς καὶ ἐπιγούσεσ οἱ πρωταρχικὰς ἀνάγκας τῆς Χώρας. Ἀλλὰ δὲν συγκαταλέγεται τάχα μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ Παιδεία; Νὰ κτισθῶν βέβαια τὰ ἐπισημοῦμενα χωρεῖα, ἀλλὰ πῶς νὰ ζήσουν τὰ χωρεῖα αὐτὰ χωρὶς ψυχὴν, χωρὶς θηλαδὴ Ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖο; Νὰ δοθῶν στοὺς βασιανομένους κατοίκους τὰ μέσα ἐργασίας καὶ ἀναδημιουργίας τῆς ζωῆς τους, ἀλλὰ τί ἐργασία καὶ τί ζωὴ θὰ εἶναι αὕτη, ὅταν τοὺς λείπει ἡ ἀνάγκη τῆς προσουχῆς, τὸ φῶς τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας;

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν—ἐξίσου πρωταρχικὴ καὶ ἐπιγούσα ἐθνικὴ ἀνάγκη—νὰ λειτουργήσουν τὰ σχολεῖα. Καὶ γιὰ νὰ λειτουργήσουν πραγματικὰ καὶ κανονικὰ, δὲν φτάνουν οἱ τοῖχοι καὶ τὰ θρανία καὶ τὰ ἐπισημοῦμενα ὄργανα. Χρειάζεται ἡ δύναμις ποῦ θὰ δημιουργήσῃ ἀτιμώτατα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους, θὰ ζωντανήσῃ τὰ θρανία καὶ θὰ κινήσῃ δημιουργικὰ τὰ ὄργανα. Χρειάζεται ὁ δάσκαλος. Καὶ πρέπει γρήγορα τὸ Κράτος, μὲ καθὲς τρόπο καὶ μὲ καθὲς ὄσον, νὰ φροντίσῃ νὰ μὴ λείπῃ οὐτε ἓνας δάσκαλος ἀπ' ὅσους χρειάζεται ἡ Παιδεία τῆς Χώρας. Τὸ εἴπαμε πολλὰς φορές: Ἡ ἀνοικοδόμησις δὲν γίνεται μὲ ὀλιγὰ μονάχα ἐφόδια. Τὸ ἴδιο ἀπαραίτητα—καὶ περισσότερο μάλιστα—εἶναι τὰ πνευματικὰ.

ΕΝΑ ΕΥΟΙΔΙΟΝ ΣΥΜΠΤΩΜΑ

Θεωροῦμε ὡς ἓνα εὐχάριστο καὶ εὐλόγων συμπτῶμα τὸ γεγονός ὅτι, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς τεσσαρακοστῆς ἐπετείου τοῦ θανάτου τοῦ Ἐρρί-

κου Ντυνάν, οι περισσότερες ήμερες και τα περιοδικά των Αθηνών αφιέρωσαν στη μνήμη του έκτανη και πολύτιμα σημειώματα από τη ζωή και τη δράση του. Βίβλια, καιριώτερη θέση κρατούν συνήθως στις στήλες τους οι μέγροι και των ελαχίστων λεπτομερειών περιπέτειες των οκανδάλων και των διαζυγίων διαφόρων κινηματογραφικών αστέρων ή του Γερμανού φοιτητού, πού άλλαξε την πίστη του, για να κατοχυρώσει τον γάμο του με Μωαμεθανή Πριγκήπισσα! Ώστόσο διώξ ατάς Ισα-Ισα οι συνηθισμένες εκκληλώσεις υπογραμμίζουν πιά πολύ την έξαρση πού έγινε για τόν μεγάλο Έλβετό φιλόδηρωπο, πού, έμπνευσμένος από τά Χριστιανικά Ίδανικά, έβωσε πάνω από τίς διαμάχες των ανθρώπων τό Ιερό σύμβολο του Σιαυρού ως προσταγή ειρήνης και άβελοφούσης, αγάπης και άλληλεγγύης.

Γι' αυτό θεωρούμε—θέλουμε να θεωρούμε— ότι δέν είναι μία τυχαία σύμπτωση, αλλά ένα βαθύτερο σύμπτωμα τού ιδιαίτερου ενδιαφέροντος πού έδειξε ο Τύπος στην περίπτωση αυτή. Ο Θεός να έωση να διαπιστωθή κι' από τά πράγματα ή έλπιδα μας αυτή και ν' αποδειχθή ότι ο κύκλος των ενδιαφερόντων, των καθηρόντων και τής έν γενέαι άποτολής του Τύπου μας είναι πραγματικά πολύ πλατιότερος και όψηλότερος παρ' όσο δείχνουν τά φαινόμενα.

ΚΟΝΙΟΡΤΟΠΟΙΗΣΗ

Νέα πάλι άνακαταχή άνάμεσα στους λογοτεχνικούς μας κύκλους. Φυσικά, όχι για κανένα άνωτερο πνευματικό ζήτημα, για καμιά πιατότερη κοινωνική έπίδωξη. Η νέα ά-αταραχή όφείλεται: άπλούστατα στις νέες έκλογές, πού έκαμε τελευταίως ένα από τά πέντε λογοτεχνικά σωματεία. Κάθε φορά πού θά γίνονταν τέτοιες εκλογές, θά έπικολουθήση άπαραίτητως ένα από τά δύο: ή θά περιπέση και πάλι τό σωματείο στη μόνιμη πιά κατάσταση τής μακαριότητας και τής νάρκης. ή θά... γεννήση άλλο σωματείο! Έτσι δημιουργήθηκαν τά πέντε Ισως τώρα και υπάρχει έλπις να γίνη ατάς τίς μέρες και τό έκτο! Άληθινή κονιορτοποίηση, πού Ισως όμως ν' άπεδη και όφελιση, δείχνοντας στους λογοτέχνες ότι, αν θέλουν να υπάρξουν ως σοβαρή, έγκυρη και γόνιμη όργάνωση, δέν υπάρχει άλλος τρόπος παρ' να συσσωματωθούν, να ένοποιηθούν σ' ένα μονάχα σωματείο όλοι οι άληθινοί λογοτέχνες.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ

*Αθήνα πάλιν έρθρα και σόδλια, συζητήσεις και συνεντεύξεις τόν τελευταίο καιρό σχετικά

μέ την παράλειψη του Έθνικού Θεάτρου να παρουσιάξη Έλληνικά έργα. Οι θεατρικοί συγγραφείς, και μαζί τους και οι περισσότεροι θεατρικοί κριτικοί, κατηγορούν τή διαόθωση του Έθνικού Θεάτρου για τόν συστηματικό άποκλεισμό των Έλληνικών έργων. Η διαόθωση του Θεάτρου έξ άλλου ίσχυρίζεται ότι δέν υπάρχουν Έλληνικά έργα άξια γι' αυτή τήν τιμή. Οι συγγραφείς όμως και οι κριτικοί άπαντούν ότι αντίθετως, μέσα στα συρτάρια των συγγραφέων ή και του ίδιου Θεάτρου, υπάρχουν πολλά καλά Έλληνικά έργα. Καί φέρνουν τήν έμπρακτη απόδειξη, ότι άρκτά από τά έργα αυτά, πού παίχθηκαν στο έλεύθερο θέατρο, παρουσίασαν σημαντική καλλιτεχνική έπιτυχία.

Όμολογούμε ότι, σχετικά με αυτό τό τελευταίο, έχουμε κι' έμαίς άρκτά έπιφυλάξεις. Τά Έλληνικά θεατρικά έργα, πού, δίπλα σά Ικανοποιητικά και βιώσιμα στοιχεία μορφής, έδειξαν και άρκτά οδοιπορικού πνευματικού παρεχομένου, είναι πολύ λίγα. Άλλά, και μ' όλον τούτο, δέν δικαιολογούμε τόν πλήρη άποκλεισμό των Έλληνικών έργων από τό Έθνικό θέατρο. Για να λέγεται Έθνικό τό θέατρο αυτό, σημαίνει πώς πρέπει, μέσα στους σκοπούς του, να έχη και τήν άνθάρρυνση, τήν άνόχωση και τή βαθμιαία άνάπτυξη τής έθνικής θεατρικής παραγωγής. Και για να υπάρχουν, έστω και λίγα, Έλληνικά θεατρικά έργα, πού παρουσιάζουν έπολογισμική άξια, κάτι να πη ότι μπορεί, με τόν καιρό, να υπάρχουν και περισσότερα και ή άξια τους να γίνεται όλοένα και πιά έπολογισμική. Άλλά πώς μπορεί να πραγματοποιηθή ή εξέλιξη, ή άνάπτυξη και ή πρόοδος αυτή, χωρίς να δίδεται ή εθκαιρία να δοκιμάζονται και να κρίνονται τά έργα;

*Αριστοργήματα ή και άπλως άρκτα θεατρικά έργα δέν έχουμε κι' ούτε είναι δυνατόν να έχουμε σύντομα. Όμως μπορούμε να έχουμε έργα, πού, και μ' όλες τίς άνδεχόμενες ατέλειές τους, θ' αναδίνουν μιάν άνώτερη πνοή, θά φέρνουν κάποιο μήνυμα πολιτισμού. Και τά έργα αυτά έχη άσφαλώς καθήκον τό Έθνικό θέατρο να τά προσέχη και να τά έγκολπώνεται με ιδιαίτερη στοργή. Και χωρίς βίβλια να παραμαλή τόν άλλο βασικό μορφωτικό σκοπό του, τήν καλλιέργεια του καλλιτεχνικού αίσθήματος του Κοινού με τό παρουσίασμα άρχαίων Έλληνικών ή έστων πραγματικά μεγάλων έργων, να τά έμφανίξη εκ παραλλήλου και αυτά, με τήν ίδια και μεγαλύτερη άκμα φροντίδα και έπιμέλεια.

Γιατί μόνον έτσι θά δώση στους ίδιους τους συγγραφείς πρώτα-πρώτα τίς άναγκαίες εθκαιρίες για αυτοέλεγχο και για άμυλλα και θά συντελέξη γενικότερα στη βελτίωση, στην άνοδο και στην άναγέννηση του Νεοελληνικού Θεάτρου.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1950

—Μήπως ή επαρχία ήχη καμμιάν άξίωση από τόν φοιτητή που θά τήν έπισκοφηθ ή τώρα τό καλοκαίρι; Νά ένα έρώτημα που προβάλλει ή έποχή. Καί πρέπει να μές άπαροχόληση έφέτος περισσότερο από κάθε άλλη χρονιά.

«Πινακομένος λαός!» Θυμόμαστα τό έρβρο του Π. Μελίτη που τόνιζε τήν άνάγκη να τονωθ ή πνευματικά ο λαός μας. Η εϋθύν ή περισσότερο τώρα, μετά τήν κατάπαισι του έθνικού άγώνος βαραινεί τους ώμοους των μορφωμένων και γερών στην φυγή νέων.

Δέν μένει παρά να προχωρήσωμε στην άπάντησι. Άλλά... στην έμπρακτη άπάντησι.

Αι Άθήναι και ή συμπτωτάουσα Θεσσαλονίκη, αλλά και τά άλλα μορφωτικά μας κέντρα, έκτός από τήν ειδική μορφωσι, έδωσαν και έφέτος με τήν πλούσια χριστιανική τους κίνησι πάμπολλα έφόδια στη φοιτητική νεότητα. Έτσι τό τρίμηνο που θά άκολουθήση θά πρέπει να είναι τρίμηνο δουλειές και άξιοποιήσεως των πνευματικών έφοδίων που έπήραμε. Καί είναι αυχάρτιστο γεγονός ότι τέτοιες συζητήσεις έγιναν σε μεγάλη κλίμακα άνάμεσα σε πολυάριθμους φοιτητικούς κύκλους.

Ο φοιτητής στην επαρχία θά πάρη πολλές φορές και τό δρεπάνι ή τόν κασμά ή τό φυτάρι. Γιατί παντού είναι άπειρακτική ή άνάγκη να καλλιεργηθ ή γή, να μαζευτούν οι καρποι, να σκεπασθ τό σπύρι, να χτισθ ή εκκλησία και τό σχολείο. Άντιστοιχες δουλειές, πρό παντός στην έπαναπαρτιζόμενη οικογένεια προσμένου τή φοιτήτρια. Παράλληλα όμως είναι πιο μεγάλη άνάγκη να τονωθουν οι πονεμένες καρδιές, να πάρουν μια καταύθυνσι οι μικρότεροι, να στρεωθ ή τό ήθικό των μεγάλων. Παντού μέσα στην άβελαιότητα, τήν άταξία, τό μισοσκόταδο, πρέπει να άκουσθ ή νικηφόρος και φωτεινή ή διακήρυξις ότι: «θ θεός κυβερνά τήν Ελλάδα!» Ο λαός μας πρέπει να οδηγηθ ή «στις πηγές των υδάτων» απ' όπου ξεπηδά τό «ήλιο της ζωής». Ο φοιτητής που βρήκε και βάλισε τόν δρόμο καλείται να γίνη οδηγός.

Νά λοιπόν μπροστά μας ένα καλοκαίρι δημιουργικής και εϋλογημένης εργασίας.

ειρηνική εργασία του σπουδαστηρίου. Ο έπιστημονικός καταρτισμός όμως δέν είναι έλο ο, τι πρέπει να γίνη μετά τήν άπόλυσι.

Πριν λίγο καιρό άκόμη λαβαίνομα γράμματα από στρατευμένους συναδέλφους που έμαχοντο στα τέσσερα σηματα της Ελλάδος. Σ' όλα ή ίδια διαπίπτωσις. «Τά αίτια της σημερινής καταστάσεως είναι πνευματικά. Το έθνος, ο ελληνοχριστιανικός μας πολιτισμός, τά ιδανικά για τά έποια πολεμάμε δέν κινδυνεύουν μόνο από τά βουνα — κινδυνεύουν παντού χτυπημένα από μια Άρνησι με χίλια πρόσωπα». Καί άκολουθοίς ή έκφρασις της ίδιας πάντοσι έπιθυμίας: «Όταν με τό καλό άπολυθ μές θά προσπαθήσωμε με όλες μας τίς δυνάμεις να συνεχίσωμε αυτόν τόν άγώνα στα ματόπιθους».

Έτσι είναι: με χίλια πρόσωπα μές χτυπά ο μεγάλος έχθρός, ο Έγλωμος Θεωρις, έκκαϊ κούσις, «τέχνη», έντυπα, θεάματα, έκματάλλευσις και κοινωνική άδικία μολδούν γύρω μας τά πάντα και άρκιροδν από τό έθνος τήν πνευματική και ήθική του ικαάδα. Θίλεις κανείς ότι τά βουνα δέν ήταν παρ ή μια πιο θορυβώδης και με χτυπητά άποτελέσματα εμφάνισις του ίδιου πάντοσι έχθρου. Καί ο φοιτητής που εκλήθη ως στρατιώτης αισθάνεται ότι και ως ακαδημαϊκός πολιτής καλείται σε έξαιρετικώς ο πειθους θέσις στο ίδιο πάντοσι μέτωπο, στον ίδιο πάντοσι άγώνα. Καί όπως από έκεί επάνω δέν θά έρσυνε ποτά γιατι αυτό λέγεται λιποταξία έτσι αισθάνεται ότι και εδώ κάτω δέν μπορεί να άπουσιάζη.

Άλλωστι είναι τόσο φανερό ότι ή έκκατάλειψις του Άγώνος με τήν άπόλυσι από τίς τάξις του Έθνικού Στρατού και ή έπιστροφή σε μια κομοπολιτική ζω ή κάνει περιττή κι' αυτή άκόμη τήν έπιστήμη. Γιατι θά ξαναγορίσωμε πάλι στο κράνος και στο έπλο και μια τέτοια ζω ή δέν θάναι παρ ή άχρηστο διάλειμμα που θά κάνη πιο οδονηρή τήν νέα σκληρή παρουσία της πραγματικότητος. Καί τι πρέπει λοιπόν να γίνη; Ένας δρόμος υπάρχει. Με τόν ήρωισμό, με τήν ψυχική άνάτασι του πολεμικού μετώπου να συνεχίσωμε ακατάπαυστα τόν πνευματικό άγώνα.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟΛΥΘΕΝΤΑΣ ΦΟΙΤΗΤΑΣ

Με χαρά τους βλέπωμα άνάμεσα μας. Καί ή εϋγνωμοσύνη μας προς αυτούς για τά τέσσερα φοδερά χρόνια που έζησαν εκει επάνω είναι μεγάλη. Τώρα πιά χρειάζεται ή έντατική αλλά

Είναι γνωστός οι δυσκολίες, που δημιουργεί στους φοιτητές όλων των σχολών ή έλλειψις, σε πολλά μαθήματα, των αντίστοιχων πανεπιστημιακών συγγραμμάτων και έγχειριδίων. Το ζήτημα δέν είναι καινούργιο για τά ελληνικά

Πανεπιστήμια. Είναι όμως φανερό, ότι η αναστάσις, οι οικονομικές δυσχερείες και η αθεοδαισία των τελευταίων ετών επέτειον το κακό. Ο φοιτητής λοιπόν προσπάθησε μόνος του κατά κάποιον τρόπο να καλύψει το κενό αυτό. Κι' απόδειξις, οι πολυγραφημένες εκδόσεις πανεπιστημιακών παραδόσεων που κυκλοφορούν τόσο στας Αθήνας όσο και στη Θεσσαλονίκη γραμμένες από ομάδες φοιτητών.

Δεν πρόκειται αυτή τη στιγμή να εξετασθή αν οι εκδόσεις αυτές αναπληρώνουν τέλεια την έλλειψιν των συγγραμμάτων. Ήξει όμως να λεχθή πως αποτελούν μία έκδηλωση του δημιουργικού πνεύματος που αρχίζει να ειοχρηθή στα ανώτατα πνευματικά μας ιδρύματα. Κι' ακόμα μία έκδηλωση του πνεύματος της συνεργασίας και της αλληλοεμπιστοσύνης, που υπάρχει ανάμεσα στον φοιτητικό μας κόσμο. Ίδιαίτερα συγκινητικό είναι το γεγονός, ότι μερικές από τις πολυγραφημένες αυτές εκδόσεις είναι αφιερωμένες «στην Ιερή μνήμη των συναδέλφων που έπεσαν για την Πατρίδα». Πρόκειται για μία λεπτομέρεια. Λεπτομέρεια όμως χαρακτηριστική της ευγνωμοσύνης της φοιτητικής μας νεολαίας προς εκείνους που έδωσαν το αίμα τους για την ελευθερία μας.

ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Η Πανεπιστημιακή Δέσχη μαζί με την προσπάθειά της για την ύγεια του φοιτητού, για το εσωτερικό, για την καλύτερη μελέτη του, για τις ξένες γλώσσες κλπ. έχει καταπιαστή και με τον σπουδαίο και αλληθινά απαιτητικό τομέα της ψυχολογίας.

Έτσι το μουσικό τμήμα της με συστηματική και κοπιώδη εργασία παρουσίασε τις δεκαπενθήμερες συναυλίες της φοιτητικής χορωδίας και όρχηστρες που, μέχρι σήμερα, έδωσαν στον άκροατο φοιτητή ευχάριστες ώρες γνερμίας με το λεπτότερο κομμάτι της Τέχνης, την Μουσική.

Δεν θα μπορούσε όμως κανείς να πη ότι και οι διάφορες ταινίες που προβάλλονται κάθε Κυριακή πρωί στον φοιτητικό κινηματογράφο ανταπεκρίνοντα στο πραγματικό πνεύμα της ψυχαγωγίας. Νομίζουμε ότι μία ποιοτική επιλογή ή βαιομένη όχι μόνο σε καλλιτεχνικά αλλά και σε πνευματικά κριτήρια είναι απαραίτητη.

Το ζήτημα έχει αρκετή σπουδαιότητα και θ' άξιζε ν' αντιμετωπισθή σοβαρά από την Πανεπιστημιακή Δέσχη της οποίας άλλωστε οι προσπάθειες φαίνονται πάντοτε μελετημένες και ρυθμιζόμενες στις πραγματικές ανάγκες του σημερινού φοιτητού. Και όταν πρόκειται για μία τέτοια πολύτιμη και ζωτική εργασία και η μικρότερη παραφροσύνη προσείναι κακό.

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΔΡΑΣ

—Ζώμεν εις μίαν εποχην δύσκολον κατά την οποίαν αι φυσικαί επιστήμαι έθρησκύρηναν προβλήματα βλικής ύπεροχής... Τι μένει το στε-

ρόν; "Εν και μόνον δι' εσους δέν άφείθησαν ώς κάλαμος υπό άνέμου σαλευόμενος: Η Πίστις. Η διπλή αυτή πίστις προς τον θεότητα και δημιουργόν παντός αγαθού Θεόν, ο Όποιος έν τέλει θα διαφυλάξη τον άσύντον άνθρωπον, έφουδα ως άλλος Προμηθεύς, την έφρην του ύπεροπικην και κινδυνύοντα να κατακαή από την άνακηθήσασαν εκ του άναφθέντος πυρός φλόγα. Και η πίστις προς την γλωσσά Πατρίδα, η οποία είναι πάντοτε η ιδέα η άνώουσα ημάς τους έχοντας την αυτήν γλώσσαν, Ιστορίαν και λατρίαν και κατοικούντας επί τρεις χιλιοηρίδια τους άγόνους άλλ' άνδράς αυτούς βράχους...» Αυτά γράφει εις τον τελευταίον κυκλοφορήσαντα έναρκητήριόν του ο νέος τακτικός καθηγητής της Βυζαντινής Φιλολογίας κ. Ν. Τωμαδάκης.

Και τελειώνει τον λόγον του ο κ. καθηγητής με την Ιερή παρακαταθήκη του Άποστόλου Παύλου προς τον μαθητή του Τιμόθεο: «ού δε μένει έν οις έμαθες και επιστάθης, ειώς παρά τίνος έμαθες, και ότι από βράβους τά Ιερά γράμματα ιδίας, τά δυνάμενά ου σοφία εις σωτηρίαν, δια πίστewς της έν Χριστώ Ιησού».

Έξ άλλου και ο νέος τακτικός καθηγητής της Γλωσσολογίας κ. Γ. Κουρμούλης από τά πρώτα του μαθήματα έπιθέσθιμος εις τους φοιτητάς ότι είμαστε φερεις μιάς κολλοσιαίας πνευματικής κληρονομίας, την οποίαν είναι ανάγκη να έγκολπησούμε και να διατηρήσωμε.

Και τώρα μένει σε μάς να κάνωμε μία διαπίστωση: η φοιτητική νεολαία είναι εύτυχομένη γιατί άποκτά τέτοιους πνευματικούς δηγούς — δειγμα και αυτό της νέας ζωής που έρχεται.

—Γιά την έπίκοψη του Ιατρού Paul Tournier καθώς και για τις όμιλεις του έγραψαν ήδη οι «Ακτινες». Θα θέλαμε όμως να προσέσωμε αυτά που είπα ο διακεκριμένος ξένος όμιλων ειδικός προς τους φοιτητάς: «Πρέπει να γίνετε άριστοι «τεχνικοί», επιστήμονες άριστα καταρτισμένοι, αλλά ό,τι παίρνετε από τό Πανεπιστήμιο να τό τοποθετήτε μέσα στο σχέδιο του Θεού».

ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΝΕΑ

Με τις εξετάσεις αυτού του μηνός κλείνει και τό ακαδημαϊκό έτος 1949-1950. Και κλείνει με την ευχάριστη διαπίστωση πως αρχίζωμε να μπαίνωμε στο όδρο της δμαόλητης. Αυτό τουλάχιστον δείχνομε πολλά σημεία.

Στά μαθήματα παρατηρήθηκε μία τακτικότερη παρακολούθησις. Ίδιαίτερα θα σημειώσω κανείς ότι στα νεώτερα έτη όπου οι φοιτητά δέν ήπέστησαν την διάσπασι που έφεραν τά πολεμικά γεγονότα παρατηρείται μία μεγαλότερη έπιμέλεια. Το ζήτημα των εργατηρίων, που τόσο βασάνιζε στα τελευταία χρόνια τις θετικές μας σχολές αρχίζει να μπαίνει ο' ένα όδρο μακροπονήσεως. Έκκενώνονται εργατήρια της Ιατρικής στο Γουδί, χτίζονται νέα εργατήρια στο Πολυτεχνείο, η Πάντισις άνακαι-

νίσθη, στην Γεωπονική χτίζονται νέα κτίρια.

Τό χαρακτηριστικό όμως τού 1949-50 είναι ή γενικότερη συμμετοχή τού φοιτητικού μας κόσμου στους διαφόρους τομείς τής εθνικής και πνευματικής μας κινήσεως: Διαμαρτυρία για τὰ άρπαγμένα Έλληνόπουλα· συλλογητήριο για τήν επίλυση τού Κυπριακού ζητήματος· συμμετοχή στην «Παγκόσμια ήμέρα προσευχής τών φοιτητών»· υιοθέτηση συμμοριοπληκτών χωριών και συλλογή δερμάτων για τούς έπαναπαριζόμενους. Συμμετοχή πού δείχνει ότι τὰ Άνώτατα Έκπαιδευτικά μας Έθρύματα άρχίζουν να πέρνουν τή θέση πού πρέπει μέσα στην ζωή και τόν άγωνα τού Έθνους.

Μας γράφουν από τήν Θεσσαλονίκη:

— Μία δολόφερμη εθνική νότα στην ζωή τών φοιτητών εδώ, ήταν ή άφιξη τών Κυπρίων φοιτητών πού συνάδευαν τὰ δέρματα τής άγάπης τού κυπριακού λαού πρὸς τούς χιλισταλαιπωρημένους αδελφούς των, τούς άκρίτας τού Βορρά. «Η υποδοχή και οι τελειές άναποκριθήκαν στην σημασία τού γεγονότος. Μέσα σέ λίγες ήμέρες τού έργου αὐτό τής χριστιανικής άγάπης ολοκληρώθηκε με τήν διανομή τών δερμάτων έως τὰ πιό άκραία χωριά μας.

— Στην Πα.δαγωγική Άκαδημία τής πόλεως μας ή πνευματική κίνηση παρουσιάζεται αξιόλογη και με οδυσιαστικές εδηλώσεις. Έτσι οργανώθηκαν έξορμήσεις σέ τέσσερα χωριά τής περιφέρειας Κιλίκης όπου έγιναν από σπουδαίους — μέλη τής Χ. Φ. Ε.— κατηχητικά μαθήματα στους μαθητάς και διαφωτιστικές ομιλίες στους χωρικούς.

— Κάτι άξέχαστο για όσους έλαβαν μέρος είναι ή έξόρμησις μιὰς ομάδος από 25 φοιτητάς τής Ένώσεως τήν έξδομάδα τής διακκινήσιμου στή Λάρια και στό Βόλο. Σέ ένα σύντομο σημείωμα δέν μπορεί νά γραφή τίποτε περισσότερο από τήν κυριώτερη διαπίστωση: «Ότι είναι πάρα πολλά τὰ όσα μπορεί νά προσφέρη ή χριστιανός φοιτητής στο κυριώτερο αίτημα τού λαού μας: πνευματική τόνωση — ή θική άνοικισόδησις.

Σέ μιὰ έφορτατική συνάντησι τών φοιτητών τής Θεολογικής, τής Φιλοσοφικής Σχολής καθώς και τών Σπουδαστών τής Πα.δαγωγικής Άκαδημίας δόθηκε ή εύκαιρία νά άναπτυχθούν θέματα, όπως «Η παιδεία στό Βυζάντιο», «Αθανάσιος ο Πατριός», τὰ όποια έπροκάλεσαν τὸ εβλογο ένδιαφέρον τών αδριανών εκπαιδευτικών. Η συνάντησις τελείωσε με σκέψεις γύρω από τήν άποστολή τού εκπαιδευτικού.

Όμάδες φοιτητών συνέχισαν όλο αὐτό τὸ διάστημα τίς έπισκέψεις τους σέ νοσοκομεία στρατιωτικά και πολιτικά καθώς και στά σανατόρια. Με τήν έορτή τού Πίσχα όμως συνδυάστηκε μιὰ γενικότερη έπίσκεψις σέ όλα σχεδόν τὰ νοσοκομεία τής πρωτεύουσας. Έπίσης στό 424 στρατιωτικό νοσοκομείο Θεσσαλονίκης έγινε μιὰ οργανωμένη έπίσκεψις από τούς έκει φοιτητάς τής Ένώσεως.

Άρχισαν οι θερινές έξορμήσεις τής Ένώσεως στά γύρω χωριά τής Άττικής.

Όμάδες φοιτητών — και αντίστοιχως φοιτητριών — τής Χ. Φ. Ε. έπροσέβησαν τὰ άνώτερα κατηχητικά σχολεία τής πρωτεύουσας. Ό χαιρετισμός τους ήταν ταυτοχρόνως κι ή σύντομη έκφρασις μιὰς πλούσιας πείρας.

Άλλες ομάδες με νέους έπιστήμονας τής Χ.Ε.Ε. έπροσέβησαν τὰ Γυμνάσια. Έτσι δόθηκε ή εύκαιρη και γενικότερα ό μαθητικός κόσμος νά άκούση για τήν βασική σημασία τής χριστιανικής άγωγής και για τήν κεντρική σπουδαιότητα πού έχει τὸ θέμα «χριστιανική πίστις» στην διαμόρφωση ένός έπιτυχημένου και καρποφόρου μέλλοντος.

ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

Η κίνησις αὐτή ιδρύθηκε τὸ 1885. Δέκα χρόνια άργότερα, στή 1896, γινόταν μέλος τής Παγκοσμίου Χριστιανικής Φοιτητικής Όμοσπονδίας (W.S.C.F.).

Στήν αρχή τὰ κατά τόπους παραρτήματα περιερίσζοντο στην μελέτη τής Βίβλου και σέ θρησκευτική δράσι με προσωπική συνεργασία. Οι χριστιανοί φοιτητάί έξωρίζοντο σέ μικρές ομάδες για περισσότερη έπιτυχία.

Τὸ 1936 ή Κινεζική Χριστιανική Φοιτητική Κίνησις είχε σχηματίσει διακόσιες χρ.στ. ένώσεις σ' άλλόκληρη τή χώρα. Κατόπιν έρχεται ό πόλεμος ένταξίν τής Ιαπωνίας, Άλλά σύμφωνα με μιὰ έπίσημο όμολογία, «ή χριστ. φοιτητική κίνησις, είναι τὸ μοναδικό φοιτητικό σωματείο πού διατήρησε σέ ένα άριστο βαθμό μιὰ ιστορική συνέχεια» πού δέ καταστράφηκε από τήν πολιτική επέμβασι». Πριν από τόν πόλεμο τὰ μέλη τής κινήσεως έφθαναν τίς 30 χιλιάδες.

Η φοιτητική κίνησις έχει τώρα νά άσχυληθῃ με φοιτητάς πού νομίζουν ότι ή «σωτηρία» βρίσκεται στην πολιτικοκοινωνική και ταχινική αντιμετώπισι τής ζωής. Συμμερίζεται βέβαια μαζί με τούς φοιτητάς αὐτούς, τήν έπιθυμία για τήν ταχινική πρόοδο και τήν κοινωνική δικαιοσύνη, αλλά ή S.C.M. γνωρίζει ότι ή άγάπη τού Χριστού φθίνει πιό βαθιά από τήν άπλη χρηστότητα και τήν ταχινική πρόοδο.

Η όλη φοιτητική κίνησις τής Κίνας όδηγέσε μιὰ κίνησις αντίστασις από τήν ίδια μέρα πού πρωτοιδρύθηκε. Ό κομμουνισμός έγινε ένας μεγάλος και προκλητικός αντίπαλος. Με οι φοιτητάί προαμένουν στίς δικές τους αντίληψεις: «Θά είμαστε φρουροί τής ίσρας προσωπικότητας τού άτόμου, λέγουν. Θά αντίσταθώμε με όλες μας τίς δυνάμεις όταν νομίσουμε ότι ή προσωπικότης αὐτή παραβιάζεται».

Ο ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σπυρ. Μ. Καλλιόφα, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν «Γλισμός καὶ σύγχρονος βιολογία καὶ ψυχολογία». Ἀθῆναι: 1950.

Με μέθοδον καὶ οὐσῆμα, τὰ ὅποια ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὰς συγχρόνους παιδαγωγικὰς ἀπαιτήσεις, ὁ καθηγητὴς κ. Σπ. Μ. Καλλιόφα προσφέρει ἕνα ἀκόμη πολῦτιμον ὄντως βιβλίον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀναγνωστικὸν κοινόν. Ἐχόμενος ὀρθότατα τῆς ἀρχῆς ὅτι δὲν εἶναι νοητὴ ἢ ἀγωγὴ εἰάν αὐτὴ στηρίζεται ἐπὶ ὀλιστικῶν κατευθύνσεων, παρέχει διὰ οριστὰς ἐπιστημονικῶν ἔργων ἀνεκτίμητον ὄντως συμβολὴν εἰς τὴν κατάδειξιν τῶν πλανῶν καὶ τῶν ἀντιφάσεων εἰς τὰς ὁποίας περιπίπτει ὁ ὀλισμός. Ἀκόμη δὲ προσφέρει συναχθὲς εἰς τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην νέα στοιχεῖα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς σκέψεως ἀπὸ τοῦ βιολόγου Driesch μέχρι τοῦ ψυχιάτρου καὶ ψυχολόγου Jung, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῇ ὁ σήμερον οὐκ ἐπιτόμος νὰ μορφώσῃ ὀρθὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου ἀντιλήψεις.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ «Γλισμός καὶ σύγχρονος βιολογία καὶ ψυχολογία» μᾶς διδῶν ὁ κ. Κ. κατὰ πρῶτον τὴν ἐννοίαν τοῦ συγχρόνου ὀλισμοῦ, εἶτα πρβαίνει εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς Δαρβινίου θεωρίας, μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς ψυχολογικῆς διδασκαλίας περὶ συνειρμῶν καὶ ἐν τέλει ἀνακοπεῖ ἐν συμπεράσματι τὴν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς αὐτὴ διαμορφοῦται ἐκ τῶν νεωτέρων δεδομένων τῆς φυσικῆς, τῆς βιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας. Διὰ νὰ δεῖξῃ δὲ τὰς «θέσεις» του εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ συγγραφεὺς προτάσσει τῆς πραγματείας του τὴν ῥῆσιν τοῦ Millar: «Ἡ φύσις (ἢ αἰθερίας) πανταχοῦ ἐνώνει, ἢ διάνοια χωρίζει πανταχοῦ. Ἄλλ' ὁ λόγος (τὸ λογικόν) πάλιν ἐνώνει. Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ νὰ φιλοσοφῇ, εἶναι πληροτέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν παρὰ ὁ φιλόσοφος, ὅστις δὲν ἔχει φέρει ἀκόμη εἰς πέρας τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἔρεσσαν. Ἀνάταί τις ἀρα ἄνευ ἄλλης τιδὸς ἐρεῦνης νὰ κρίνῃ φιλοσόφημά τι πεπλανημένον, εἰάν τὸ πόρισμα αὐτοῦ ἀντιδικεῖν πρὸς τὸ κοινὸν αἰσθημα: ἄλλ' ὡσαύτως δύνανται τις νὰ θεωρήσῃ φιλοσόφημά τι ὀπκτον, εἰάν ἔχῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ κοινὸν αἰσθημα κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν μέθοδον».

Ὁ ἀναγνώστης τῆς πραγματείας ταύτης ἔχει ἐνώπιόν του κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ εὐόνοπον δλα τὰ μεγάλα ἔκκενα ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια καταρρίπτουν τὰς ὀλιστικὰς ἀντιλήψεις σήμερον. Παρκαλοῦθαί «τὴν διδασκαλίαν τῶν μεγάλων συγχρόνων βιολόγων (Driesch, Uexküll,

N. Heribert-Nilsson, Spemann κλπ.) ἰδίως δὲ τὸ μέγα βιολογικόν μάθημα ἐκ τῶν περιφημῶν πειραμάτων τοῦ Driesch καὶ τοῦ Spemann τὰ ὅποια ἀπέδειξαν ὅτι «οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὰ τῶν ἠνοργάνων ὄντων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχθῶν εἰς τοὺς διέποντας τὰ τῶν ἠνοργάνων» ὅτι «οὐδεὶς βιολόγος δύνανται νὰ ἐρηυνῆσθῇ τὴν ζωὴν μηχανικῶς» ὅτι «ἡ ζωὴ ὑπερβαίνει τὰ πεδία τῆς νεκρᾶς βλῆς». Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἀναφερθῇ τὸ κεφάλαιον «Ἐμβίον ὄν καὶ μηχανή», εἰς τὸ ὅπολον ὁ συγγραφεὺς μὲ μίαν θαυμασίαν τοποθέτησιν τῶν πραγμάτων δεικνύει τὰς ἀντιφάσεις τῆς μηχανικῆς περὶ τοῦ ἐμβίου ὄντος ἀντιλήψεως, ἀντιφάσεις αἱ ὅποια ὀδηγεῖν εἰς θεϊκὸν λογικὸν ἀδιέξοδον. Ἄλλ' ὡσαύτως ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἀναίρεσιν τῶν περὶ συνειρμῶν ἀντιλήψεων εἰς τὴν ψυχολογίαν καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὸν διατοπωθέντων νόμων, οἱ ὅποιοι ἐμφανίζουσι τὰ γνωστὰ μηχανιστικὰ σχήματα εἰς τὴν ψυχολογίαν. Εἶναι: τὰ σχήματα ἔκκενα, τὰ ὅποια ἐγκαταλείφθησαν πλέον διὰ νὰ παραχωρήσουσι τὴν θέσιν των εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀληθοῦς ψυχικοῦ κόσμου εἰς τὴν συνόλην προσωπικότητά τοῦ ἀνθρώπου, (Külpe, Ach, Messer, Jung κ.λ.π.). Διὰ τῆς μελέτης ταύτης ὁ ἀνθρώπος ἀντιμετωπίζει τὴν οὐσίαν τῆς υπάρξεώς του, τὸ Πνεῦμα, «ἐξ ὅ εἶναι δυνατόν νὰ προέρχονται ἔργα πολιτισμοῦ μεγάλα» τὰ ὅποια ὀρθῶς ἀναμένει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἴδῃ καὶ εἰς τὴν Πατρίδα μας μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ὀλισμοῦ.

Α. Γ.

*

Σπ. Μ. Καλλιόφα, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ Φωτιστῆς Δ. Ψ. α λ ἰ δ α, βοηθὸς τοῦ ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν χαρακτηρολογίαν Ernst Kretschmer καὶ ψυχοσωματικὴ ἔρευνα σχετικὴ πρὸς αὐτὴν.

Πρόκειται περὶ μιᾶς πειραματικῆς ἐρεῦνης γενομένης ἐπὶ μαθητῶν τῶν δύο ἀνωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων εἰς τὸ Πειραματικὸν σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ μαθητῶν τοῦ Ἀρακκίου γυμνασίου διὰ κριτηρίου, τὸ ὅπολον ἐλήθη ἐκ τῆς χαρακτηρολογίας τοῦ διασημοῦ καθηγητοῦ τῆς Ψυχιατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Marburg Ἑρν. Κρέτσεμ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν δίσταμον ψυχιάτρων Κρέτσεμ εἰς τὸν σωματικὸν τύπον ἐκκότου ἀνθρώπου, τὸν λεπτόσωμον ἢ τὸν πυκνόσωμον, ἀντιστοιχεῖ ἰδιαιτέρως ψυχικὴ ἡφῆ, ὁ οὐκ ἐξοχέως (ὁ «κλιταμένος εἰς ἐκυτόν») ἢ ὁ κυκλόσωμος (ὁ ἀνοκτόκαρδος) καὶ ὁ ὑπὸστάμενος εὐκτολον ἐναλ-

λαγὴν τοῦ θυμικοῦ). Ὁ Κρέτομερ θεωρεῖ ἐνταῦθα ὅτι πρόκειται περὶ δύο βασικῶν ἀνθρωπίνων τύπων μολοντί: σπανίως ἀνυψίσκονται οἱ αὐτοὶ ἀμιγῆς καὶ χρειάζεται ὡς ἐκ τούτου πολλὰ προσοχὴ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Μὲ τὸς ἐπιφυλάξεις αὐτὰς καὶ ἄλλας ἀκόμη τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστημονικὴ πείρα τοῦ κ. Καλλιάρφα ὀρθότατα διατυπώνει, ἐτέθη ἅπ' ὅσιν τῶν μαθητῶν ὀρισμένον ἐρωτηματολόγιον διὰ τὴν διακρίβωσιν τοῦ τύπου κατὰ Κρέτομερ. Ἡ τοιαύτη διακρίβωσις δύνανται νὰ πάρσχωι στοιχεῖα διὰ τὴν ἀγωγὴν, διὰ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν κ.λ.π., πάντοτε φυσικά, λαμβανόμενης ἅπ' ὅσιν τῆς ἀνάγκης διὰ τὴν μελέτην τῆς συνόλης προσωπικότητος, τὴν ὁποίαν, ὅπως μᾶς λέγουν καὶ οἱ συγγραφεῖς δὲν διορίζει ἀπελότης ἢ ψυχροσωματικὴ τυπολογία τοῦ Κρέτομερ. Ἡ τυπολογία αὐτὴ μᾶς παρέχει βολήματα, τὸ ὅποιον ἐκρησιμοποιήθη λίαν ἐπιωφελῶς εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἑλληνικὴν πειραματικὴν ἐργασίαν ἐπὶ τῶν τύπων κατὰ Κρέτομερ.

Α.Γ.

Σὺ τῶν Χονδρόπουλου: Τὸ Πέρασμα ἐνός Ἀνθρώπου. Μυθιστόρημα (Ἐκδόσεις Κ. Κακουλίδου, Ἀθήναι 1960). Ἡ πρώτη σκέψις ποῦ ἔρχεται μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ νέου αὐτοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χονδρόπουλου, εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι μιὰ καινούργια δύναμις καὶ πνοὴ τὸν ἀνανεώνει κάθε ποῦ θὰ παρουσιάσῃ ἕνα νέο ἔργο του. Αὐτὴ ἡ σταθερὴ ἀνέσδος δὲν ὀφείλεται, φυσικά, στὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Φαίνεται καθάρᾳ ὅτι κάποια ἄλλη, βαθύτερη πείρα, τὸ πλησίασμα ὅλο καὶ πιὸ κοντὰ στίς «πηγὴς τῶν ὁράτων», εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς συνεχοῦς προόδου στὴ δημιουργία τοῦ κ. Χονδρόπουλου. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνον μιὰ πρόδος στὴν τεχνικὴν, στὴ μορφὴν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὸ δυναμίσμα τῆς ἐπιδράσεως ποῦ ἀσκαί ὁ συγγραφεὺς στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη.

Τὸ «Πέρασμα ἐνός ἀνθρώπου» εἶναι ἕνα μυθιστόρημα πέρα γιὰ πέρα ρεαλιστικὸ. Παρουσιάζει ζωντανὴ τὴ διπλὴ πραγματικότητά ποῦ ἀποτελεῖ—θέλωμε δὲν θέλωμε—τοὺς δύο πόλους τῆς ζωῆς μας. Ἡ οἰκογένεια τοῦ γαρο-Ἀσταρίου, μιὰ οἰκογένεια ἀσπῶν, —τόσο χαρακτηριστικῶν τύπων— ποῦ τὸ σαράκι τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡ γκρίνια ἢ φαγωμάρα καὶ τὸ «συμφέρον», τοὺς τρώει τὰ σωθικά, κινεῖται γύρω ἀπὸ τὸν ἕνα πόλο. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι—παῖδ' ἂ μίξ' ἐποχῆς πνευματικὸς λιμοῦ— ποῦ ἔμειναν μὲ χέρση τὴν ψυχὴν.

Ἡ Ἄννα, ἡ μικρὴ ἐπαρχιωτοπούλα νύφη του, κινεῖται γύρω ἀπὸ τὸν ἄλλο πόλο: Ἡ πολυμήχανη ἀγάπη τῆς, ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν βαθιὰ πίστι τῆς, τὴν ὀδηγεῖ σταθερὰ νὰ ξεπεράσῃ αὐτὸ τὸ πᾶλαιο τῶν ἐγωϊσμῶν. Καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὸ πάρασμα ἀλλάζει: τὴν ζωὴ τῶν γύρω τῆς. Θέλοντας καὶ μὴ ἀναγκάζονται νὰ ὑποταχθοῦν στὴν γοητεία τοῦ πνεύματος ποῦ τὴν ἐμπνέει. Ἐνός πνεύματος ζωντανοῦ χριστιανι-

σμοῦ, γεμάτου ἀγάπης, χωρὶς ἄρρωστες τυπολατρεῖς καὶ φυγὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ Βέβαια τέτοιες φυγῆς—διαμάντια, ποῦ ἡ χριστιανικὴ ἀνατροφή τὰ ἀπεξεργάζεται, σὲ πολὺάδρα πετράδια νὰ ἀστραποβολοῦν ἔνα πλήθος ἀράτων, δὲν εἶναι στὸν τέλος αὐτὸ βῆθμ' καθημερινὰ συναπαντήματα. Εἶναι ὅμως πραγματικότερες ποῦ ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ τίς ὀρθώσῃ μπροστὰ στὸ κοινὸ γιὰ νὰ τοῦ δείχνουν τὸν δρόμο.

Καὶ αὐτὸ τὸ πετυχαίνει ὁ κ. Χ. μὲ ἕνα γοργὸ καὶ ἀνάγλυφο ἔπος. Ἀκόμη, ἡ ζωντανὴ ἀπεικόνισις τοῦ ἕξου κόσμου οἱ χαροῦμενος ἴσως τῆς ζωῆς, τῆς γεμάτης Ἑλληνικῆς χροῦμα, προσφέρουν πολλὰ στὸ στυλ τοῦ κ. Χ. καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔδωκε καινούργια δύναμις ποῦ γριψιμὸ του. Τὰ σύντομα, γεμάτα κίνησι καὶ ζωὴ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ἡ βαθιὰ γνώσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οἱ τύποι τῶν ἀνθρώπων ποῦ κινεῖται αὐτὸ ἔδωκε μυστιστορήματός του, αἰχμαλωτίζον τὸν ἀναγνώστη καὶ τὸν ἀναγκάζον νὰ παρακαλοῦσθῃ χωρὶς διακοπὴν, σὲ πολλὰ σημεῖα μὲ βαθύτατη συγκίνησι, τὸ μυθιστόρημα.

Κάποιες μικρῆς ἐπιφυλάξεις μόνον θὰ εἶχε κανεὶς γιὰ μερικὰς ἐκφράσεις ἢ λέξεις ποῦ εἶδ' οἱ «καί, οὐν νὰ εἶναι ὄφιαχτές» καὶ ἐξαίτημένες, ἐνοχλοῦν τὴν ὁμαλὴ πορεία τοῦ διαδόματός.

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Χ. ἀποτελεῖ ἕνα ἀπόκλιμα τῆς καινούργιας λογοτεχνίας μας, ἕνα καθ' ὁληγῆτικὸ ἔργο ποῦ χαρίζει: στὸν ἀναγνώστη εὐχάριστες ὥρες καὶ τίς βαθιὰς συγκινήσεις τοῦ ἠθικοῦ ἠρωτισμοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ μεγαλείου.

Δ. ΠΕΥΚΙΩΤΗΣ

Διονύσιος Φαραζουλής.

Ἡ «Ἀδελφότης Θεολόγων ἡ ζωῆ», μὲ τὴ συμπλήρωσι τριάντα χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἀξέχαστου αὐτοῦ ἐργάτου τοῦ Ἑθαγγελοῦ ἐξέδωκε μιὰ σύντομη βιογραφία του, συνδυασμένη ἀπὸ ὅτι ἔγραφε γι' αὐτὸν ὁ τύπος καθὼς καὶ ἀπὸ μερικὰς ἐπιστολὰς του.

Πολλοὶ εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσουν τὸν Διονύσιον Φαραζουλή ἢ καὶ νὰ τὸν γνωρίσουν ἀπὸ πιὸ κοντὰ. Ὅλοι αὐτοὶ μὲ συγκίνησι θὰ πάρουν στὰ χέρια τὸ ἀπείρητο αὐτὸ ἀλλὰ μὲ ἀκέραια ἀδελφικὴ ἀγάπη φρονιμοῦ μὲ βελιταράκι ποῦ ἡ Ἀδελφότης τῆς «Ζωῆς» ἀφιέρωνε οὐκ μνημόσυνο σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐκείνη ποῦ ἔχουν ἀκούσει τὸ κάλεσμα πρὸς τὴν ἄλλη ζωὴ. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι δὲν εἶχαν γνωρίσει τὸ ἐχέσμιον σκῆνωμα τῆς μεγάλης αὐτῆς ψυχῆς—μαγάλῃς χάρισι τὴ δύναμι τοῦ Χριστοῦ—μὲ πολλὴ γὰρά καὶ ὄχι λιγώτερη ψυχικὴ ὀφέλεια θὰ πλησιάσουν, μὲ τὸ βιογραφικὸ ὄλικὸ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, μιὰν ἀκόμη ὀλοκληρωμένην χριστιανικὴν προσωπικότητα.

Ὁ πατὴρ Διονύσιος ἦταν μιὰ ἰδιαίτερη προκισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ φῶσι, καὶ αὐτὸ βέβαιον ποῦ εἶπασε μεγαλότερη λέμψι. Ἀλλὰ ἡ λέμψι αὐτὴ δὲν θὰ ἔφερνε πέρα ἕνα ἰσχνότατο ἀπο ἔλεσμα ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀλλοιωτικὸς, ὁ ἀναγεννημένος μὲ τὴ δύναμι τοῦ Χριστοῦ, ἄνθρωπος. Γιατὶ ἀπὸ

ἰδιαίτερα χάρισμα—πολλές φορές πεταγμένα στὴ λάσπη—δὲν ἔχει ἔλλαφι ὁ κόσμος. Ἐνῶ ἔχει τόσο θ' αμαρτική, τραγική ἀνάγκη ἀπὸ ψυχρῆς ἀληθείας, γυμνά, ἀφιερωμένες στὸν Θεό!

Τέτοια ψυχὴ ἦταν ὁ πατὴρ Διονύσιος. Παρακολουθώντας τὸν κανεὶς σὶ βιβλιονάκι αὐτοῦ ποῦ ἔχει γιὰ τίτλο τὸ ὄνομά του, δοκιμάζει πάλι τὸ ἴδιο συναίσθημα: Νοιώθει πόσο ἀπλό, πόσο κανονικὸ πρῶγμα εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ αὐτὴ ἡ τέλεια ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀφιέρωσις. Κι' αὐτὸ δείχνει τὴ μυστικὴ ἀλλὰ τόσο ἀπλὴ αἰτία ποῦ ἐξηγεῖ τὴν τεράστια δημιουργικὴ ἐπίδρασι ποῦ ἔχουν οἱ ἀφιερωμένες ψυχές.

N. ΒΑΛΣΑΜΗΣ

*

Νικ. Σ. Παπασπύρου: Εἰσαγωγή ἐπὶ τὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν τῆς λατρικῆς. Ἐκδ. 3ῆ 1950.

Ἀνῆκει κάθε ἐπαινος εἰς τὸν κ. Παπασπύρου γιὰ τὴν καταπόνησιν μ' ἕνα θέμα πολὺ παραμελημένο ἐπὶ τὴν χώρα μας καὶ τὸ ὅσοτον χειρίζεται μὲ γνῶσι καὶ ἐπιδειξιότητα. Ὅσο καὶ ἂν τὸ βιβλίον προσρίζεται γιὰ φοιτητὰς τῆς λατρικῆς, ἐκθῆμως θὰ τὸ συνιστάω σαμὰ σὲ κάθε λατρὸ, γιὰτὶ θὰ κατανόησιν τὴ θέσιν τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης πολὺ καλύτερον, παρακολουθώντας ἄλλο τὴν προσπάθειαν ποῦ εἶνε γιὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν νόσων καὶ ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ ἐνοτικῶδεις ἀνέργειαι, πέρνει σ' αὐτὸν εἶδὸν τὸν τόπον ἐπιστημονικῆ μορφῆ καὶ ἐξελίσσεται ἐπὶ σύγχρονον ἐπιστήμην, μὲ τίς κατακτήσεις ποῦ εἶνε τὰ φαντασθεῖν ἠμποροῦσαν, πρὸ ἄλλων ἀκόμη χρόνων, εἰκίνοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίσταζαν συχναὶ νὰ βεβαιώσωσαν, πῶς τὰ ἔβρουν ὅλα.

Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ πρῶγμα νὰ ἀπαλλαγῶμε ἀπὸ τὴ φαντασίωσιν τῆς παντογνωσίας, ποῦ εἶνε αἰτία νὰ θρηνησωμε τόσα εὐγενῆ ἄνθρωπα ὡς τὸν Ignatz Semmelweis καὶ ποῦ τόσων ἄλλων ἀνέκοψε τὴν ἐρευνήτικὴν διάθεσιν.

Ἄλλὰ καὶ πόσα δὲν μᾶς διδάσκει ἄλλο αὐτὴ ἡ στάσις τῆς λεγομένης θετικῆς ἐπιστήμης, ποῦ ἐξηγεῖται ὅτι πολυτιμότερον ἔπασσε ἡ δημιουργία, τὴν ἀνθρώπινον ὑπόστασις, καταβάζοντάς τιν ἐπὶ ἐπίπεδον μίαν καλοφτιαγμένης μηχανῆς. Ἡ ἐνός κάπως πολὺπλοκου δοκιμαστικῆ ὁληθῆσιν.»

Καὶ τὸ ὀκο-θαίτερον ἀπ' ὅλων ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπίστασις τῆς ἀληθείας θαυμαστῆς πορείας τῆς λατρικῆς ἐπιστήμης, ὁ γιὰτὸς βλέπει πλέον καθαρὰ πῶς τὸν ἄρρωστο δὲν ἐκλαίπει μόνον ἡ λειτουργικὴ διαστρέφῃ ἡ ὀργανικὴ ἐξελίξις, ἀλλὰ καὶ τὰ τόσα προβλήματα ποῦ ὑπῆρξαν ἡ αἰτία ἡ ἀκόμη (γιατὶ ὄχι;) καὶ ἡ συνέπεια τῆς ἀρρώστειας. Καὶ τότε πλέον ἀντιλαμβάνεται, πῶς εἶν ἠμποροῦν οἱ ἰκίτινες Röntgen νὰ διαφωτίσωσαν τὸν προσρισμὸ τῆς ζωῆς. Δὲν μπορεῖ ὁ ἠλεκτροκαρδιογράφος νὰ ἐξίχνιασῃ τὸ ὀκοπὸ τῆς ὄψιας καὶ τῆς ἀρρώστειας. Εἶναι ἀνίσχυρα τὰ χημειοθεραπευτικὰ μπροστὰ ἐπὶ ὀκό τοῦ θανάτου.

Καὶ τότε βλέπομε πῶς γιὰ νὰ μπορῆ ὁ γιὰ-

τρός «νὰ προσφέρῃ ὄσο ἀποδοτικὰ περιμένει ἡ κοινωνία, τὴν ἀνθρώπινον ὄψιασιν, ποῦ τοῦ ἔχει ἐμπισταθεῖ ὁ Θεός» ὄπως λέγει ἐπὶ τὸν πρόλογο ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Δούρος, ἐκτός ἀπὸ τὸν τεχνικὸ, ἄς ποῦμε, ἐξοπλισμὸ, χρειάζεται καὶ κάτι ἄλλο.

Χρειάζεται φιλοσοφικὴ κατάρτισις μᾶς λέγει ὁ κ. Παπασπύρου. Αὐτὸ εἶναι βρυσούμαντο, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν ἐποχὴν μᾶς λίγο ξεπερασμένο. Γιατὶ ὄταν εἰκίνοι ποῦ ἔχουν νὰ κάνουν μόνον μὲ τὴν ἀψυχή φύσιν, ὡς τὸν Planck, τὸν Millikan, τὸν Heisenberg καὶ τόσους ἄλλους διακηρύσσουν τὴν ἀνάγκη τῆς φιλοσοφίας γιὰ νὰ καλυφθεῖν τὰ κενὰ, ποῦ ἀφήνει ἡ θετικὴ ἔρευνα, τί μπορεῖ νὰ πῆ ὁ γιὰτὸς ποῦ ἔχει νὰ ἐρευνῆσῃ τὴν ἐμψυχή φύσιν;

Γι' αὐτὸ θὰ θέλαμε νὰ προχωρήσῃ παρὰ πέρα ὁ κ. Π. καὶ νὰ μιλήσῃ καθαρὰ γιὰ τὸ τί ἐνοούμε λέγοντας φιλοσοφικὴ κατάρτισις. Πρέπει νὰ προφυλάξωμε τὸν σημερινὸν ἐπιστήμονα ἀπὸ μίαν ψυχρὴν καὶ ἀνεδαρτικὴν φιλοσοφίαν, ποῦ ἐπὶ τέλος γίνονται αἰτία νὰ ἀνοίχωνται διδύματα οἱ πόρται τοῦ πνεύματος ἐπὶ ὄλιγο. Γιατὶ, μὴ γελωτώμαστε, τὸν ὄλιγο τίποτ' ἄλλο δὲν τὸν δικαιολογεῖ, ὄσο μίαν ὄνειροπαρμένην φιλοσοφίαν, ἔξω ἀπὸ κάθε πραγματικότητα, ἀποτυχημένη ἐπὶ νὰ κατανόησῃ καὶ συμπαθήσῃ αὐτὸ, πὸ ὄποτελεῖ τὸ κέντρο καὶ τὸν ὀκοπὸ τῆς δημιουργίας, τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἔχει τὴν ἰδιάζουσα ψυχικὴ δύναμιν, ἀλλὰ ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι κλεισμένη μέσα σ' ἕνα ὄστράκινον ὀκοπὸς, σ' ἕνα ὀκοπὸν γυμνὰ ὀκοπὸς καὶ πάθη.

Ἄκόμη δὲ περισσοτέρον γιὰτὶ ὁ κ. Π. γνωρίζει τὴν κοσμοθεωρίαν αὐτὴν, ἡ ὄποια, ὄπως λέγουν καὶ οἱ 83 κορυφαῖοι νευρολόγοι καὶ ψυχίατροι ἐπὶ Psychiatriisch-Neurologische Wochenschrift (Ἰανεμῆριος 1927): «θὰ μείνῃ ἡ μόνη φιλοσοφία, ἡ μόνη ψυχολογία, ἡ μόνη ἠθικὴ!» Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία.

Πάνω σ' αὐτὰ περιμένομε νὰ προχωρήσῃ ὁ κ. Π. ἐπὶ τὴν ἠν ἔκδοσιν, τὴν ὄποια εὐχόμεθα πολὺ γρήγορον.

A.K.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων καὶ Φοιτητῶν Παρισίων ἐξακολουθεῖ τὰς συγκεντρώσεις τῆς ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Φοιτητὰ ὄλων τῶν κλάδων, — οἱ περισσοτέρου εἶναι ἐπιστήμονες ποῦ μετεκπαιδεύονται, — συγκεντρώνονται, παρ' ὄλες τίς πολλὰς ἀσχολίας τους, νὰ συζητήσωσαν, νὰ νοιώσωσαν λίγη ἑλληνικὴ πνοή, καὶ πρὸ παντός νὰ ἐβρουν τὴν τόσον ἀπαραίτητη σὲ μίαν ἔξην μεγαλοπόλιν χριστιανικὴν τροφήν.

Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν πολυτάραχην ζωὴν τοῦ Παρισίου, ἀφίνομε τὴν μοναξίαν τους, τὴν ἀδία-

φορία τοῦ ξένου περιβάλλοντος, τὴς μέριμνῆς τους, γιὰ τὸ ἔλθουν καὶ ζητήσουν καὶ νὰ ἐβρουν λίγη θαλπωρὴ στὸ φιλόξενο ἑλληνικὸ σπίτι ποὺ λέγεται ἐκκλησία, καὶ νὰ οκεφθοῦν τὰ καθήκοντα ποὺ τοὺς περιμένουν, ἔταν θὰ ἐπιτρέφουν στὴν ἀγαπημένη πατρίδα, καθήκοντα ἀποηγά: νὰ συμβάλλουν καὶ αὐτοὶ στὸ μεγάλο εὐκοδομημα τοῦ ὁμοῦ πολιτισμοῦ μὲ ἐπίγνωσι καὶ ἔθρημη.

Οἱ μελέτες 'Αγ. Γραφῆς, οἱ συζητήσεις ποὺ ἐπακολουθοῦν, ἐνδιαφέρουν καὶ οἰκοδομοῦν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴς μελέτες αὐτὰς δίδονται ἀπὸ μέλη διάφορες διαλέξεις, ὅπου, ἔταν τὸ θέμα εἶναι γενικὸ, καλοῦνται καὶ τὰ μέλη τῆς παροικίας.

Μερικοὶ φοιτητὰ ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ ὀρθόδοξους ἄλλων ἔθνικοτήτων, καὶ αὐτοὶ ὁμοῦ δὲν παραλείπουν νὰ ἐπισκέπτονται τὴν Ἐνωσι. Ἡ τελευταία ἐπισκεψὴ καὶ ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ὀρθόδοξου Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Ζάντερ ἠδ' αἰσθητοῦ ὄλου.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὀρθόδοξους ἢ Ἐνωσις ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ φοιτητικὰς ὀργανώσεις ἄλλων χριστιανικῶν ὁμοιοτήτων. Διμψάνει δὲ τακτικὰ προσηκόντες γιὰ διάφορα συνδέματα. Τὸ καλοκαίρι πολλὰ μέλη ἐπήγγαν στὸ Σουὐνικ τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλα μέλη τὸν περᾶσαν Ἰανουάριον στὸ Σέλλυλδ. Οἱ φοιτητὰ ἔσθιν ἐκεῖ γιὰ λίγας μέρας σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀπλότητος καὶ ἀγάπης χριστιανικῆς.

Καὶ μὲ καθολικοὺς φοιτητὰς ἐπίσης ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ ἢ Ἐνωσις. Ἄλλα γιὰ τὴν ὄρασι αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τῶν ἄλλων ὀρθόδοξων φοιτητῶν, ἴσως γίνῃ λόγος προσεχῶς.

ΒΑΣ. ΓΙΔΑΚΟΥ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Καν Ρ. Παπαδημ. Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν συνεργασίαν σας. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἐπιζήσκει νὰ γράψωμεν ἐν καιρῷ.— κ. Α. Βραχ. Κιλκίς. Τὰ ποιήματά σας ἀριστερὰ τῶν προηγουμένων. Ἡ 4η στροφή τοῦ «Τραγουδοῦ τοῦ κοσμοῦ» πολὺ καλὴ.— κ. Δ. Γαλ. Κ. π. Πειραιᾶ. Ὁ στίχος σας δὲν στερεΐται λυρισμοῦ. Τὸ ἀποσταλεῖν ὁμοῦ δὲν εἶναι εἰσὶ τὴν δημοτικισμῶν.— Ἄναγνώστην Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς διὰ τὸ σταλῆν.— σ. τ. Σθ. Λυρὰ γνῆν Ἀ. Ε. Γ. Ο. Τὸ ποιῆμα σας πολὺ καλόν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς τοῦ ἀδύνατον νὰ δημοσιεῖται εἰς τὰς Ἀκτίνες. Θὰ εἴχαμεν ὁμοῦ νὰ σὺς συστήσωμεν νὰ προσέξτε τὸ ὄριον μεταξὺ φιλοσοφικοῦ στοιχοσμοῦ καὶ ποιήσεως.— κ. Δ. Ὁρ. Ε. Κ. α. κ. Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν ἀποσταλεῖσαν συνεργασίαν.— κ. Χ. α. Ρ. Α. κ. Α. η. ζ. ο. ὀ. ἰ. ο. ν. Μιὰ χαρὰς σημειώσαμεν διὰ τοῦ προδούτου σας. Τὸ «Ἄκου φίλε» πολὺ καλόν. Μόνον αὐτὸ τὸ «ἀπαθία» διὰ νὰ ὁμοιοκαταληκτῆσθαι μὲ τὸ «βαθιά» δὲν

ἔχει τὴν θέσιν του. Ἐπίσης τὸ «λευτερότερα αὐτῶ» δὲν ὁμοιοκαταληκτῆσθαι μὲ τὴν «πολεμάρχη γῆ». Προσέξτε τὴν καλὴν χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου — κ. Σ. Δημ. Ν. Ἰωάννα. Προσέξτε καὶ εἰς τὰς ἀτέχνους ὁμοιοκαταληξίας. Ἐπιπροσθέτως ἔχομεν νὰ σὺς συστήσωμεν νὰ εἰδοθεσθε.— κ. Κ. ὠ. ν. Γ. α. ο. ο. α. Πατρας. Εἰς τὴν νέαν σας συνεργασίαν βλέπομεν μὲ χαρὰν μὲς προδούτου. Ἡ ἀπόληξ πάντοτε ὀφείλει.— κ. Σ. Ρ. ο. δ. α. γ. Ἀργυρίου. Τὸ «Χριστὸς Ἀνάστη» τῶρα πολὺ καλόν. Αἱ σκέψεις σας διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς τέχνης, μὲς εὐρίσκουμ συμφώνους.— κ. Β. α. ο. Κ. α. ψ. Ἰωάνναινα. Ἡ ποιητικὴ σας παραγωγή ἱκανοποιητικὴ. Ἡ «Κασσιανὴ» ἔχει ἀποδοθῆ πολὺ καλῶς. Τὸ «Γλυκὸ μου ἔαρ» εἶναι τὸ καλύτερον σας. Ἐργασθε καὶ θὰ ἀποδώσετε. Ἡ διέθεσις τὴν ὅριον ζητεῖτε εἶναι: Ἐρεχθεὺς 16.— κ. Παύλον Σπυράλην Ἀργυρίου. Τὸ «Χριστὸς Ἀνάστη» εἶναι πολὺ καλόν.— κ. Φ. ὠ. τ. ο. Λόχγον Boston. Εὐχαριστοῦμεν δι' ἀποσταλεῖσαν ἔργασίαν. Τὸ ποιῆμα σας ὁμοῦ, εἰδοθεῖν ἐντόπωσιν δι' ἐράφῃ κατὰς βιοσικὰς. Μὴν ἐπιπαισθεσθε τὴν πρώτην ἐμπνευσίαν.— β. Ἀκτ. Σ. εἰ. δ. η. Ἐνταῦθα. Καὶ διὰ τὴν νέαν σας ποιήματα ἰσχυρὸν δὲτι ἔχουμ ὀδοθεῖ εἰς προηγουμένη τεύχῳ.— β. Ἀν. Ρ. ὠ. μ. α. ν. Ἀγ. Παρὰ σκευῆν. Τὰ ἀποσταλεῖνα ποιήματά σας προδίδουν δυνατοτῆτα ἀξιόλογον ἐξελίξεως.— ἀν. θ. γ. ο. ν. κ. Γ. Ἰ. α. κ. Β. Σ. Γ. 902. Ἐχομεν νὰ σὺς συστήσωμεν τὴν καλλιέργειαν τῆς τέχνης σας. Μὴν ἀρκεῖσθε εἰς τὴν πρώτην ἐμπνευσίαν ὅσον ὄρασι καὶ ἂν εἶναι.— κ. Γ. Κ. α. κ. Ν. Φ. α. λ. η. ο. ν. Τὸ ποιῆμα σας δὲν ἐπιτυχῶς.— σ. τ. Σ. τ. Δ. Ρ. ο. ζ. Σ. Γ. Γ. 920. Τὸ «Ὀρεὶς προσηκόντες» γραμμένον μάλιστα ἀπὸ Ἑλληνα στρατιώτην, ἐξαιρετικόν.— κ. Γ. Μ. ε. γ. Ἐνταῦθα. Μὲ χαρὰν μὲς βλέπομεν καὶ πάλιν τὴν συνεργασίαν σας. Τὸ «καίριος ἀπορᾶς» πολὺ καλόν. Ἄν βέλτε περᾶστε Τρίτην 7·8 μ.μ. ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.— κ. Α. α. κ. Κρυψ. Ἐνταῦθα. Τὸ ποιῆμα σας ἀξιόλογον. Προδίδει λεπτὴν λυρικὴν διάθεσιν καὶ ἐργάτην τοῦ λόγου μὲ δυνατοτῆτα καλὴ ἐξελίξεως. Εὐχαριστῶς θὰ περιμένωμεν νέαν σας συνεργασίαν.— κ. Γ. Χ. Σ. α. λ. Ἐθεσίου κ. η. ν. Ἡ εὐγενὴς σας πρόθεσις νὰ γίνετε συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ μας προϋποθέτει σκληρὰν ἔργασίαν καὶ ἐπιμονήν. Τὸ ἀποσταλεῖν ἔχει πολλὰς ἀτελείας.— κ. Γ. Β. λ. α. χ. Κ. α. β. α. λ. α. ν. Ἀξιώπαινος ἢ ἐμπνευσίς σας, συγχαρητήρια διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος σας. Τὸ ποιῆμα σας ὀδοθεῖ εἰς τεχνικὴν.— Λοχαγόν κ. Ν. κ. Μαρ. Β. Σ. Γ. 902. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς δι' ἀποσταλεῖσαν συνεργασίαν. Αἱ μικρὰ ἀτέλεια ζημιώουσι τὴν ὄρασαν ἐμπνευσίαν. Εἰς νέαν σας συνεργασίαν πιστεύομεν εἰς θὰ τὰς προσέξετε.— κ. Α. Π. Ἐνταῦθα. Ἀξιόλογος ἢ ἐπιδοσις σας. Περάστε Τρίτην 7·8 μ.μ. ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.— Δ. Β. Φ. ο. η. Ν. α. ὀ. π. α. κ. τ. ο. τ. ο. ποιῆμα σας δὲν στερεΐται μουσικότητος καὶ λυρισμοῦ. Εὐχαριστῶς θὰ ἐβλέπωμεν νέαν σας συνεργασίαν.— κ. Δ. Γ. ι. α. ρ. Ἐλασσόνα. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλά σας λόγια. Τὸ «Προσηκόντες τῷ Χριστῷ» ὡς προσπάθεια ἀξιόλογον. Αἱ ἐμπνεύσεις σας καλὰ, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ ἐπένδυσιν ἀξιόλογον. Ἡ τεχνικὴ σας κατὰς ἀδύνατος.— κ. Θ. Μυρ. Κοζάνην. Εὐχαριστοῦμεν δι' ἀποσταλεῖσαν συνεργασίαν. Ἡ κοινωνικὴ σημασία τοῦ θέματος εἶναι μεγάλη. Τὴν ἐπιστολήν σας θὰ θέσωμεν ὄπ' ἑμὲ ἀνομιδῶν συνεργατῶν.— κ. Δ. Τ. η. γ. Π. εἰ. ρ. αἰ. Ἡ ἐμπνευσίς σας καλὴ. Προσπαθήσατε ὁμοῦ νὰ βελτιώσετε τὴν τεχνικὴν σας.— κ. Ν. Κ. α. ρ. Κ. ὠ. μ. η. ν. Ἡ ἐπιστολὴ σας ἐτέθη ὄπ' ἔμιν τοῦ συνεργατοῦ μας. Σαφῶς ὁμοῦ γίνεται λόγος εἰς τὴν ἔργασίαν του περὶ τῶν ὀδοθεϊστικῶν ἐξαιρέσεων πολλῶν ἀπὸ τὸν κλάδον σας.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὀργανωντῆς «Σ. ρ. σ. τ. α. ν. ι. κ. η. ζ. ο. ὀ. ἰ. ο. ν.»— Ἐκτ. Χριστ. Ἐνωσις. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότου 14, Ἀθήνα: (1) Τηλ. 85-028— Θεσσαλονίκη: Ἀγ. Σοφίας 68.— Παιρατικός: Τσαμαδοῦ καὶ Καλοκοτρώνη 67.— Ἐπιδοθῶν: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Πικροῦ τῆς 5 Ἀθήνα.— Ἐπιδοθῶν συνδρομῆς ἔρ. 18.000, ἐξωτερικὸν δολλ. 3 ἢ Δ. Ἀγγλίας 1 /-.— Πρῶτος τυπωγρῶσις: Δ. Παπακωνσταντῖνος, Μικρομητῆλη 176.— Χειρῶγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἀποτρέφονται.